

BIBL. NAZ.

Vitt. Emanuele III

165

L

26

NAPOLI

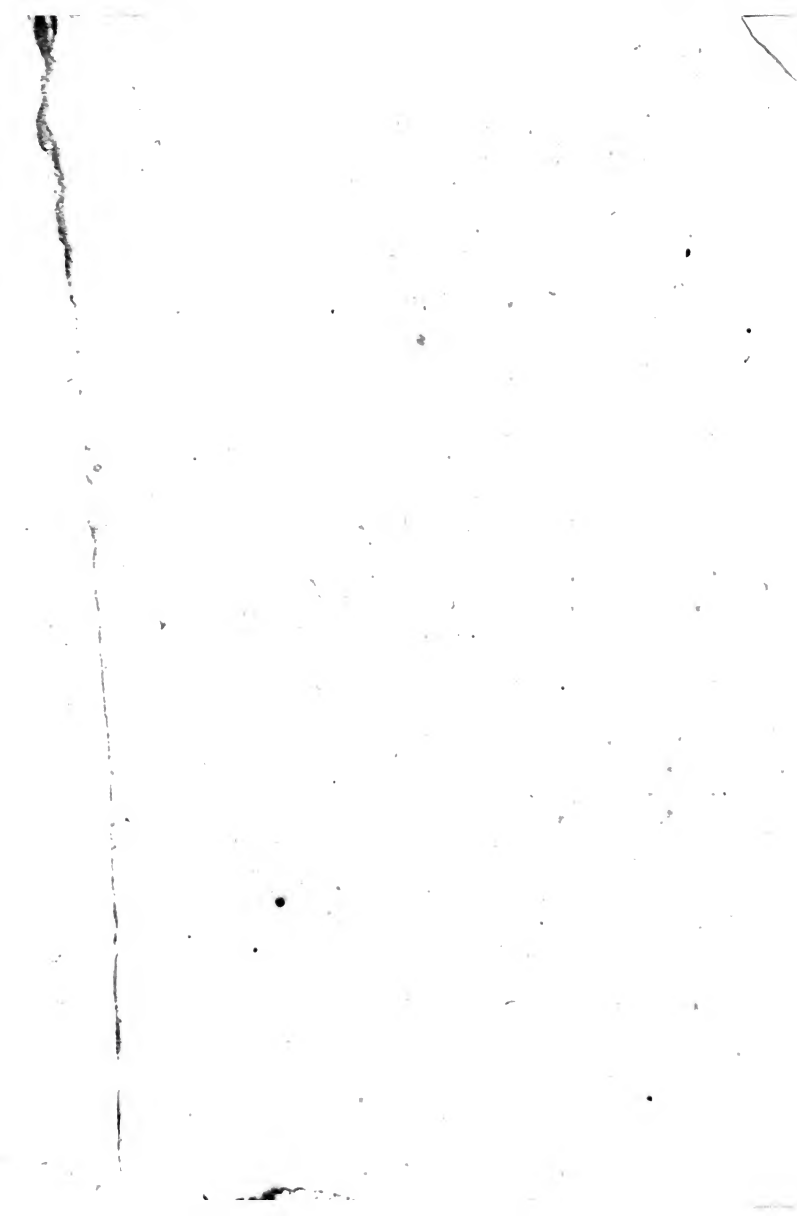

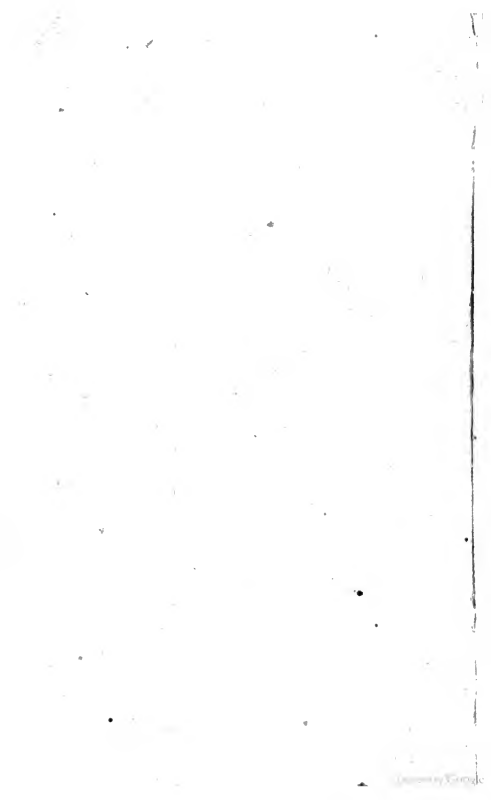
*Inter libros
Iosephi Maria Parascandolo
Antecessoris Regii*

A.

L.

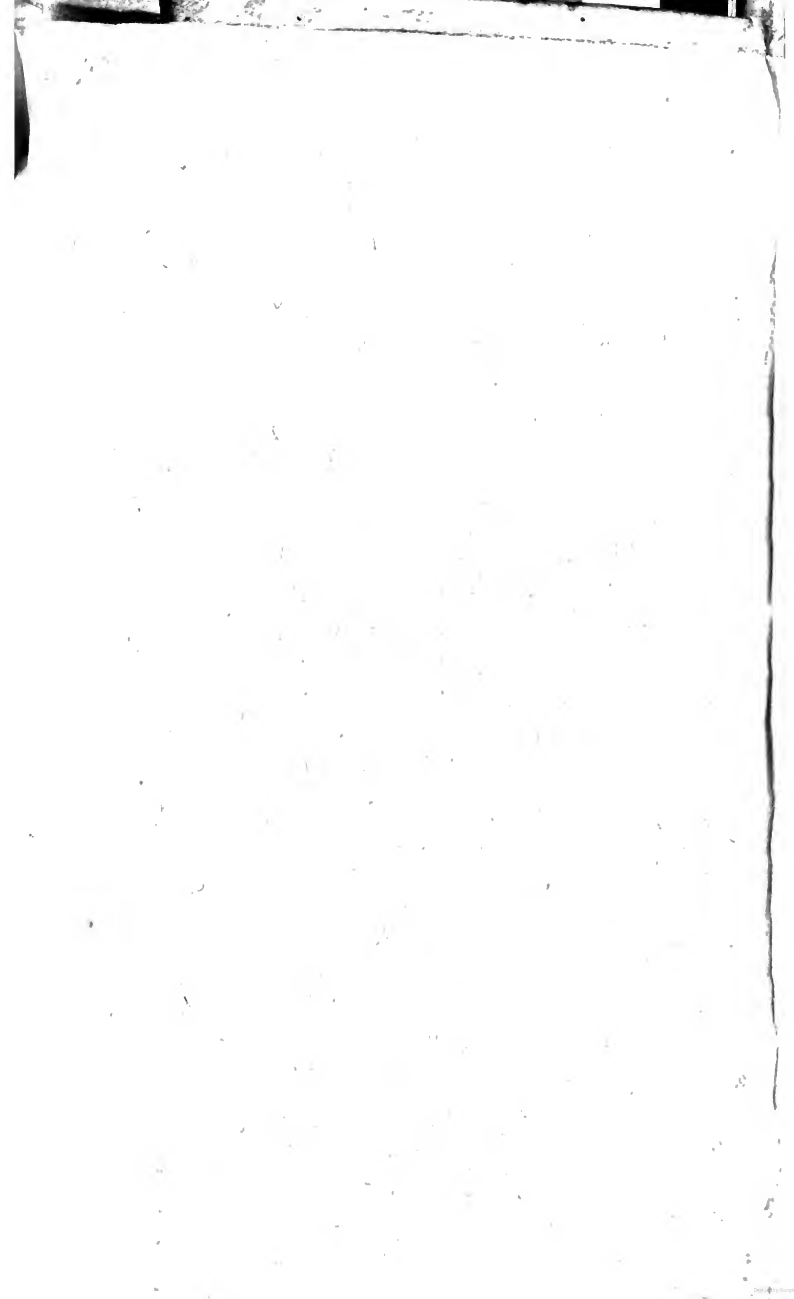
N.

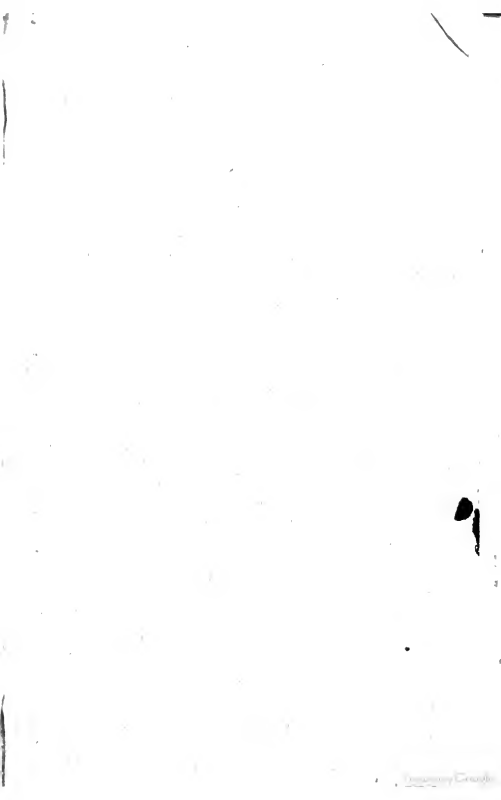

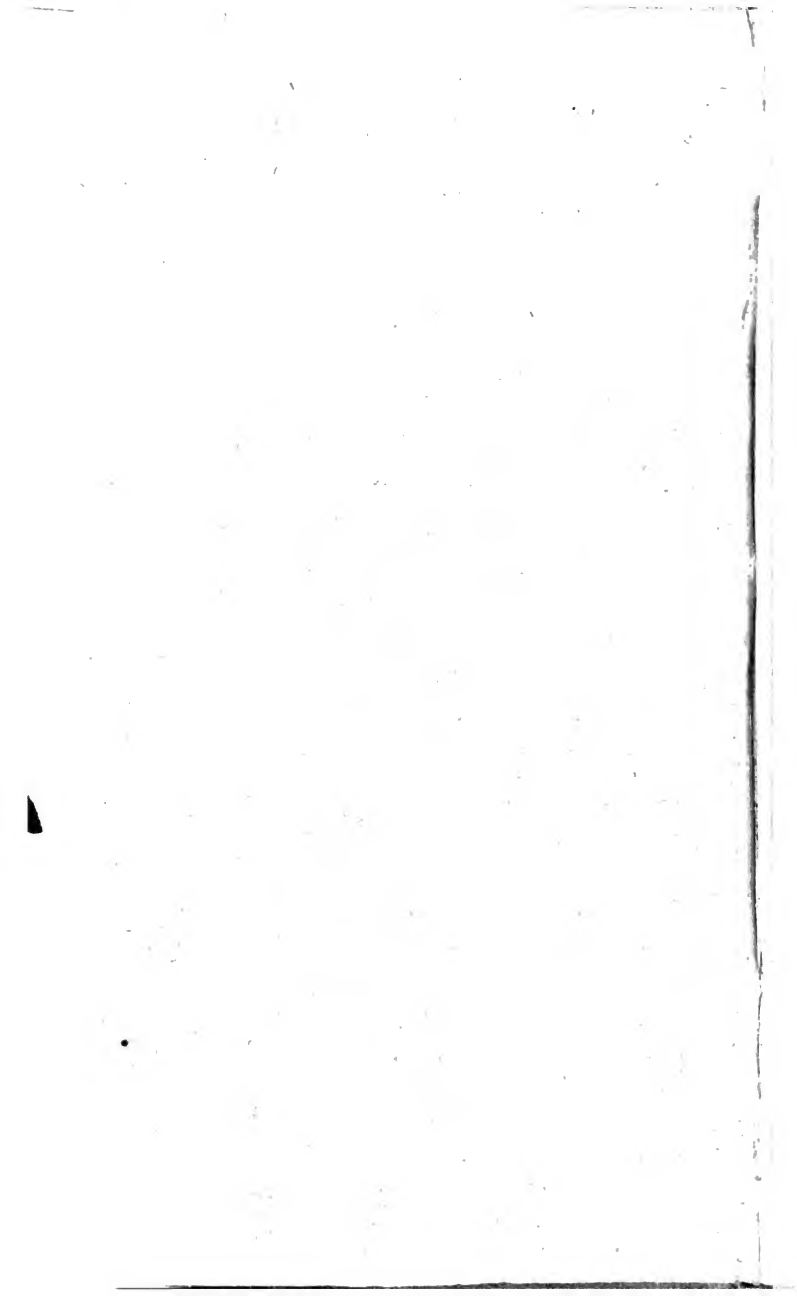

THE GREAT

WALL

OF CHINA

Tractatio Generalis

De

Rebus Religiosis.

IOH. CHRISTIANI
BACHOVII

TRACTATUS

IVRIDICO-

HISTORICVS

DE

SEPVLCRIS,

COEMETERIIS,

ALIISQVE

REBVS SACRIS

ET

RELIGIOSIS,

ILLARVMQVE

IVRE.

GOTHÆ,

APUD IACOBVM MEYVIM.

AN. M DCC XXV.

INSTRUMENTS
1911

COINTEGRATION
1911

RESEARCH

RESEARCH
1911

RESEARCH

PRÆFAMEN.

Lector benevole.

Opusculum præsens quamente conscripserim, quaque ex causa in vulgus protruserim, multi erunt qui ignorabunt, plures qui de fine meo sinistre judicabunt. Sed mihi perinde, s. lauder ab his s. culper ab illis; penes plebem est disputare, penes sapientes decidere & ferre sententiam. Ne vero in illorum referendus sim numerum, qui factorum suorum rationem reddere nesciunt, jam quid intendam paucis sum expositurus. Scias itaque L. B. me nec ambitione, nec superbia, nec arrogantia, nec etiam fastu ductum lucubrasse, conscripsisse, ac in vulgus edidisse quæ in sequentibus reperies paginis, verum hac solum-

modo mente, ut partim evincam,
me in academiis non frustra con-
sumsisse paternum salarium, nec
in auras docuisse, meos doctores,
aut lapidi dixisse, quæ mihi propo-
suerunt; partim autem viam mon-
strem & ostendam methodum, qua
memoria bene de Republ. merito-
rum & pie defunctorum penes po-
steros apte potest tueri virorum.
Agedum! permittam me totum
& præsentem meum laborem B. L.
tuo iudicio; emunctæ si fueris na-
ris, secundum æquitatem & justi-
tiam pronunciabis sententiam, si
vero ultra vulgus non sapiēs, &
Zoilum tamen sectaberis, nihil non
inuenies quod perstringere atque
carpere queas; interea tamen cer-
to credas, me nec laudem tuam
reddere posse elatiorem, nec de-

trectionem & vituperium igna-
uiorem aut magis iratum. Hoc ve-
ro eo potius tibi persuadere potes,
quia a teneris assuevi tam generoso
contemptu convicia, quæ sæpe non
rara fuere, negligere; quam laudes
exteris æquo animo perferre, &
tanquam alienas intueri: quippe
perinde fuit, s. maledicus me per-
stringeret, s. assentator blandiretur.
Non quidem me fugit, hoc ipsum
præfamen de me male sentiendi
suppeditaturum esse ansam atque
occasionem; sed quid interest? eo
ex fonte meditationes meas typis
imprimi curo, ut lectores disputan-
di & judicandi habeant materiam.
Nec obstat, quod obtrectatores
multi sint & aduersarii, qui ex Iu-
none nubem & ex nube Iunonem
producere satagunt, i. e. qui, si fieri

posset, me ad metallum aut in opus publicum damnarent, vel alia acriori pœna, ex qua nescio causa & methodo, afficerent. Sunt, sufficit, tales, qui me vel vanæ laudis studio ducti deprimere, vel cæca invidia præfule expellere, vel alia spuria causa jubente ludibriis vilissimæ plebis exponere student; sed frustra. Sibilent tales scioli, cachinentur, victoriam iactent; s. vincant s. vincantur, gloriæ habebunt parum, commodi nihil; quippe potior debellans ignobiliorem vix & ne vix quidem micam laudis scenerabitur. Sit denique ut sit; s. opusculum præsens meum cum applausu suscipiatur, s. respuatur cum despectu: sufficit, me conscripsisse illud nulla alia ex causa, quam ex supra citatis, nulla alia mente, quam pia & pie defunctorum manibus devincta, nulla alia methodo, quam in scholis eruditorum recepta. Hæc sunt L. B. quæ procemii loco monenda judicaui: restat itaque nihil, quam ut me istumque meum laborem Tibi commendem, nil magis in votis habens, quam ut valens favere velis

Tuo addictissimo

Autori.

Elen.

Elenchus Capitulorum

Tractationis Generalis.

<i>Cap. I.</i> De rebus sacris, sanctis et religiosis.	p. 1.
<i>Cap. II.</i> De constitutione cœmeteriorum, et ubi regulariter debeant constitui.	33
<i>Cap. III.</i> De personis in cœmeterio humanis.	49
<i>Cap. IV.</i> De dormitoriis familiarum hereditariis constituendis, reparandis, & in perpetuum asseruandis.	80
<i>Cap. V.</i> De dormitoriis in templis constituendis & asseruandis.	110
<i>Cap. VI.</i> De dormitoriis in viis publicis.	127
<i>Cap. VII.</i> De dormitoriis in loco prælii.	136

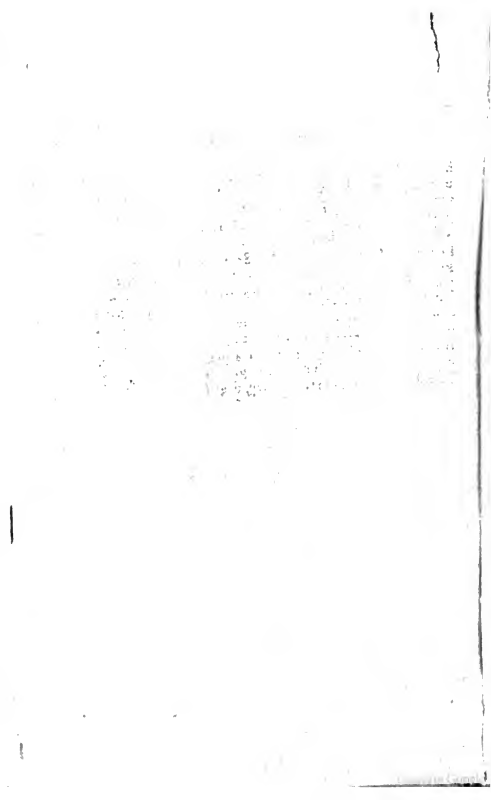
Tractationis specialis.

<i>Cap. I.</i> De sepulcris dormitoriisve Gothanis in genere, ac in specie de his quæ monstrantur in templo S. Augustini.	147
<i>Cap. II.</i> De dormitoriis in templo S. Margarethæ.	155
<i>Cap. III.</i> De dormitoriis in templo cœmeterii.	168
<i>Cap. IV.</i> De dormitoriis hereditariis s. familiaribus, & quidem in specie de epitaphiis Sorgiorum & Hoffmanniorum.	180
<i>Cap. V.</i> De dormitorio Heerwagianorum.	184
<i>Cap. VI.</i> De dormitorio Jacobsoniorum.	185
<i>Cap. VII.</i> De dormitorio Fischerorum.	187
<i>Cap. VIII.</i> De dormitorio Fœrsterorum.	188
<i>Cap. IX.</i> De dormitorio Reichardino.	189
<i>Cap. X.</i> De dormitorio Jægerorum.	192

<i>Cap. XI.</i> De dormitorio Avemanniano.	196
<i>Cap. XII.</i> De dormitorio Bachoviorum.	205
<i>Cap. XIII.</i> De dormitorio Glassiorum.	210
<i>Cap. XIV.</i> De dormitorio Breithauptiorum.	218
<i>Cap. XV.</i> De dormitorio Reyherorum.	221
<i>Cap. XVI.</i> De dormitorio Pabstiorum.	224
<i>Cap. XVII.</i> De dormitorio Schnegassiorum.	227
<i>Cap. XIX.</i> De dormitorio Rudolphino & Wach- lerorum.	229
<i>Cap. XIX.</i> De dormitorio Heidenreichiorum.	234
<i>Cap. XX.</i> De dormitorio Saulorum.	236
<i>Cap. XXI.</i> De dormitorio Kutzlebiano.	238
<i>Cap. XXII.</i> De dormitorio Thuniorum.	240
<i>Cap. XXIII.</i> De dormitorio Weitziano.	243
<i>Cap. XXIV.</i> De dormitorio Mühlportiorum.	244
<i>Cap. XXV.</i> De dormitorio Weyerorum & Witz- mannorum.	250
<i>Cap. XXVI.</i> De dormitorio Feustkingiano.	257
<i>Cap. XXVII.</i> De dormitorio Zorniano.	259
<i>Cap. XXIX.</i> De dormitorio Ludwigiano.	262
<i>Cap. XXIX.</i> De dormitorio Gotttroum.	264
<i>Cap. XXX.</i> De dormitorio Scharfshmidiano.	270
<i>Cap. XXXI.</i> De dormitorio Mahniorum	271
<i>Cap. XXXII.</i> De dormitotiis in cœmeterio patulo.	272

Errata Emendanda.

Pag. 3. lin. 11. leg. divini. p. 13. l. 13. leg. Ulpianus.
bid. l. 9. a fin. leg. subnix. p. 28. l. 1. leg. Plin. l. 7. 30.
p. 35. l. 9. a fin. leg. Convenit. p. 29. l. 2. leg. vix quis po-
terit. ibid. l. 5. leg. progerminantia. p. 51. l. 10. leg. pau-
peries. p. 54. l. 2. leg. visu. p. 63. l. 1. leg. qui. p. 64. l. 3.
a fin. leg. consepelisset. p. 70. l. 2. a fin. leg. demandata.
p. 92. l. 9. leg. commixtionem. p. 83. l. 8. a fin. leg. propiori;
p. 89. l. 5. leg. gratis. p. 91. lin. 2. a fin. leg. vendi. p. 103.
l. 8. a fin. leg. quiuis. p. 113. l. 3. leg. elegit. p. 124. l. 8.
leg. reliquis. p. 147. l. 9. leg. terra. p. 182. l. 11. leg. in-
cubuit. p. 193. l. 1. p. 195. l. 2. leg. Juliana Magdalena.
p. 204. l. 4. leg. pietati, quieti. p. 218. l. 10. 11. a fin. leg.
Anna Michaelis Eccardi. p. 226. l. 8. leg. hochverordneten.
p. 233. l. 4. a fin. leg. fan pro da. p. 246. l. 3. 6 fin. leg.
Wittben-Stande. p. 251. l. 14. leg. degit.

Cap. I.

De rebus sacris, sanctis
& religiosis.

RUBRICÆ.

- §. 1. *Summa rerum omnium divisio.*
- §. 2. *Unde apud Romanos ortum traxerit.*
- §. 3. *Quid sint res sacra.*
- §. 4. *An proventus Ecclesiastici referendi inter res sacras.*
- §. 5. *An inter has numeranda monasteria.*
- §. 6. *An legata ad pias causas.*
- §. 7. *An stipendia ad sustentationem Clericorum ordinata.*
- §. 8. *An salaria Canonorum.*
- §. 9. *An eleemosyna.*
- §. 10. *Quid sint res sancta.*
- §. 11. *An hac referenda theatra publica.*
- §. 12. *An Schola.*
- §. 13. *An loca iustitiæ s. disasteria,*

A

§. 14.

- §. 14. *An loca in quibus solet fieri executio in maleficos.*
 §. 15. *An statua publica, vulgo die Rolande.*
 §. 16. *An loca singula ad communem civitatis usum dicata.*
 §. 17. *Quid sint res religiosa.*
 §. 18. *An locus religiosus necessario debeat esse publicus.*
 §. 19. *An locus religiosus demum per mortui illationem constituatur.*
 §. 20. *An locus religiosus possit impune iterum profanari.*
 §. 21. *An ad res religiosas referenda templa in cæmeteriis exstructa.*
 §. 22. *An arbores ibi plantata.*
 §. 23. *An alia ædificia ibi posita.*
 §. 24. *Finis cæmeteriorum publicorum.*

§. 1.

Mnis omnino juris quod sancitum est & in posterum sancietur objectum allegatur ab Imperatore Iustiniano §. ult. l. de l. N. G. C. potissimum triplex, personæ scilicet, res & actiones. Primum & ultimum hac vice prætermittam; dicturus solummodo de

de medio. Aggressurus autem contemplationem rerum, sciendum, quod illarum denominatione comprehendantur omnia quæ opponuntur personis, s. sint animata, s. inanimata; s. corporalia, s. incorporalia. Summa vero quarumvis rerum divisio innotescit nobis *ex l. 1. pr. ff. de D. R.* ubi J Ctus scribit, *quod illæ sint vel humani juris, ideoque aut publicæ, aut privatæ; vel divinæ, & sic aut sacræ, aut sanctæ, aut religiosæ.* Porro hæ quæ humani dictæ fuerunt *Juris l. 2. h. t.* subdividuntur in res communes & universitatis; quæ enim adjecta de iis quæ nullius sunt huc non spectant, sed rectius referenda ad alterum divisionis membrum, de quo mox facta est mentio. Clarius & dilucidius exponitur hæc divisio in libr. J. & illorum Commentatoribus, ubi omnes res dicuntur esse vel in patrimonio nostro, vel extra illud constitutæ; & quidem priores sunt aut communes, aut publicæ, aut universitatis, aut singulorum; posteriores vero nullius, quibus præter eas quæ adhuc in naturali degunt liberate atque

à nullo sunt captæ vel occupatæ, præcipue annumerantur res sacrae, sanctæ atque religiosæ.

§. 2.

De generalis hujus divisionis origine multis verborum ambagibus disputare labor sane esset frustraneus, quia partim cuius politionis rationis usu gaudente nota illa debet esse atque perspecta; partim à quamplurimis scriptoribus satis est enucleata; partim denique ad obtinendum finem propositum nil facit. Ast cur quædam res extra patrimonium nostrum & nullius esse dicantur instituti ratio expone-
re hac vice jubet. Patescet vero hoc facile exinde, si enarravero, quod penes gentes haud paucas præcipue autem & inter R. dii colebantur uno plures, quibus singulis certa loca, munera & res dicabant. Sic, ut reliquos taceam, Jupiter supremus erat rerum humanarum arbiter, Olympi director, religionis præfectus, nec minus omnium deorum princeps. Neptunus maris incola, mercatorum navigantiumque patronus, cum quo Saturni filius
forte

forte diviſit imperium. Idem quoque contigit Plutoni, qui inferòrum ab illo conſtitutus eſt rex, nomen ſuum nactus ἀπὸ γῆ πλῆτων, quia opes omnes ab inferis, h. e. ex intimis terræ viſceribus eruuntur. Deorum iſtorum, ut ex dictis apparet, triplicem finxerunt ordinem, alios appellitantes ſuperos, alios medioximos ſ. medios, alios autem inferos. Prioribus conceſſerant certas res ab iſſis nominatas ſacras, alteris alias nuncupatas ſanctas, ultimis itidem non easdem vocatas religioſas. *Conf. Natal. Comit. mytholog.* Hæc itaque omnia in nullo erant nec poterant eſſe poteſtate, cum læſio & vindicta illorum pro crimine læſæ majeſtatis divinæ reputaretur, ideoque impunita non erat. Sic origo quidem iſtius diviſionis non utique eſt laudanda; idcirco vero diſtinctio ipſa neutiquam rejicienda, ſed, quia ad ſervandum in hoc negotio ordinem multum confert, mutatis ſolummodo mutandis in cōſtitutione ac conſecratione hujusmodi rerum, atque abolitis ritibus ſuperſtitioſis, potius retinenda.

§. 3.

Expoſiturus itaque in hoc cap. re-

A 3

rum

rum quæ nullius esse dicuntur tractationem, haud immerito de istis quæ sacrarum nomine gaudent sermonis faciam initium. In genere autem hic monendum, quod vox sacer debeat accipi in sensu stricto atque propriissimo, & sic illorum interpretatio, qui rem magnam atque eximiam ab aliis minoris ac tenuioris conditionis per istam voculam discernere consueverunt, id quod allegat & exponit *Limæus L. i. C. VII. I. Pub.* recitans causas ob quas Imper. Rom. German. dicatur sacrosanctum, huc minime referenda, cum nobis sacer idem significat quod vernacula appellat heilig; v. g. die heilige Drey-¹ Einigkeit, das heilige Wort Gottes, die heiligen Sacramente. In hoc igitur sensu natales suos trahit vox sacer à sacrare s. consecrare; & consecratio est actus, quo res vel persona ab usu & ministerio seculari separatur, & ad usum vel ministerium cultus divini atque SS. liturgiæ immediate destinatur, adhibitis solennitatibus, quæ in diversis ecclesiis sunt diversæ. Omnia itaque hoc modo quæ ab usu

com-

communi distincta & Deo trinuno fuerint dicata, s. sint mobilia, ut vasa sacra, vestes sacræ &c. s. immobilia, ut templa, altaria, baptisteria, sunt dominio exempta, inviolabilia, & perpetuo vocantur sacra. *l. 6. §. 3. ff. de D. R.*

§. 4.

Quia igitur formalis ratio rerum sacrarum in eo consistit, ut immediate usui divino inserviant & in nullius sint dominio, facile exinde liquet, quod inter has nequaquam referri debeant proventus aut bona ecclesiastica *l. 22. pr. C. de SS. Eccles. t. t. X. de reb. Eccles. non alien.* Hujusmodi enim bona pertinent præcipue ad conservationem, restaurationem atque reparationem Ecclesiarum, & idcirco sunt in illarum dominio, quippe sine quibus cultus divinus externus facile potest subsistere atque exerceri, si vel plane in hac aut illa parochia non existant, vel ex certis causis debeant alienari, quippe quæ alienatio urgente necessitate Episcopo est concessa. *l. 17. §. 1. C. de SS. Eccles.* Nec obstat R. Jctorum, quod accessorium sequatur naturam rei principalis;

lis; primo quia illa non est universalis, sed admittenda solum cæteris paribus, nisi quid novi s. exceptio emergat, qualis est in *l. 9. § 2. ff. de A. R. D.* & etiam hoc loco, uti id patet ex *l. antea c.*; dein quia etiam ecclesiastica bona, si accuratius rem penetrare velimus, non possunt dici accessorium rerum sacrarum, sed potius referenda ad peculiare quoddam genus; non enim proveniunt ex iis, verum noviter ordinantur, constituuntur, atque dicantur.

§. 5.

Quid autem statuendum de monasteriis? Ortum suum illa habent à priscis temporibus Apostolorum, quibus Christiani Hebræi ex disciplina Pythagorea ab Essenis recepta certum continentiae institutum in Ecclesia Alexandrina introduxerunt, vi cujus quædam personæ in Eremis ac speluncis seorsim morantes statis horis in unum convenerunt, ut jejuniis & precibus Deum placarent iratum, ne permetteret gentilibus, ut vexationibus suis omnes extirparent Christianos, *Chemnit. Exam. Conc.*

Conc. Trid. P. 3. p. 113. Duaren L. 1. de D. E. M. c. 20. seqq. Alii intra mœnia urbium privatosque parietes ad idem vitæ genus incumbere anxie studebant; idque ad hoc usque tempus, quo rebus ecclesiasticis pacatis exstruebant ædes publicas, in quibus certi homines utriusque sexus alebantur, eo fine, ut Deo inservirent, licentia foras vagandi ipsis ademta; quæ domicilia asceteria, cœnobîa, aut monasteria appellitabantur. *Nov. 131. C. 7. & 133. Concil. Mogunt. C. 20.*

Quia itaque hæc solummodo sunt receptacula illorum, qui sejuncti à reliquis hominibus cultui divîno se totos dicarunt, nemo non videt, quod inter res sacras æque minus referenda ac aliorum Clericorum domicilia, uti id facillime & quam optime liquet ex antea dictis. De templis autem in hujusmodi monasteriis exstructis & asservatis in istis vasis, quæ sint statuenda, per se notum est, ideoque hoc loco quæ enarrata repetere plane supervacuum.

§. 6.

Ast num non legata ad pias causas nomine rerum sacrarum sunt insignienda?

A 5.   enda?

enda? Describuntur hæc, quod sint donationes m. c. ecclesiis aliisve piis corporibus relictæ eo fine, ut vel templa exinde reparentur, vel salarium Clericis solvatur, vel stipendia ad litteras incumbentibus porrigantur, egen- tibus proventus quotannes expendan- tur, & sic ulterius; ideoque nec cultui divino immediate inserviunt, nec do- minio sunt exempta, nec inalienabilia, ac eodem ex capite rerum sacrarum denominatione minus digna *Concil. Tol. IV. C. 32. C. 8. X. de consecr. Eccles.*

§. 7.

Perinde est in salariis ad sustenta- tionem Clericorum ordinatis. Sunt autem Clerici personæ ad sacra mini- steria, s. functiones ecclesiasticas obe- undas per ordinationem ab ecclesia quæ constituuntur. *Distinct. 21. c. 1.* His, quia ex aliis negotiis victum quæ- rere non licet, utique sunt certa con- cedenda stipendia, nec non proventus ex administratione SS. liturgiæ obtin- gentes, quo se suamque familiam alere nutrire atque tegere queant, idque ex effato Apostoli *Galat. 6. v. 6. & 1. Corinth.*

9. v. 14. ubi scribit, *annunciantes evangelium etiam ex evangelio vivant.* Interea tamen hujusmodi salaria nequaquam res appellitandæ sacræ, nec ad eas referenda ex rationibus jam supra citatis.

§. 8.

Pergo ad stipendia Canoniorum. Canonici sunt personæ quæ secundum canones præscriptos tum generales tum speciales debent vivere; gaudentes tamen præ cæteris sui ordinis Clericis, quatenus capituli sunt membra & socii regendæ ecclesiæ, prærogativa; præterea etiam laxiori regulæ inservientes quam monachi; quippe ob functiones publicas inter homines versantur, nec semper suis habitaculis inclusi vivere tenentur, uti id docet *Innocent. III. c. 5. de stat. monach. Caus. 19. q. 3. C. 2. 3. c. 9. 10. X. de regular.* Ad horum sustentationem, quia itidem ut reliqui Clerici victum suum aliunde quærere nec queunt, nec debent, sunt etiam ordinata quædam stipendia, quæ in patrimonio constituta capituli, & sic res sacræ minus juste vocari possunt.

sunt. C. 8. X. de consecr. Eccles. Carpz. L. 2. de f. Eccles. 307.

§. 9.

Succedunt eleemosynæ. Referendæ hæ inter res & bona ecclesiastica, quippe antiquissimi primique reditus ecclesiæ Christianæ, quibus ministri verbi & fratres egeni sublevabantur *Act XI. v. 29. seqq. Rom. 15. v. 25. 26. & seqq. 1. Corinth. 16. v. 1. seqq. 2. Corin. 8. v. 4.;* & ex quibus ecclesiasticorum bonorum cumulus ad satietatem usque excrevit. *2. Corint. 9. v. 12.* Hæ itaque s. colligantur privatim à singulis, s. publica autoritate indicantur, nec naturam, nec requisita rerum sacrarum habent, ideoque & peculiari jure gaudent, peculiaremque tractationem desiderant. *Vid. l.c.* Nec obstat, quod in *Constit. Crim. Carol. V. art. 173.* eleemosynæ appellitentur sacræ, quippe vacula ista in hoc articulo non in sensu strictiori accipitur, sed latiori potius & improprio; in quo reliquæ etiam res, quarum tractatio insequetur, quam sæpiissime sacræ nominari solent.

§. 10.

§. 10.

Addi quidem hic possent plura de decimis scil., redditibus annuis, bonis ecclesiæ dotalibus & dote, aliisque huc spectantibus, quæ omnia generali vocabulo bona ecclesiastica & in ecclesiarum dominio existentia dicuntur; sed quia partim instituti ratio brevitatem suadens prohibet, partim quæstionum quæ exinde moveri possent decisio ex antea dictis facillime fieri potest, merito me nunc converto ad illas res quæ sanctarum nomine à reliquis discernuntur. Inquit autem *Ulpinus l. 9. §. 3. ff. de D. R. proprie dicimus sancta quæ neque sacra, neque profana sunt; sed sanctione quadam sunt confirmata, ut leges sanctæ sunt; sanctione enim quadam sunt subnixæ*: Sic itaque *l. 8. pr. h. t. res sanctæ describuntur, quod sint ab injuria hominum defensæ atque munitæ, alleganturque tam in h. t. quam §. 10. l. de R. D. & l. 2. ff. nequid in loco sacro* exempli causa muri & portæ civitatis; quippe quæ cuncta impune & invito principe nec transcendere nec violare, nec domicilia in iis extruere licet

licet, l. 2. *ne quid in loc sacro* l. 2. & ult.
ne quid in loc publ. Conf. Limnae. Jus Publ.
L. VII. c. 1.

§. 11.

An huc referenda theatra publica, non immerito ex me quis quæret; cui affirmative haud nequeo jure respondere. Sunt enim theatra publica hujusmodi loca, in quibus vel spectacula exhibentur populo, vel de quibus leges per præconem promulgantur civibus, vel etiam alia ad salutem civitatis spectantia ipsis annunciari solent, ideoque ad bene esse quorumvis incolarum constituta, potestati & injuriæ privatorum exempta, peculiari sanctione munita, ac eadem de causa sancta.
arg. l. c.

§. 12.

Num vero & scholæ ejusdem vocandæ naturæ paucis hic explicare operæ pretium est. Describuntur hæ, quod sint collegia in quibus adolescentes discendi cupidi à Professoribus & magistris in literatura, quæ omnium virtutum magistra est, informantur, ut iis legitimo spatio peracto possint
 Eccle-

Ecclesiæ & Reipub. partes gubernandæ concredi. *Justin. proæm. Inst.* Nunc quidem scholæ antiquis ecclesiis erant adjunctæ, ut in earum qualibet, sicut & in monasteriis, juvenus erudiretur in pietate & bonis literis ac moribus; *Concil. Mogunt. c. 45. Laderan. C. II. Duaren. L. I. c. 15*; Sed moribus nostris id observari vix solet, cum ad instruendos imbuendosque bonis artibus juvenes ædificia plerumque ab ecclesiis separata inveniantur. In istis itaque quia ceu in seminariis tam Rerumpub. gubernatores & directores, quam Ecclesiarum præfecti atque presbyteri aluntur, nutriuntur & educantur, nec minus tam viri politici quam Clerici ipsis plerumque solent præesse, mixti generis jurisque scholas esse non immerito statuam, referens illas ad bona & res Ecclesiasticas *C. quia contingit 2. Clement. de relig. domib.*, nec non ad res sanctas, partim quia certis sanctionibus a quorumvis petulantia sunt munitæ; partim quia ad bene esse totius Reipubl. potissimum confert, ut scholæ constituentur, in quibus juvenes imber-

berbes à sceleribus arceri & ad discendas fideliter artes compelli queant; maxime vero quia jus constituendi scholas ad summam Reipubl. & Ecclesiæ potestatem pertinet. *Steph. de Jurisdict. l. 3. P. 2. C. 2. n. 215. Seckendorff. T. F. St. 2. 14. Carpz. l. 2. def. Eccles. 8. 9. & l. 2. def. Eccles. 396. 7.* Academias autem, quia, licet itidem in his æque ad Ecclesiæ & Reipubl. salutem adolescentes educuntur ac informantur, Clerici qua tales nihil in eas juris habent, cum solummodo à summa in Republ. potestate dependent, & à nemine nisi ab hac sola leges ac statuta recipiunt, nec ecclesiæ factorum actorumque rationem reddere tenentur, quin ab ipso Imperatore certa sanctione defenduntur in *authentic. habita C. ne fil. pro patre*, potissimum inter res sanctas esse numerandas non nisi jure profiteor.

§, 13.

Quid autem æquius huc referendum quam loca justitiæ s. dicasteria? Contemplaturi istud negotium evolvere debemus quot modis vocabulum judicii accipiatur: denotat nimirum
vel

vel actionem institutam, vel tractationem causæ s. processum, vel locum in quo jus dicitur. *Stryck. ad Lauterb. de judic. &c.* Ultima hæc acceptio ad nos solummodo spectat, qua de causa haud immerito in principio hujus s. præterea & usus sum vocula dicasterium, quæ ortum suum trahit à *δικαστήριον* jus dicere, & hoc à *δίκη* jus s. justitia; ideoque describitur, quod sit certus & circumscriptus locus à summa in Republ. potestate constitutus & separatus ad hoc, ut in eo judex s. magistratus competens causas à partibus litigantibus ventilatas secundum regulas juris & justitiæ ita decidat, ut cuique id quod jure ipsi competit tribuatur. Est utique justitia maxime necessarium requisitum ad conservandum florentem atque felicem in civitate statum; quippe exulante hac nemo a socii injuriis tutus vivere & rebus suis tranquille uti frui valet, quare & à *ἵκτιστος* Iprudentiæ finis vocatur intermedius, quia hoc non obtento nec remotus nec proximus subsistere & attingi poterit. Ad exercendam autem justitiam, quæ à

variis autoribus varie describitur, sat nitide vero ab *Aristotele Lib. 5. Eth. c. 1.* necessario requiritur, ut adsint Rerum-publ. gubernatores gaudentes facultate jus dicendi, ac ut isti certa quasi consecrent loca, in quibus cives conveniant, & ab ipsis justitiæ administrationem atque executionem expectant; quæ utique ab omni injuria ac violatione immunia & sancta esse debent.

§. 14.

Hoc exposito sequentis quæstionis, an scil. loca in quibus solet executio fieri in maleficos, vulgo *die hohen Gerichte oder Raben-Steine*, catalogo rerum sanctarum sint inferenda, decisio est facillima. Ad obtinendam justitiam, quam §. antec. requisitum ad tuendam salutem publicam dixi maxime necessarium, pertinet præcipue, ut leges sanciantur & defendantur, *l. 1. ff. de ff.*; Facta egregia, pia ac honesta præmiis afficiantur, & sic cives ad eadem exercenda instigentur *l. cad.*; iniqua autem facinora promeritis pœnis compescantur, quo cives timeant *l. c. & tt. ff. de pœn.*; quin ii qui emendan-

dandi plane non sunt e medio tollantur, ne reliquos coinquant, secundum tritum illud Poetae:

*Cuncta prius tentanda, sed immedicabile
vulnus*

Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

Excisio itaque hujusmodi putridorum membrorum, si finem ob quem decerni solet princeps assequi studebit, non debet fieri clam aut in loco abscondito, sed in publico ac omnium conspectui exposito, ut quivis videant ac expavescant. *Lauterb. ad ff. de poen.* Vocantur autem hujusmodi loca, in quibus delinquentes malefici capite plectuntur, Germ. hohe Gerichte, ea de causa, quia jus vitae & necis, s. jus enecandi facinorosos homines refertur ad regalia majora, s. superioritatem territorialem, quæ sancta & inviolabilis perpetuo debet esse; vel etiam appellantur Raben-Steine, quia in iis cadavera punitorum propter atrocitatem delicta ad cibandum corvos aliaque ex rapina vivere quæ consueverunt volatilia plerumque projiciuntur; aut quia in his nefarii & pestiferi homines

ciones qui victum suum ex furtis ac homicidiis corvorum instar quærere non erubuerunt capite plectuntur. *Conf. Carpz. Crim. qu. 131. n. 27. Heig. P. 2. qu. 37. n. 32.* Sic, ut ego quidem existimo, satis liquet loca executionum maximo jure ex numero earum rerum recenseri, & ad illas referri, quas JCtus sanctas vocare solet, cum nefas sit hujusmodi loca profanare ac violare, impunitumque vix maneat, quippe princeps cum, qui ipsius regalia istisque quovis modo cohærentia ac ideo firmissima sanctione munita attentare haud dubitat, utique graviter punire tenetur.

§. 15.

Sequuntur statuæ publicæ, vulgo Rolandinæ dictæ, de quibus pauca huic tractationi inferere non alienum duxi. Erectas videmus istas in multis urbibus Saxonis, nec non quandoque aliis earumque confiniis in forma viri gladium gestantis & quandoque etiam thorace induti, qui ab incolis vocatur *der Roland*. Origo atque historia hujusmodi statuarum à variis autoribus allegatur varia; quippe quidam

dam affirmant, Rolandum dici à Germ. vocula rügen, quæ idem denotat ac denunciare, accusare, judicare s. ple-ctere, quia statuæ tales plerumque in istis locis sint sepositæ, in quibus ultimo supplicio malefici afficiuntur; alii asserunt, natales suos trahere Rolandum à vocabulo rotten oder austrotten, & esse signum fruticum sylvarumve excisarum & ædificiorum urbiumve in earum locum exstructarum; alii defendunt denominationem à Ruhe vel Ruhe, ut sic Rolandus locum quietis, pacis & libertatis indicare debeat; reliqui originem istiusmodi statuarum adscribunt Caroli Magni sororis Berthæ filio Rolando, in cujus honorem, quia heros eximiæ magnitudinis fuit, civitates quarum confinia peragravit tales statuas erexisse dicuntur *Vid. Gryphiand. de Weichbild. Saxon. Conring. de urbib. Germ. c. 71.* Quæ illarum vera sit origo quisque pro judicio suo optime eruet; nec hoc loco istud exacte definire ad rem facit, cum sufficit, in locis publicis atque sanctis eas esse positas, consensu omnium ac principis

autoritate ab injuriis nefariorum hominum munitas, ideoque iis rebus, quarum tractationem hucusque absolvi, haud immerito anumerandas.

§. 16.

Addendum adhuc paucis, quod omnia ac singula loca communi totius civitatis s. universitatis usui dicata, quocunque nomine in specie gaudeant, generali vocabulo rerum sanctarum ab istis quæ in patrimonio privatorum constituta discernenda sint atque separanda; ita, ut nulli hæcce impune violare, per præscriptionem aut alio modo vindicare, alii usui quam ad quem ab initio destinata applicare, vel iis citra specialem civitatis aut illius directoris concessionem inædificare sit permis-
sum *argum. l. 2. ff. ne quid in loc. publ.*

§. 17.

Omnia quæ hucusque commemoravi, hac de causa sunt allegata, ut transitus ad enucleationem rerum religiosarum eo sit facilius, & ut oppositis juxta se positus, i. e. enarrata sacrorum & sanctorum natura, clarius elucescat quid sit locus religiosus. Dicitur de hoc §. 9.

l. de

I. de D. R. § l. 6. ff. eod. quod talis fiat per illationem mortui pro uniuscujusque voluntate; quæ olim hoc modo procedebat, ut cadavere dejecto demissove in speluncam sacerdos publicus solutis justis ter injiceret glebam super tumulum; quo factò corpus humatum, sepulcrum constitutum, & locus religiosus effectus putabatur. Vocatur autem religiosus exinde, quia vel nulli profanum aliquid ibi perpetrare impune licet, vel quod propter sanctitatem quandam remotus ac sepositus à nobis est, ideoque à relinquendo dictus, vel quia religio ossa defunctorum asservari & custodiri suadet. *Spondan. de cæmet. L. 1. P. 1. cap. 9.* Præterea de variis in sepeliendis cadaveribus usitatis ritibus, nec non modis locum religiosum consecrandi penes Hæbreos, Latinos, Græcos, Persas, Ægyptios, aliasque gentes plures, quia fufius hic differere instituti ratio vix permittit, evolvatur hanc materiam exponens *Nicola. de sepulcr. Hebræor. Gyrald. de sepultur. ac var. sepel. rit.*

§. 18.

Nunc quidem more prisco licuit cuivis mortuum defodere ubi libuerit, & sic locum religiosum efficere ubique, exceptis solum iis regionibus, in quibus expressa lege id erat vetitum *l. 6. ff. de D. R. l. 2. ff. de relig. & sunt. fun.* Merito autem recentiori ævo hoc fuit correctum, ita, ut funus inferre non liceat nisi in locum publicum ad sepulturam cadaverum destinatum, idque iis ex causis, ne occulta possint esse infanticidia aliaque dolosa homicidia; ne insciis civibus cujusque universitatis defuncti humentur, sicque nemo vere sciat quis in vivis adhuc superstes, aut quis de statione sua discesserit; & ne passim sepultis corporibus æer inficiatur putridis humoribus C. 3. *X. de sepult. Ziegler. ad Lancel. cod. §. 1.* Præterea quia sepultura, ut loquitur Homerus, honor est mortuorum, aut ut Virgilius, solus honos Acheronte sub imo, vel uti Cicero, maximus est qui haberi potest mortuo, nec non, ut denique Ammianus, supremæ honor: & naturalis æquitas, & ratio

Poli.

Politica quosvis extinctos & publice
& in loco publico defodere jubet, bene
de Republ. meritos bonosque cives eo
quidem ex fonte, ut publica ac hone-
sta splendidaque illorum humatio fa-
mam penes posterōs pro meritam tuea-
tur, atque superstites ad æmulationem
incitet; uti & mos ille Romanis usita-
tissimus *Liv. L. 2. Valer. Maxi. L. 4. C.*
4.; facinorosos vero atque cives de-
perditos hac de causa, quo inhonesta
aut asinina ut loquitur J. Can., illo-
rum sepultura reliquos deterreat, ipsis
autem pœna sit æquissima. *Conf. C. 3.*
X. de sepult. Carpz. l. 2. def. Eccles. 382. 1.

§. 19.

Quia itaque loca religiosa s. cœ-
meteria ad id constituuntur, ut sint re-
ceptacula, in quibus ossa demortuo-
rum custodiri debent ac asservari ad
eum usque diem, quo leo rugiens quos-
vis à mundi exordio qui vixerunt ex
speluncis suis evocabit, facillime liquet,
nudam destinationem ad sepeliendum
neutiquam talia efficere; sed necessa-
rio requiri, ut mortuus inferatur, &
sic per hujusmodi illationem ille quasi

consecratur atque [ab injuriis hominum liberetur ac muniatur: glebæ enim injectio aliique ritus, quos paulo ante recitavi, penes nos necessarii non sunt, cum sepe accidit, ut funera condita in arculis seponantur solummodo in certis cameris aut fornicibus religiosis.

§. 20.

Effectus autem autoritate publica locus religiosus impune iterum profanari non debet; partim ne inquietentur corpora in illo sepulta *l. 39. ff. de relig. & sunt. fun.*; partim quia per humationem exemptus est dominio & factus est nullius, ideoque nec profanari nec distrahi potest *l. 9. C. de relig.*; partim quia contra humanitatem & decorum peccat, concessa a majoribus piorum manibus sepulcra disturbare, diruere, & ossa recondita nudare, atque sic illorum quibus vitam debemus facta ac instituta pia quasi reprobare; quin J. N., quod tibi non vis fieri, alteri ne facito, regulam procaciter violare, à qua protervia & gentes abhoruisse relatum legimus. Decretum enim

enim non satis laudandum Athenien-
fium, qui hos capite plecti voluerunt,
quorum crudelitas ad sepulcra usque
penetraret. Miranda Caroli V. cle-
mentia, qui Ferdinando Albano &
Episcopo Atrebatensi an. 1547. efflagi-
tantibus, ut Lutheri tumulus dirueretur,
& cadaver effossum cremaretur,
sat prudenter respondit: *nil sibi ultra
cum Luthero esse; habere illum alium ju-
dicem; sibi bellum non esse cum mortuis,
sed cum superstitis & armatis.* Meis-
ner. in descript. Eccles. colleg. omn. sanct.
Witteb. pag. 143.

§. 21.

Hæc dicta in genere sufficiant de
cæmeteriis ipsis: pergam ad iis quo-
dammmodo cohærentia; & primo loco
perquiram, quid statuendum de tem-
plis in illis quæ exstructa reperiuntur.
Consueverunt priscis temporibus gen-
tes quam plurimæ sepulcra majorum
suorum aliorumque virorum illustri-
um variis ornamentis externis conde-
corare. Ad hæc præcipue referimus
statuas, L. 7. C. de relig.; quas ponere
solebant tom proprias, quam amico-
rum

rum *Plin. l. 730.*; columnas, *Sveton. in vit. Jul. Cæs. c. 85*; pyramides, *Jo. Fæs animad. in Gyrald. p. 206. seqq.*; obeliscos, *Jo. Fæs p. 211. seqq.*; colossos, *Joseph. l. 1. Halos. c. 16.*; epitaphia, *Quensted. de sepult. vet. p. 305.*; & imprimis altaria, sacella ac templa, *Virg. L. 3. Æneid. Senec. epist. 86. Pausan. l. 11., Statius l. 6. Thebaid.* Ista igitur omnia, quia immediate in defunctorum honorem vergebant; siquidem gentes per constructionem altarium præsertim atque sacellorum singularem pietatem, religionem ac æstimationem, qua humatos venerabantur, indicare studebant, rebus religiosis tanquam accessoria non inepte annumerari posse haud sine fundamento affirmare audeo. *Spondan. de cœmet. L. 1. P. 1. C. 13.* Quid autem de templis nostro ævo locis religiosis inædificatis statuendum sit incertum quodammodo videtur; mox vero patefcet, si enarravero, in illis vel solummodo laudes mortuorum decantari; vel destinata esse ad exhibendum in his promiscue debitum Numini supremo cultum, & cœmeteria iis tantum

tum ceu acceſſorium eſſe adjuncta :
priora referenda inter res religioſas
facile quiſque dignoſcet, quia mutato
cœmeterio regulariter ceſſant, cum
iſtius cauſa potiffimum ſunt exſtructa;
poſteriora vero ex numero rerum ſa-
crarum eſſe nemo negabit, cum locus
religioſus & alibi poteſt conſtitui tem-
plis ibi aſſervatis, præterea etiam na-
turam ſacrarum rerum habent, quæ
ſupra citata *ex §. 8. J. de D. R. & l. 9.*
ff. h. t.

§. 22.

Num & arbores, vites aliique fru-
tices in cœmeteriis plantati religioſa-
rum rerum denominationem merean-
tur in tractatione hac paucis perqui-
rere libet, cum dubia multis videbitur
decifio. Defendent quidam ſenten-
tiam affirmativam, allegantes ſæpius
citatam regulam: acceſſorium ſequi-
tur naturam ſui principalis: Lauda-
bunt alii negativam, demonſtrantes,
eſſe hujusmodi res in dominio, cum
illas vendere ac alienare liceat, præte-
rea etiam ædituis aut veſpillonibus
earum competat uſusfructus. Decifio

non

non adeo difficilis erit, si distinxero inter arbores ferales, quales sunt piceæ & cupressi, quæ, quia semel cæsæ nunquam amplius repullulant, in signum mortis à priscis gentibus pro foribus ædium in quibus quis erat defunctus ponebantur, nec raro in nostris cœmeteriis plantantur; & inter arbores frugiferas aliasque hujusmodi respectum haud habentes, quarum poma sæpe vespillonum pars sunt stipendii, impune cæduntur, alienantur & venduntur, cum in dominio principis aliussve jurisdictione in res religiosas gaudentis sint magistratus, ac nec ad esse, nec ad bene esse cœmeterii spectant: illæ nullius atque religiosæ, hæ vero minus recte tales vocandæ. *Conf. Spond. de cœmet. L. 1. P. 3. C. 6. Gyrald. de sepultur. &c. c. 6. nec non Jo. Fæer adnot. ad h. C.*

§. 23.

Pergo ad ædificia in cœmeteriis exstructa reliqua, quæ sunt præcipue habitacula vespillonum, & receptacula feretrorum, vulgo *die Bahr-Häuser*. Priora, quia ad inhabitandum sunt constituta, ideoque rebus religiosis im-

media;

mediate non inserviunt, eaque de causa ad illarum conservationem aut protectionem non adeo sunt necessaria, quin præterea salvis cœmeteriis mutari, destrui atque dirui possunt, huc minime refero; sed bene posteriora, cum in iis ad deportanda defunctorum cadavera destinata feretra asservantur, ideoque usui religioso inserviunt, ac ista de causarum religiosarum naturam induunt. Eadem sane mihi videtur illorum ratio, quæ ædiculorum sepulcris impositorum allegatur a sæpius laudato *Jo. Faes in adnot. ad Gyrald. C. 2.*

§. 24.

Sufficiant hæc in genere enarrata de cœmeteriis publicis, ex quibus nemo non illorum necessitatem atque finem facillimo negotio eruet, præsertim si repetiero passim quæ antea sunt citata; quod scil. loca religiosa sint constituenda ac consecranda ideo, ne dolosa homicidia atque infanticidia impune possint esse occulta; ne facinorosorum pœnæ præmatura & sæpe sponte, accersita morte possint

sint impediri; ut bene de Republ. meritos æquissimus honor etiam post obitum tueatur; ut ultima defunctorum facta etiam civibus sociis innotescant; ut denique posthumi qui fuerint majores quæque illorum conamina ex cippis possint dijudicare atque dignoscere, nec fama eorum tam cito ceu fumus vacuas evanescat in auras. Acquiescam itaque hic, finem impositurus præliminaribus, s. si mavis dicere, tractationi generaliori, & perrecturus ad specialiora, quæ pro modulo virium in seqq. Cap. fusius exponam.

Cap. II.

Cap. 11.

De Constitutione Cœmeteriorum, & ubi regulariter debeant constitui.

RUBRICÆ.

- §. 1. *Constitutio cœmeterii pertinet ad regalia.*
- §. 2. *Nemini competit quam principi.*
- §. 3. *Potest tamen fieri per magistratus inferiores.*
- §. 4. *Cœmeterium regulariter non debet esse in civitate.*
- §. 5. *Ne civitas magis repleatur mortuis quam vivis.*
- §. 6. *Ne pestiferi morbi ex putrefactione cadaverum oriantur.*
- §. 7. *Debet esse in loco plano & undis non exposito.*
- §. 8. *Debet esse in loco aëri exposito.*
- §. 9. *Cœmeterium debet esse reclusum.*
- §. 10. *Cœmeterium debet esse satis amplum.*
- §. 11. *Arboribus non nimis debet conseri.*
- §. 12. *Qui competat ususfructus cœmeterii.*

C

§. 1.

§. I.

Quemadmodum corpus humanum florere desinit resecto capite, sic societas, s. si mavis dicere civitas, nullo modo subsistere potest si destituatur Principe, qui pie, prudenter atque felici cum successu illam regat ac gubernet. Hic itaque eminere præ cæteris, & gaudere certis prærogativis, quæ vulgo appellantur regalia, utique debet, si finem ob quem institutus est atque ordinatus cum fructu assequi studebit. Denominationem autem suam illa trahunt, ut Feudistarum quidam arbitrantur, ex rege & adverbio Græco *λίαν*, aut ut alii putant, à rege & Germanica vocula *Lehen*; ac describuntur ut plurimum, *quod sint jura superiorem non recognoscenti, & cui ille expresse vel tacite ea concessit, competentia ad salutem decusque Reipubl. tuendum Sweder. J. Publ. P. Spec. Sect. I. C. 4.* Distinctio illorum tritissima est, quod sint vel majora, vel minora; aut quod competant in Imper. Rom. German. vel Imperatori soli, vel Imperatori & Electoribus, vel in-

in simul omnibus reliquis statibus; in quibus singulis enarrandis tempus frustra tereretur, cum citata illa reperimus à variis I. P. Scriptoribus, præsertim *Limnaeo, Vitriario, Bæclero, Svedero.* Hac itaque vice sufficiat paucis demonstrare, jus constituendi cœmeteria referendum esse inter regalia. Quia utique ad Reipubl. salutem spectat, ut omnia ordine fiant decoro atque decenti; ne in vivis superstites bestiarum more vagentur, vel defuncti passim & pro lubitu humentur, aut, quod pejus, in plateas projiciantur; principis est omnino, in quavis re civitati cui præest ita prospicere ut obtineat propter quem institutus est finem, quia præter hunc nemini id licet nec confinit, cum quivis destituatur & auctoritate, & hoc efficiendi potentia. Quid imperanti ratione tuendæ atque defendendæ societatis incumbat, & quomodo civitas apte sit gubernanda, hic explicare non est mei, cum hanc tractationem fusius exponentes *Grotius, Puffendorffius, Reinkingius* alique plures facile possunt evolvi: hoc vero

asserere audeo, principem cum fructu præesse haud posse civitati, ni id curret, ut consecrentur loca quædam publica s. cæmeteria ad defodiendum cadavera defunctorum, idque ex causis jam supra citatis, & præterea etiam hac, quia, sicut in reliquis negotiis civilibus omnibus, ita & summa rerum ecclesiasticarum æque ac sepulturæ ordinandæ potestas non nisi ad imperantis regalia est referenda. *Schilt. Instit. J. Canon. L. II. T. 14.*

§. 2.

Nunc quidem satis nota allegatur regula Philosophorum: unius positio non est alterius exclusio: sed veluti reliquæ, sic & hæc suas habet exceptiones, quæ variæ possent recitari, ni præsens ipsa tractatio talem suppeditaret. Comperit quippe principi jus constituendi cæmeteria publica soli, & quidem exclusive, ita, ut non solum actus privatorum istud sibi vi vel clam vindicantium nulli sint, nec effectum juris nanciscantur; verum etiam ipsi tanquam turbatores prærogativarum majestaticarum merita & æquissima poena

pœna afficiantur, cum, uti dictum est, nulli concessum sit pro sua libidine aliquid machinari, ordinare aut instituire quod concernit totius Reipubl. incolumitatem atque salutem, ideoque illius præfecto soli est demandatum.

§. 3.

Ast ex hoc neutiquam colligendum, ac si principi sit adempta potestas per magistratus inferiores cœmeteria publica consecrandi, quia jus hoc ipsi solummodo nec alii competat. Neminem enim qui legum peritus vocari ambit fugiet, quod jurisdictionis suæ plerosque actus imperans per iudices subordinatos exercere sit solitus, cum vix fieri queat, ut ipse immediate singulis rebus prospiciat; qua de causa magistratus alios substituit, qui ex ipsius commissione negotia obvenientia decidunt, ac ea procurant, quæ lex suprema & ultima, salus scil. populi, desiderat. *Rutger. Ruland. de commiss. Berlich. decis. 128. 129. 133.* Inter ea tamen hoc juri principis majesticum nihil derogat, summa penes ipsum remanente potestate; quippe secun-

dum fulgatam regulam, quod quis per alium facit per se fecisse putandus est. Sic, ut ego quidem existimo, nemo negare poterit, quod, sicut alii jurisdictionis actus, ita & constitutio cæmeterii publici ab eo qui clavum in Republ. tenet possit demandari iudicibus extraordinariis atque subordinatis.

§. 4.

Hæc quidem sufficiant de loci religiosi causa efficiente, s. eo qui potest talem dicere: pergam ad locum in quem funus inferendum, & in quo cadavera regulariter sunt humanda. Licuit illud priscis temporibus, uti jam supra demonstratum, tam in privatorum fundis *l. 6. §. 4. ff. de D. R.*; quam in civitate & intra illius mœnia *arg. d. l. & l. 3. pr. ff. de mort. infer.*, pro unuscujusque voluntate, unde & ortum suum traxit larium atque penatum religio, de qua gentilium scriptores multum sunt commenti. *Conf. Nicol. de sepulcr. Hebræ. cap. XIV.* more autem nostro nec concessum est clam aut in loco proprio defunctos infodere *arg. C. fraternitatem 3. x. de sepult.*; nec in civi-

civitate sine speciali principis jussu atque autoritate sepulcrum ædificare, cum id jam vetitum *LL. XII. Tabul.*; & confirmatum interdictum per *SC* sulum Duillio consule quod in lucem prodiit *Conf. L. 12. C. de relig.* Sunt itaque mortuorum reliquiæ condendæ in fundis extra urbem positis; isque qui intra illius cancellos funus infert merito pœna, plerumque arbitraria, afficiendus; quæ olim statuta erat 40. aureorum, uti id refert *Ulpianus l. 3. §. 5. ff. de sepulcr. viol.*, Divus, inquit, Hadrianus rescripto pœnam statuit quadraginta aureorum in eos, qui in civitate sepeliunt, quam fisco in ferri jussit; & in magistratus qui sunt passi eandem, & locum publicari jussit & corpus transferri.

§. 5.

Prohibitæ autem in civitate sepulturæ præter has rationes, ne scil. mortui sanctum municipiorum jus aliquo modo contaminarent, vel civitatis sacra funestarent *l. mortuorum 12. C. de relig.*; ut transeuntes suburbanos tumulos viatores ad laudes defunctorum

accenderentur, monerenturque ad præclara facinora obeunda, *Cic. Orat. pro Archi. Poët*; & ne cives hostem in patria sepulcra impune grassari permitterent, sed alacriori animo ipsum à mœnibus urbis propellerent, *Thom. Garzon. in Piaz. univers. discurs. 43. fol 514.*, etiam adhuc binæ possunt allegari causæ, quarum prior est, ne civitas magis repleatur mortuis quam vivis. Describitur enim illa, quod sit societas major conflata ex multis in unum cœuntibus familiis, hoc fine, ut, quia segreges à nefariorum hominum injuriis tuti esse vix queunt, conjunctæ eo felicius se possint tueri. Ideo facile liquet, quod se includant mœnibus non ista de causa, ut mortuos intra illa infodiant, sed ut vivi se muniant atque contra hostium incursus defendant: si itaque vellent cadavera promiscue ibi humare, brevissimo temporis spatio eventurum esset, ut plures enumerare possent tumulos & receptacula defunctorum quam viventium, ac eadem ex ratione cancelli intra quæ degunt non urbes s. si mavis civitates sint appell.

pellitandæ, sed majori jure cœmeteria, cum secundum vulgatum illud semper denominatio fit à potiori; potior autem est numerus illorum qui ex vita discesserunt, quam istorum qui adhuc sunt superstites.

§. 6.

Altera interdictæ in urbibus humationis causa allegatur prægnantior; quæ est, ne pestiferi ex putrefactione cadaverum oriantur morbi. Quando enim intra mœnia mortui sepeliuntur, facillime accidere potest, ut æer, præsertim conclusus, vaporibus è sepulcris exhalantibus vitietur; quippe halitus tanto copiosiores propullulant, quanto locus est magis inclusus, & ob hominum confluentium frequentiam tepidus. Ut non dicam de arena s. sabulo & terra, in qua cadavera mortua plura computruerunt, quæque per annos quamplurimos solent retineri, ita, ut tota in qua recondita sunt materia non tantum fœtida, sed etiam venenata quasi reddatur, ideoque vapores exinde prodeuntes ad vivos exhalare necesse sit, quando monumentis

apertis fabulum istud movetur & effoditur. Hoc malum ex putrefactione cadaverum subortum Alexandrum M. eximii magistri Aristotelis præceptis imbutum fugere non poterat, qua de causa, cum ad vicum Arbelam Darii exercitum fudisset, ex metu vitii æeris eo in loco amplius subsistere noluit, sed versus Babylona ut prudentissimus imperator castra movit. *Diodor. Sicul. L. XVII. Bibliothec.* Ne igitur nostro ævo, quo homines & sic etiam defuncti sunt frequentiores quam priscis temporibus, tam facile pestiferi morbi irrepere queant, atque sic Respublica, cujus salus, uti & alibi dictum, imperantibus suprema lex esto, in discrimen vocetur, quam prudentissime cautum est, ut cadavera in locis suburbanis terræ committantur.

§. 7.

Sic demonstratum est remote cæmeterium non constituendum esse in urbe; nunc edocebo positive in quo loco sit ordinandum. Debet ille eligi separatus ab hominum commercio, qualem & olim petiit Abrahamus ad sepul-

sepulturam suæ conjugis *Genes. 23. v. 9.* planus, nec variis clivis aut vallibus distinctus, ne spatium coarctetur, & multa loca vacua relinquere opus sit, in quibus propter turbatam collibus planitiem sepulcra ædificari nequeunt; porro & minus aquis expositus, quia inundatis tumulis sæpe accidere potest, ut abluta terra cadavera emergant, & sic reliquæ pie defunctorum inquietentur, quod tamen vetitum jam *LL. R.* ostendi supra *ex l. 39. ff. de relig.*; quin etiam latex corporum putrefactionem atque in elementa sua resolutionem, quæ tamen præ cæteris & vera humationis est causa, mirum in modum impedit. Hinc relatum legimus, quosdam majorum nostrorum præcipue primates ex statione sua & vita decessuros id potissimum efflagitasse, ut post obitum ipsorum cadavera calce viva circumdarentur, ne forsan illorum corruptio, si in locis multis liquidis humoribus repletis defoderentur, longius justo differretur.

§. 8.

Debet porro cœmeterium consecrari

crari in regionibus aëri sat expositis, ut ille noxios ex tumulis prodeuntes vapores possit dispergere, ne aura ætherve inficiatur. Licet enim illud sit remotum à domiciliis viventium, ii tamen quam sæpissime in hoc convenire solent, si scil. iusta demortuis persolvere majoribus & illorum cadavera ad consummationem usque hujus sæculi terræ asservanda committere volunt; & idcirco facile ex putridis atque olidis vaporibus possent contabescere, ni illi expellerentur per liberos minusque reclusos aëris meatus. Ea de causa veterum mos fuit sepeliendi in agris; *Gen. 23. Math. 27, v. 7. Valer. Prob. de not. Rom. p. 27.; in montibus*, qualis fuit tumulus *Aaronis*, *Num. 20. v. 28. Josuæ, Jos. 24. v. 30. Virg. XI. Æneid. v. 849. Joh. Loccen. antiquit. Sue. Gothic. p. 113. in vallibus, Deut. 34. v. 6.; ad vias publicas, Gen. 35. v. 19.* & sic porro, quia hujusmodi loca aëri satis sunt exposita, atque sic minus timenda vaporum detentio venenatorum, qui variorum possunt esse causæ morborum.

§. 9.

Pergam ad reliqua, demonstraturus, quod cœmeteria non debeant esse patula, sed propter nefariorum & depreditorum civium libidinem reclusa. Uti enim jam supra edoctum est, receptacula sunt illa in quibus ossa defunctorum ad extremi diem usque iudicii asservanda, quia pietas majorum manes etiam post obitum venerari, & illorum reliquias quibus vitam & existentiam ex instituto divino debemus sancte custodire jubet; quo intuitu tumulorum, in quibus istæ sunt reconditæ, eximiorum quæ ediderunt recordemur facinorum, & ad decentem instigemur æmulationem. Ne itaque Catalinariæ pravitatis complices, qui sine ulla religione & fide in mortuos etiam desævire non erubescunt, cadavera humatorum inquietare, aut epitaphia & statuas illis positas proterve vitare vel plane destruere; ac ne porro vagantes bestię ossa sepulta effodere illaque conterere possint, æquitas naturalis & ratio Politica cœmeteria s. dormitoria publica obserare atque reclu-

recludere jubet. Sic penes Hebræos sepulcra tres habuisse partes relatum legimus, ne quisque pro lubitu ea potuisset intrare; quarum prior dicebatur atrium, altera os intra specum, ultima specus ipsa cum suis כִּיכִין. *Nicol. de sepulc. Hebr. L. 3. C. 11.* Quin servatoris nostri tumulus eadem de causa erat lapide obtectus *Marc. 15. v. 46.* Hinc etiam R. priscorum sepulcra quam sæpiissime cryptas s. loca occulta, abscondita aut obserata vocari à scriptoribus, passim potest evolvi in *Paul. Aringh. Rom. subterr.*

§. 10.

Sed ut nihil ad rem spectans prætermittam, monebo adhuc, quod cœmeteria non nimis coarctata sed satis ampla debeant esse; idque eo ex capite, ne nimis cito mortuis conferantur, & sic cadavera præmature iterum sint effodienda. Major enim ut notum numerus est illorum qui decedunt, quam istorum qui superstites manent, ideoque etiam ad receptaculum demortuorum spatium ita expansum requiritur, ut nullus in dormitorio suo
fatis

fatis arcto turbari, sed quivis quietus atque humatus relinqui debeat; quod bene observatum inter quamplurimas gentes reperimus. Hinc ut reliqua omittam, autor Rom. subterr. mox laudatus *Tom. 1. L. II. C. 2. n. 3.* non sine fundamento scribit: *subterraneam prope totam & arenariam Romam esse, atque ampliori ambitu ejusdem latitudinem magnitudinemque circumscribi ac protendi, quam ipsiusmet superioris ac conspicuæ circuitus protendatur.* Allegat idem amplitudinis locorum sepulcralium penes R. exemplum *Tom. 1. L. IV. C. 28. n. 15.* ex quibus omnibus evidenter liquet, majoribus qui ante nos decesserunt assertum hic quod defendi satis fuisse probatum.

§. II.

Ex hætenus dictis nemo non videbit, contra cœmeteriorum finem esse nimis multas in iis plantari arbores. Apposuerunt quidem gentiles tumulis mortuorum cupressum; plantavere præterea piceas aliasque arbores ferales, cujus instituti ratio ex *Spondano* jam alibi est citata; qui mos & penes modernas

nas gentes passim est in usu: sed hortos quasi & sylvas in dormitoriis suis ipsos constituisse nullus qui hac de materia differuit scriptor commemoravit. Esset ac utique hoc valde absonum atque absurdum, cum imæ truncorum radices se brevi tempore ita solo essent implicaturæ, ut cadavera vix & ne vix quidem possent defodi, & sic mutata cæmeterii forma istud non raro mutare maxime sit necessarium, quod tamen nec æquum, nec justum, nec salutare est, uti id partim jam demonstratum, partim in sequenibus edocebitur.

§. 12.

Seriis quia, uti condiendi cibi sale, jucunda quandoque sunt inferenda; quippe ex effato Comici:

Lusus animo debet aliquando dari,

Ad cogitandum melior ut redeat tibi;

in vitium nemo mihi vertet, quod huic tractationi ludicram, ut multis videbitur, annexerim quæstionem de usufructu cæmeteriorum. Agedum: cui itaque competit rerum religiosarum usufructus? His ipsis, quia in nullius dominio sunt & à nemine que-
unt

unt præscribi aut aliquomodo acquiri, utifrui vix poterit; accessoria autem, ceu sunt vites arboresque rariores, nec non herbæ graminaque in cœmeteriis progreminantia, cum in constituentis dormitoria commercio existant, pro illius lubitu facile possunt in usumfructum concedi cuilibet. *arg. t. t. de usu-fr.* Nostri moribus id in multis locis est receptum, ut hujusmodi res pertineant ad ædituos aut vespillones; nec inepte; quippe illis custodia rerum religiosarum commissa, ideoque emolumentum inde proveniens minimi sæpissime momenti iisdem neutiquam denegandum, cum præcipue *secundum naturam est, commoda cujusque rei cum sequi quem sequuntur incommoda l. 10. ff. de R. J.*

Cap. III.

**De personis in cœmeterio
humandis.**

RUBRICÆ.

§. 1. *An omnia cadavera humanda.*

§. 2. *Qua honeste sepelienda.*

D

§. 3.

- §. 3. *Quæ honesta sepultura indigna.*
 §. 4. *An omnes mortui in cæmeterio humandi.*
 §. 5. *An diversa religionis homines in cæmeterio sepeliendi.*
 §. 6. *An hæretici.*
 §. 7. *An Judæi.*
 §. 8. *An Mahumetani.*
 §. 9. *An gentiles.*
 §. 10. *An in torneamentis, pugna cum bestiis, aut alia privata occisi.*
 §. 11. *Intra quod tempus sepulcra iterum liceat aperire.*
 §. 12. *An gratis concedenda loca sepulcralia.*
 §. 13. *An humatio debeat fieri gratis.*
 §. 14. *An vespillonum salarium debeat ordinari.*
 §. 15. *Quam culpam præstet vespillo in cæmeterio & huic adjunctis custodiendis.*
 §. 16. *An vespillo sit levis nota maculo notatus.*
 §. 17. *Qua pœna afficiendus vespillo spolians cadavera humatorum.*

§. I.

INter alias quas à majoribus enarrare possumus proditas nobis sententias non sine nitore & allegatur hæc: *Felix Respublica quæ carere potest medicis.* Tam misera pro dolor! rerum humanarum conditio, ut
 muta-

mutationi perpetuæ singula sint sub-
jecta, uti id innumeris posset edoceri
exemplis, si instituti ratio efflagitaret,
ac spatii angustia permetteret. Imprimis
hoc maxime admirandum, quod
perfectissimum omnium creatorum
ens, hominem puto, & fragilitati, & mu-
tationi, & corruptioni præ reliquis sit
obnoxium, ita, ut robur infirmitas, gau-
dia mœstitia, divitias paupereis, quin
ortum occasus quam sæpissime conco-
mitetur, ideoque conditionum nostra-
rum perduratio atque constantia re-
quiescat in inconstantia. Ex hoc de-
scendit, quo reliqua taceam, ut nulla
Respubl., nulla civitas, nulla societas,
nullum denique individuum ope peri-
ti medici possit carere, qui collapsuram
machinam corporis humani quotidie
fere fulciat atque resarciat. Nihilo-
minus tamen parum ille demum pro-
ficiet, appropinquante à seculorum
exordio præfixa ad dissolutionem con-
glutinantis materiale ac immateriale
vinculi hora, nec Galenus, nec Hippo-
crates, nec alius Medicorum antesigna-
nus ab extremo omnium rerum, quod

Cicero mortem esse ait, nos liberare valet. Soluta autem naturæ debito denique patescit quid fuerimus, & quid futuri simus; quippe corpora nostra quæ circumgestavimus quotidie magis magisque in nihilum suum ex quo desumpta redire, putrefieri, & cum tali fœtore dissolvi incipiunt, ut in vivis superstites, nisi quam diligentissime ab eo caveant, exinde necessario debeant contabescere ac emori. Jubet itaque ratio politica & salus publica cadavera defunctorum semovere atque ita è medio tollere, ut malo ex illorum detentione aut in loca quævis promiscua projectione timendo obviam eatur; quod olim fieri solebat per cremationem, cum majores reliquias demortuorum rogo hac de causa exstructo imponent, illasque eo accenso igne comburerent, de quo ritu passim varia occurrunt in *Aring. Rom. subterr. Spondan. de cœmeter. Gyrald. de var. sepel. rit.* aliisque pluribus scriptoribus, qui diversarum gentium in hoc negotio usitatos recitarunt mores. Mutatis autem post hæc temporibus non minus

minus quam hominum ingeniis, in desuetudinem abiit ille cremandi ritus, & cœperunt corpora defunctorum terræ mandare, nec sine fundamento præcipue Christiani, quibus exemplum dedit totius generis humani Servator, cujus ossa post obitum in tumulo recondebantur. Merito itaque summoque jure omnes omnino qui ex hac vita discedunt humandi sunt atque sepeliendi; Sic enim Deus ait *Gen. 3. v. 19. terra es & in terram reverteris*, ac *Eccles. 12. v. 7. revertatur pulvis in terram, quemadmodum erat*; quin suadet hoc J. Gent. voluntarium, uti id testatur *Seneca L. 1. Controv.* inter jura non scripta, sed omnibus scriptis certiora præcipue hoc referens, *humum porrigendam cadaveri*. Sane etiam apud Athenienses sepulturæ tanta cura fuit, ut dux cæsos sepeliri negligens morte mulctaretur. Sic Alexander M. milites suos magnifice humabat, ut refert *Diodorus Sicul. L. 17.* atque Nizias totum exercitum subsistere jussit, ut duos milites defoderet, Inter hujus instituti causas præcipue numeranda

necessitas putrefactionis, ut scil. cada-
vera visa atque odore fœda e viven-
tium medio amoveantur; testificatio
spei futuræ resurrectionis quorumvis
demortuorum; ac denique præcautio,
ne corpora hominum defunctorum
hominum animantiumve reliquorum
ludibriis & injuriis exponantur. Conf.
*Andr. Adam. Hochstetter. diss. de offic. erg.
defunct. § 6. Petr. Gregor. Tholosan. præ-
lud. optim. JCult.*

§. 2.

Disquirendum nunc porro, an
omnia cadavera honeste sepelienda
nec ne. In hoc terrarum orbe, si ci-
vilia atque moralia spectemus, res
ita comparata est, ut quidam homi-
nes secernant se vivi à reliquis vel
per egregia facta, vel per nefanda fa-
cinora, id quod innumeris exemplis
posset evinci, ni litterarum periti ex
historiarum scriptoribus facillimo ne-
gotio ea allegare valerent. Illi vocan-
tur patres patriæ, & propter singula-
ria in Rempubl. collata merita etiam
omni honore digni haberi debent *t. z.
C. de dignit.*; quin post obitum majori
pompa quam cives reliquunt human-
di,

di, unde & Græci tumulos nobiliorum dixerunt *ἡρώα*, ignobiliorum vero *ἡγία*. Conf. Aring. Rom. subterr. Spondan. de Cœmeter. Interea tamen cæteris civitatis membris, quæ, licet virtutes ut vocant Heroicas nullas exercuerint, se tamen à pestiferorum hominum commercio quovis modo segregare studuerunt, & sic illis, de quibus haud sine fundamento creditur, quod ad generum Cereris descenderint, & propter vitam male actam ipsorum anima cum gemitu indignata sub umbras tartareas fugerit, neutiquam annumeranda; honesta post obitum sepultura denegare minime debet, quia hic honor omnium pie defunctorum corporibus est exhibendus. Chemnit. Exam. Conc. Trident. P. 4.

§. 3.

Reliqui vero cuncti qui turpibus factis atque nefandis sceleribus vitæ morumque honestatem violant, sicut in vivis superstites haud immerito infamia notantur, arg. l. 17. C. ex quib. caus. infami. irrog. & l. 13. pr. ff. de testib.; ita etiam post mortem, si ad eam usque

in perverso suo proposito perseverarint, non iisdem solennitatibus quibus melioris notæ cives defodiendi, sed honesta sepultura indigni sunt judicandi. Prouti autem delicta differunt gradu, ideoque alia sunt atrociora, alia minus atrociora; sic quoque pœnæ merito debent esse diversæ, cujus rei ratio & exempla habentur in libris terribilium; quin quia inhonesta sepultura ad illas refertur, etiam hæc pro ratione admitti facinoris non solet esse ejusdem generis; quippe est vel humana, cum aut in locum cœmeterii semotum ab aliis, aut extra cœmeterium seorsim cadaver infertur; vel canina s. asinina, cum illud per carnificem projicitur in locum foedum inter cadavera facinorosorum aut brutorum *Carpz l. 2. def. Eccles. 382. 1.* Qui vero in specie inhoneste sepeliendi, de hoc edocemur in J. Canon. præcipue *Cap. sacris pr. X. de sepult.*

§. 4.

Præsentis quæstionis, an scilicet omnes mortui in cœmeterio humandi, decisio ex mox citatis facillime potest fieri.

fieri, ideoque multis hic abuti verborum ambagibus sane esset frutranum. Omnium enim qui honesta aut etiam inhonesta in certis casibus modo humana sepultura digni judicantur cadavera etiam in publicis cœmeteriis terræ sunt mandanda; nec excludi hic debent occisi in via publica reperti. *Carpz. L. 2. def. Eccles. 375.;* aut inopinata vel infelici morte involuntarie abrepti *idem L. 1. def. 381.;* nec infantes sine baptismo decedentes. *Art. Gen. 15. §. 7. nec denique ii qui ex melancholia & animi impotentia sibi vitam demunt. Carpz. L. 2. def. 377. seqq.*

§. 5.

Hæc quidem dicta sufficiant de humandis in cœmeteriis publicis cadaveribus eorum qui eandem religionem sunt professi; sed num defuncti diversæ fidei in vita qui fuerunt additi eodem honore digni judicari debeant, nondum extra omnem dubitationis aleam est positum. Nuncupantur in nostra lingua vernacula quam sapissime loca religiosa agri Domini,

Gottes Aecker, quia in iis corpora
piorum veluti quædam grana in spem
futuræ resurrectionis seminantur ;
ideoque illustrium multorum & bene
de Republ. Christiana meritorum vi-
rorum autoritate statuo, diversæ reli-
gionis socios in cœmeteriis illorum
qui veram & ab erroribus fundamen-
ta salutis disturbantibus purgatam de-
fendunt fidem non esse sepeliendos.
Cum enim illi vivi vere militantis &
æternum triumphum anxie expectan-
tis ecclesiæ membra genuina non sunt,
impium etiam esset eorum cadavera
post obitum in hujusmodi locis defo-
dere, in quibus ossa sanctorum ad diem
usque judicii extremi, quo ad recipi-
endam à gratiosissimo Numine ipsis
promissam mercedem è tumulis suis
debent evocari, asservanda. Excipi-
untur autem hic merito socii & con-
fessores trium religionum unanimi
Cæsaris & statuum in Imperio nostro
R. German. per transactionem Passa-
viensem pacemque religiosam vel Of-
nabrugensem declarationem consensu
ea de causa receptarum, quia credi-
tum

tum est, illas esse purgatas ab erroribus fundamenta fidei Christianæ s. Apostolicæ impugnantibus Conf. *Carpz. L. 2. def. Eccles. 383. seqq. nec non Pacif. Osuabrug. artic. V. §. 35.*

§. 6.

Sed quid dicendum de hæreticis? Vocabulum hæresis est vox media, quæ modo in bonam partem sumitur pro secta, etiam Christianorum *Athor. 24. v. 14.* modo in malam, uti hanc eo ipso loco accipiendam suadere videtur Tertullus orator, Pauli apud Felicem accusator, qui vocaverat Apostolum v. 5. *πρωτοβάτην τε τῆς ἰωὴν Ναζωραίων αἵρεσιως.* Pior acceptatio hoc loco omittenda, cum ad finem solummodo spectet altera, quæ denotat aberrationem à regulis Christianæ fidei illiusque fundamentis exitialem, de qua differunt Apostoli *1. Corint. 11. v. 19., Galat. 5. v. 19, 20., 2. Petr. 2. v. 1.* In hoc itaque sensu si vocula sumatur in abstracto, hæreticus describitur in concreto, quod sit talis homo, qui errat in articulis fidei ad salutem æternam spectantibus, de errore isto suo satis est con-

convictus, & tamen in eo pertinaciter & cum aliqua renitentia perseverat. Hos igitur homunciones quia Paulus in *Epistola ad Tit.* 3. v. 10. post unam alteramve admonitionem devitare & averfari jubet, merito in vivis superstites, ne alios coinquent aut ad imitationem coincitent, sunt plectendi, quod fieri solet & quidem ut plurimum ex instituto primævæ ecclesiæ per suspensionem, depositionem, excommunicationem, anathema, ac denique Satanæ traditionem; nec minus post obitum, si in pertinacia sua substiterint, honesta in cœmeteriis ac dormitoriis reliquorum Christianorum sepultura indigni sunt judicandi. *Arg. Cap. sacris pr. X. de sepult.* Alia ratio est schismaticorum, qui tantum communionis unitatem, in quam Christus ecclesiam coire & coalescere voluit, tollunt, salvis retentis articulis fidei; ideoque iis humatio saltem in cœmeteriis publicis non deneganda. *Carpz. L. 2. def. 383. seqq.*

§. 7.

Converto me ad Judæos: hi quidem

dem mox à mundi exordio atque incunabulis electus Dei vocabantur populus, ac multis præ reliquis gentibus gaudebant prærogativis; postea vero ex affectata malitia, qua fere semper mysteria salutis suæ ignorare studebant, adveniente plenitudine temporum non solum doctorem ac vindicem suscipere recusarunt, verum etiam turpiter abjecerunt, & tam ipsum, quam ipsius discipulos internecino ac pertinacissimo odio prosequi nunquam cessarunt: quin nostro ævo eos qui Christianorum nomen gerunt non cane solum pejus ac angue averſari, verum etiam, si caute atque occulte fieri potest, ferino more occidere & enecare haud erubescunt; quippe relatum legimus, quosdam ex illorum numero infantes nostratium allectos pecorum instar mactare, atque sanguinem ex corporibus trucidatis collectum ebibere haud raro consuevisse. Et quid multa enarrem? ii servatoris nostri dulcissimi carnifices honesta nunquam non inter ipsos demortuos Christinos privant sepultura; nec opus est multa in hoc negotio

gotio à Judæis exercitæ erga Christianos, quos ut legis desertores execrantur, sævitix allegare exempla, cum & ipsosmet inter se, ejusdem licet legis studiosissimos observatores, in civilibus illis dissensionibus, quibus immanissimam patriæ suæ cladem ex justo Dei judicio accelerarunt, sibi invicem sepulturam invidisse ex historia patet. Eo ex capite Christiani merito abominantur Judæos in sua sepulcra admitti & illorum cadavera in sua cœmeteria deduci; præsertim etiam quia certum est, hos, quamdiu in erroribus, quos profitentur contumaces perdurant, nec membra militantis esse, nec post resurrectionem carnis in illo universalis atque extremi judicii die posse fieri socios triumphantis ac præclara Dei facta & elogia enarrantis ecclesiæ. Conf. *Spondan. de cœmet.* L. 2. P. 2. C. 3.

§. 8.

Quid autem dicam de Mahometanis? Fuit illorum dux & autor sectæ Mahometes, nec integræ famæ, nec honestioris vitæ, nec denique sanioris doctri-

doctrinæ homuncio, quia post annum sexcentefimum à Christi nativitate tanquam nefandus impostor, quo sub pietatis specie omnis generis mortales ad se alliceret & attraheret, ex gentilibus, Judæis, Christianis, hæreticisque quædam mutuatus est, ut secta ipsius nullius, s. religionis s. superstitionis exors existeret. Divulgata est hæc paulo post per omnes fere plagas mundi, ita, ut eam prope plures sectarentur quam ullam aliam, usque dum in meditullio Europæ præcipuam ac primariam suam sedem occuparint Mahometani. Hi itaque quia ad illorum numerum qui spem beatæ habent resurrectionis minus referendi, ac præterea etiam Christianos novercali odio indefesse prosequuntur, nec non in eos captos aliove modo sub suam potestatem redactos quam iniquissime deserviunt, haudquaquam honesta in cœmeteriis nostris publicis digni judicandi sepultura.

§. 9.

Gentiles, de quibus nunc dicendum, nobiscum quoad religionem & arti-

articulos fidei nullo modo convenire possunt; quippe fere omnes venerantur uno plures deos, ac præterea etiam res creatas, corruptibiles, infirmas, atque plane denominatione supremi entis indignas, ideoque nec de essentia spiritus, immortalitate animæ & illius post dissolutionem vinculi hanc atque corpus conglutinantis statu, nec de futura carnis resurrectione ut decet sunt instructi, eodemque ex fonte neutiquam post obitum in nostris cœmeteriis defodiendi. Detestatos & huiusmodi sepulturam atque commixtionem quasi gentilium Christianorumque qui ante vixerunt majores reperimus in historia ecclesiastica; quippe relatum legimus *in epist. Cypriani* 68. quod ipse non minus quam reliqui Episcopi Africani, in Martialem Asturicensem Episcopum invexerit, quia inter alia gravia scelera filios exterarum gentium more apud profana sepulcra deposuisset, & alienigenis consepserisset. Idque omnibus populis qui ad fidem convertebantur diligenter insinuaturn esse ab ipsorum instructori-

storibus argumento est, quod posterioribus temporibus Otto Episcopus Bambergensis Pomeranorum Apostolus dictus hanc inter cætera commotionem non omisit: ne sepelirent mortuos Christianos inter paganos in sylvis, aut in campis; sed in cœmeteriis, sicut mos esset omnium Christianorum. Reliqua quæ hic facillimo negotio adhuc addi possent haud immerito brevitati studens prætermittam, reliqua enarraturus.

§. 10.

Excluduntur porro haud immerito à sepultura in cœmeteriis publicis nonesta occisi in torneamentis illicitis, pugna cum bestiis, aliave privata, quæ vulgo vocatur duellum. *C. 1. x. de torneam. Carpz. L. 2. def. 381.* Ratio est in promptu: cum enim ex præscripto Apostoli *1. ad Corint. 10. v. 31.* singula Christianorum conamina & actiones debent vergere ad trinuni Numinis honorem; necessario sequitur, quod hi qui aliquid pertinaciter intendunt huic fini: diametro contrarium, inter affectas & sectatores servatoris dulcissimi neu-

E

tiquam

tiquam sint numerandi ; ideoque nec gaudeant spe beatæ futuræ resurrectionis, nec digni judicandi privilegiis vere militantis ecclesiæ, nec denique post obitum illius membris associandi. Cum itaque mox enarratis modis enecati homunciones in malo ac impio christianæque religioni adversanti proposito fuerint, perseveraverint atque decesserint, facillime liquet, quod summo jure priventur honesta in cœmeteriis sepultura, & vel, uti suadere videtur J. Can. inter bestias aut alios facinoros projiciendi ac defodiendi, vel, si mitius judicare volumus, saltem in locis cœmeterii à pie defunctorum dormitoriis separatis sine ullis adhibitis solennitatibus & ritibus consuetis humandi, partim ad promeritam ipsorum pœnam, partim ad dehortandum à nefanda superstites in vivis æmulatione.

§. II.

Confecrata reliquiis demortuorum sepulcra religiose esse custodienda, nec impune iterum profananda, aut in illis recondita ossa pro lubitu den-

nu-

audanda, jam demonstratum est in tractatione superiori: sed uti quævis regula patitur exceptionem; ita & præsens hoc assertum quandam admit-
 it. Aperire iterum tumulos licet ex duplici ratione, vel ecclesiastica, vel politica: illa si subsit, detectio sepulchrorum dicitur exhumatio, & concessa tribus potissimum casibus, si scil. sepultus usurarius fuerit manifestus, & ipsius malitia post obitum primo manifestetur; si fuerit excommunicatus, & talis decesserit; si fuerit denique nominatim interdictus. *Bertach. Repert. voc. sepult.* Si vero ratio politica jubet tumulos iterum referere, id ex hisce potissimum causis fieri solet, si reperiatur cadavere occiso neglecta fuerit ocularis inspectio, & si spatium ad humanationem corporum consecratum ob multitudinem morientium nimis evadat arctum, ut cœmeterium vel mutandum, vel corpora putrefacta & prope contrita atque consumpta a vermibusve corrota sint effodienda, ac in locum ad eorum asservationem destinatum, vulgo ins *Bein-Haus*, reponen-

nenda. Quæritur itaque quantum temporis requiratur, si cadavera putrefacta & ossa denudata credi debeant, ita, ut liceat impune ac tuto illa transferre. Respiciendum hic ad qualitatem sabuli s. terræ in qua reliquæ demortuorum sunt infossæ, quippe quæ ad illorum destructionem & in elementa sua resolutionem plurimum confert; eaque ex ratione quandoque post decem exactos, quandoque post viginti præterlapsos, quandoque post triginta demum enumeratos annos hujusmodi translatio reliquiarum religiosarum est concessa, prouti scilicet fabulum refertum aut sulphure, aut nitro, aut superfluo latice, atque sic ad maturandam putrefactionem idoneum, vel minus aptum. Necessario itaque summoque jure in hoc negotio desideratur autoritas publica, quo in illius naturam magistratus competens inquirat, ac, ne nimis cito tumuli aperiantur vel cadavera pro lubitu transferantur, prospiciat. *Concil. Mogunt. C. 51. Carpz. L. 2. def. 386.*

§. 12.

Pergam ad reliqua hujus Cap. membra, primo loco inquisiturus, an gratis concedenda loca sepulcralia. Multis quidem videbitur negative hic esse respondendum, partim ex *arg. rubr. tit. ff. de relig. & sumtib. funer.* partim ex licita, uti supra expositum, quandoque distractione rerum quodammodo sacrarum, s. si mavis bonorum ecclesiasticorum, quæ sunt in patrimonio itidem ut cœmeteria, ideoque pari jure cum his, ac hæc cum illis gaudere haud immerito debent. Sed facile solvenda hæc dubia; quippe quoad primum per sumtus funerum non intelligendum pretium aut certa pecuniæ summa solvenda pro locis sepulcralibus, vel certum & determinatum tributum, sine quo soluto cadaver plane sepeliri non possit debeatve; Sed necesse vespillonibus aliisque circa humationem cadaverum occupatis personis debita atque expensæ ad purgandum ornandumque illa necessariæ; quoad alterum autem adest lex expressa contraria in *C. 12. caus. 8. qu. 2.* ex qua

luculentissime patet, singulis demortuorum corporibus etiam illustrioribus ac ditioribus in cœmeteriis publicis dormitoria gratis esse concedenda. Quin suadet naturalis æquitas & ratio Politica, ut cuivis civi qui in vita ad conservationem ac emolumentum civitatis id quod ipsi incubuit solvit atque peregit, post obitum tantillum spatium, in quo reliquæ ipsius possint condi, assignetur gratis sine pretio aut retributione; quod si non fiat, exigentes aliquid peccant contra J. Nat., quin incidunt in crimen Simonia *arg. C. 29. de Sim.* Porro obligat ad id communis gentium consensus ratione extraneorum, exceptis solummodo his, qui ne honesta quidem in cœmeteriis digni judicandi sepultura; quippe à cunctis politioribus quasi sub tacita facta compromissione id introductum, ut quævis civitas peregrinos casu fortuito morbove afflicti qui in illa decesserunt in cœmeterio suo gratis defodiat, istudque beneficium ab aliis iterum expectet. Si vero defunctus vivens injungat heredibus, ut aliquid de bonis

bonis suis pro redemptione fundi sepulcralis præstent, tunc non est in heredum arbitrio, an sponte aliquid offerre velint, sed simpliciter voluntatem defuncti adimplere tenentur: atque sic ista hic est exceptio comprabata per *C. præcipiendum* 15 *Spondan. de cœmet. L. I. P. II. C. 9.*

§. 13.

Ast alia utique ratio est ipsius humationis expensarumque occasione hujus necessario erogandarum, quales sunt sumtus qui solvendi pro feretro, effossione sepulcri, opera portatorum funerum, & sic porro, qui ex hereditate defuncti præcipue desumendi. *l. 45. ff. de religios.* Nemini enim officium suum debet esse damnosum; eoque ex fonte satis inique ii qui operas suas in humandis cadaveribus præstiterunt privarentur mercede promerita, quia plerumque tales sunt cives, qui aliunde victum quærere nequeunt, ac ideo se huic vitæ generi quod occupatur circa defodiendos mortuos dicarunt. Nec etiam denegandum honorarium Cantori, Pastori aliisque exhibentibus

eadem aut paria officia in persolvendis defunctis solennitatibus; quippe quod pars illorum est salarii sine cujus perceptione quandoque vix subsistere queunt, licet hoc exigere ipsis sit vetitum *C. 3. caus. 13. qu. 2. C. præcipiendum 15.* Exceptio tamen hic est ratione pauperum atque egenorum, qui omnino, cum vel ex eleemosynis vixerunt, vel ne tantum quidem æris in bonis habent, quantum ad ipsorum humationem requiritur, utique gratis sunt sepeliendi, cum in hoc passu officium humanitatis ipsis exhibetur post obitum, cujus remuneratio expectanda à supremo & clementissimo Numine *Conf. Bruck. dissert. de sepultur. grat. conced. Spondan. de cæmet. L. I. P. II. C. 9.*

§. 14.

Converto me ad personas quibus effossio sepulcrorum est demandata, quæ vulgo vespillones vocantur ea de causa, quia primævis temporibus mortui noctu efferrebantur, forte ad minuendos sumtus, vel ne sacra divina, aut Pontificum oculi eorum occursum violarentur:

tur: & ratione illarum primo loco perquiram, num non salus publica desideret, ut ipsis certum atque fixum ordinetur salarium. Magistratus quidem Politicus id præ cæteris etiam potissimum debet curare, ut ii, qui communi totius civitatis usui, quatenus indivisim illa consideratur, inserviunt, ex fisco publico tantum accipiant, quantum ad eorum sustentationem necessario requiritur; hi vero, quorum operis singula civitatis membra utuntur, etiam à quovis isto tempore, quo cuivis in specie illas exhibent, promeritam debent recipere mercedem, vel ex contractu nominato locati conducti, vel ex contractu innominato facio ut des & v. v. Sic igitur facile liquet, quod magistratus nullo jure teneatur certum vespilloni ordinare stipendium, cum singuli cives, ex quorum familia defunctus quidam est defodiendus, illius ope indigeant, ideoque merito id quod publica judicis autoritate pro excavatione tumulorum ratione ætatis atque staturæ diversorum est constitutum ipsi solvere

E s

debe-

debeant. Si vero heredes demortui summa paupertate laborent, magistratui, ut ego quidem existimo, incumbit solvere mercedem quam jure vespillo potest exigere, cum illius est officii mendicos suæ civitatis alere, & per consequens etiam post obitum illorum humationem procurare. Præterea iudex cui jurisdictio in res religiosas competit jure vel proprio, vel mandato, aut in ipso cœmeterio, aut minus procul ab isto ædificium vespilloni exstruere tenetur, quo eo facilius illius administrare queat custodiam.

§. 15.

Porro ratione vespillonum dispiendum, qualem illi in custodiendo cœmeterio ac huic quodammodo adjunctis præstare debeant culpam, an latam, an levem, an levissimam. Decisio est facillima *ex l. 5. §. 2. ff. Comod. & l. 23. de R. J.* in quo enim contractu utriusque contrahentis interest, in illo præstat alter alteri culpam levem: casus hic est in terminis, ergo quid statuendum haud ægre quisque videbit.

Nam

Nam totius interest civitatis, ne justæ sepulturæ tradita corpora inquietentur, aut monumenta aliave tumulis superstructa ædificia vitientur, vel templa in cœmeteriis exstructa effrangentur ac spolientur, qua de causa vespillo illis est præfectus; huic autem refert, ut à civibus singulis, quibus operas suas locavit, ex quo victum sumere queat recispiat salarium, aut si mavis dicere mercedem, atque idcirco etiam ad præstandam culpam levem est obligatus. Hinc si citra ipsius negligentiam accidat, ut locis religiosis injuria inferatur, quam vix & ne vix quidem prævidere aut avertere potuit, quia vel domicilium suum procul à cœmeterio habet, vel quia sacrilegi ac nefarii homunciones nocturno tempore claveque adulterina illud recluserunt, & sic impium aliquid in eo perpetrarunt, nec vespillonis culpa est tribuenda, nec iste statione sua privandus, nec alia pœna pecuniaria corporisve afflictiva plectendus.

§. 16.

Sequitur tractatio de vespillonis fama,

fama, in qua disquirendum, an sit levis notæ macula notatus nec ne. Oritur illa, uti dupondiis notum, vel ex illegitima nativitate, *l. 12. C. de natur. lib.* vel ex sordido vitæ genere quod quis exercet, & cujus causa honestioris conditionis homines cum ipso conversari recusant, uti docet *Marqu. Freher. de infam. L. 3. c. 24.* Num itaque vespillones hac etiam notati dici queant ac debeant non extra omnem dubitationis aleam est positum, cum, uti præter Spondanum aliosque plures præcipue *Gyrald. & Joan. Faës in annot. ad hujus tractat. de vario ritu sepel. C. 1.* evincit, maxima à primis plantatæ ecclesiæ temporibus hominum sanctorum cura occupata credebatur circa cadaverum sepulturam, ideoque ii, qui in ea procuranda potissimas operas impenderunt, magno absque ulla dubitatione digni habiti fuerunt honore. *Spondan. de cæmet. L. 1. P. 1. c. 12.* Sed quid refert? sufficit in tali conditione constitutos esse vespillones, a qua plurimi, non dicam omnes, reliquorum civium abhorrent; quippe quævis cadave-

davera morbis malignis, contagiosis & quibuscunque corrupta defodere tenentur, atque sic ex inevitabili corporum humandorum & non raro transferendorum contrectatione, ac quasi imbibitione è tumulis propullulanti-um vaporum sæpissime venenatorum immundi redduntur, ita, ut in arctiori cum ipsis consortio haud pauci non sine causa vivere timeant; quo ex capite defendere audeo, quadam macula ipsos esse notatos, non tamen hac ratione, ut ii qui in illorum contubernio degere consueverunt eandem sibi contrahant, cum non ex causis moralibus atque Physicis meo quidem iudicio oritur, & sic effectum juris vix habet. Eadem quoque, ut nihil prætermittam, ratio mihi videtur esse omnium reliquarum personarum, quæ ad cadavera purganda, ornanda atque vestienda vulgo conducuntur; quippe quorum commercia arctiora ut plurimum reliqui fugiunt. Sic etiam inter Hæbreos erat id statutum, ut is qui mortuorum curam suscipiebat pro impundo reputaretur; id quod præcipue

pue & præ reliquis defendi potest ex Legibus Nazareis præscriptis. *Levit.* 24. v. 11. *Num.* 6. v. 7.

§. 17.

Restat, ut paucis differam de pœna vespillonum spoliantium reliquias humatorum, quæ ipsis de jure debet imponi. Sanctas illas atque inviolabiles esse allegatum jam supra *ex leg.* 39. ff. *de relig.*; quæ tacite poscit, ut ii, qui has inquietare religioni sibi non ducunt, quam acerbissime plectantur, partim ut luant quod promeruerunt, partim ut timeant ejusdem farinæ nebulones. Nunc quidem pœna hoc modo peccantibus certa atque determinata non est statuta, cum judicis arbitrio plerumque relinquatur, qui sæpe fustigationem, sæpe manuum digitorumve amputationem, sæpe aliam pœnam corporis afflictivam pro diversa consuetudine, nec non conditione delicti ac delinquentium irrogare solet; interea tamen istiusmodi fures præcipue vespillones, quibus cura rerum religiosarum demanatda; capite esse puniendos non inepte defendere

dere audeo *ex arg. L. ult. ff. de sepulc. violat. & arg. art. 171. Constit. crim. Carol. V.* quia committunt aliquo modo crimen sacrilegii, in cujus vindictam ordinata quandoque pœna rotæ, quandoque ignis, quandoque alia ultimi supplicii species; id quod interminis, si instituti ratio ac spatii angustia permetteret, variis exemplis facillimo negotio posset evinci. Conf. tamen *Constit. nov. Elector. August. P. IV. Constit. 34. Sächf. Land = Recht L. II. Art. 13. verb. alle Mörder &c.* Sufficiat hoc saltem dixisse, olim eos, qui antum non erubuerunt despuere in sepulcra, severissime fuisse punitos, quia redebantur ista loca sacrata, quæ violare, aut quodammodo dedecorare nefas erat. *Evolv. Spondan.*

de cœmet. L. 1, P. 1.

c. 9.

Cap. IV.

Cap. IV.

De dormitoriis familiarum
hereditariis constituendis, re-
parandis, & in perpetuum
asservandis.

RUBRICÆ.

- §. 1. *Ad Conservationem generis humani spe-
tat ordo familiarum.*
- §. 2. *Familia à se invicem discernuntur per
γνωρίσματα Physica & Politica.*
- §. 3. *Quæ sint potissima Physica.*
- §. 4. *Quæ notabilia Politica.*
- §. 5. *Familia illustriores præ reliquis debent ha-
bere prerogativas tam in vivis superstites,
quam post fata suprema.*
- §. 6. *Ad prerogativas illarum post ultima fata
pertinet humatio in locis separatis.*
- §. 7. *Hinc jure ipsis constituuntur dormitoria
hereditaria.*
- §. 8. *An hæc gratis ipsis concedenda.*
- §. 9. *Debent esse ipsis propria.*
- §. 10. *Nullo tempore possunt præscribi.*
- §. 11. *Post discessum aut extirpationem familia-
rum non debent vindicari, sed sunt in per-
petuum asservanda.*

12. *Ad perennem meritum in patriam memoriam.*
13. *Ex aequitate naturali.*
14. *Ex consensu gentium morationum.*
15. *Ex rationibus Politicis.*
16. *Affervatio illa sit potissimum per diligentem reparationem.*
17. *Ad procurandam reparationem requiritur fisci publici constitutio.*
18. *Qua ratione hujusmodi fiscus cum fructu constituendus.*
19. *Cui cura illius committenda.*
20. *An cautio à prefetto exigenda.*
21. *Quomodo erogatio instituenda.*
22. *Quid juris circa hujusmodi dormitoria si cameterium necessario debeat amplificari.*

S. I.

Effe sane ac bene esse totius terrarum orbis omniumque rerum creaturarum atque productarum requiescit in decenti & convenienti ordine, quo disturbato nihil fere apte conservari poterit. Exemplis id ex natura ipsa desumptis demonstrare vane non esset labor Herculeus, sed ræterea tamen frustraneus; qua de causa sufficiat de perfectissimo ente

F

visi-

visibili paucis hoc edocere, atque evincere, humanam societatem sine certo atque distincto ordine familiarum subsistere vix & ne vix quidem posse. Introduxit hunc summus machinæ hujus opifex atque protector, ordinans societatem connubialem & parentum inter liberos, ac interdicens promiscuam maris fœminæque commitionem, ex qua dissidia atque turbatio societatis humanæ necessario est proventura; approbat hunc ipsum nobis innatum atque nobiscum connatum J. Nat, dictitans officia in quovis statu observanda; suadet hunc consensus gentium morationum communis, penes quas familias à se invicem per varia *γυναικῶν* semper fuisse distinctas relatum legimus in autoribus diversorum populorum mores enarrantibus diversis. Fingas civitatem aliquam aut Rempubl. in qua familiæ inter se quasi confundantur atque commisceantur; ruinam sane illius esse in limine mox videbis, cum nemo fere dignoscere poterit quis sit filius, quis pater; quis maritus, quis conjux; quis domi

dominus, quis servus: hinc rixæ; hinc jurgia; hinc cædes; hinc denique interitus imminens & inevitabilis turbinis instar irrumpet,

§. 2.

Omnis autem ordo, quo demum nomine gaudeat, natales suos trahit vel ex legibus Physicis, vel ex moralibus s. politicis, pro distincta negotii n quo observandus natura atque conditione. Sic quivis annus solaris quatuor diversos habet ordines, & signallorum Physica discernunt ver ab ætate, autumnum à hieme; quivis mensis varia habet tempora & ordinem distinctum, signum initii medii & finis illius præbente incremento unæ ac decremento; nec minus quivis dies diversum servat ordinem, sicut sol ortui & occasui vel proprius, vel ab eo remotior indicat aut tempus matutinum, aut meridianum, aut vespertinum. Itidem quævis civitas discernitur ab altera vel per diversum regem, vel per diversum situm, vel per diversum nomen, vel per diversam formam & structuram externam.

F 2

inter-

instructa mihi videntur dignitates, quibus quædam gaudere debent præ reliquis; prouti scilicet de illa diversimode bene sunt meritæ, ac vel operas, vel opes, vel vitam sæpe pro tuenda salute publica impenderunt. *Conf. Rennem. Jurispr. Roman. German. de J. Person. membr. c. D. 7.*

§. 5.

Est profecto conditio quarumvis Rerumpubl. civilis eadem quæ corporis humani Physica, in quo membrum præ membro præclariora subit ministeria; dirigit caput; adjuvant brachia; fulciunt pedes; & quævis pars, prout majus aut minus commodum affert, diverso etiam honore & æstimatione digna haberi solet. Sic pari ratione in civitate princeps est instar capitis, ministri status & magistratus inferiores quasi brachia ac pedes totam molem sustinentes atque una cum principe dirigentes. Eminere itaque hi præ reliquis summo jure debent ceu lenta inter viburna cūpressus; certis ipsos præ cæteris civibus gaudere prærogativis fas est; famili-

milias etiam denique illorum illustriores censendæ reliquis ex æquitate naturali nec non ratione Politica *arg. l. i. C. de dignit.* Sunt enim bene de republ. sentientes isti, qui suæ defensionis viribus in rebus sæpe publicis activatis lapsa erigunt, fatigata repa-
rant, & non minus humano generi vident, quam si præliis atque vulneribus patriam parentesque salvant; ac eodem ex fonte digni qui laudem una cum his quos genuerunt essent, & à plebe promerito concederentur honore, quorumque proles distributione munerum publicorum, ad quæ habilis deprehenditur, his præcipue extraneis & alienigenis merito præferenda; quinimo, ne postrema fata ipsorum operæ ac studia anescant quasi in auras atque oblivioni tradantur, civitas utique de hoc editari tenetur, ut quovis modo memoriam ipsorum apud posthumos tueatur, & sic gratum erga eos animum qua saltem ratione declaret.

§. 6.

Felicius hoc fieri non poterit, quam

F 4

si post

debeant. Si vero heredes demortui summa paupertate laborent, magistratui, ut ego quidem existimo, incumbit solvere mercedem quam jure vespillo potest exigere, cum illius est officii mendicos suæ civitatis alere, & per consequens etiam post obitum illorum humationem procurare. Præterea iudex cui jurisdictio in res religiosas competit jure vel proprio, vel mandato, aut in ipso cœmeterio, aut minus procul ab isto ædificium vespilloni extruere tenetur, quo eo facilius illius administrare queat custodiam.

§. 15.

Porro ratione vespillonum dispiendum, qualem illi in custodiendo cœmeterio ac huic quodammodo adjunctis præstare debeant culpam, an latam, an levem, an levissimam. Decisio est facillima *ex l. 5. §. 2. ff. Comod. & l. 23. de R. J.* in quo enim contractu utriusque contrahentis interest, in illo præstat alter alteri culpam levem: casus hic est in terminis, ergo quid statuendum haud ægre quisque videbit.

Nam

Nam totius interest civitatis, ne justæ sepulturæ tradita corpora inquietentur, aut monumenta aliave tumulis superstructa ædificia vitientur, vel templa in cœmeteriis exstructa effrangentur ac spolientur, qua de causa vespillo illis est præfectus; huic autem refert, ut à civibus singulis, quibus operas suas locavit, ex quo victum sumere queat recispiat salarium, aut si mavis dicere mercedem, atque idcirco etiam ad præstandam culpam levem est obligatus. Hinc si citra ipsius negligentiam accidat, ut locis religiosi injuria inferatur, quam vix & ne vix quidem prævidere aut avertere potuit, quia vel domicilium suum procul à cœmeterio habet, vel quia sacrilegi ac nefarii homunciones nocturno tempore claveque adulterina illud recluserunt, & sic impium aliquid in eo perpetrarunt, nec vespillonis culpa est tribuenda, nec iste statione sua privandus, nec alia pœna pecuniaria corporisve afflictiva plectendus.

§. 16.

Sequitur tractatio de vespillonis
fama,

fama, in qua disquirendum, an sit levis notæ macula notatus nec ne. Oritur illa, uti dupondiis notum, vel ex illegitima nativitate, *l. 12. C. de natur. lib.* vel ex sordido vitæ genere quod quis exercet, & cujus causa honestioris conditionis homines cum ipso conversari recusant, uti docet *Marqu. Freher. de infam. L. 3. c. 24.* Num itaque vespillones hac etiam notati dici queant ac debeant non extra omnem dubitationis aleam est positum, cum, uti præter Spondanum aliosque plures præcipue *Gyrald. & Joan. Faës in annot. ad hujus tractat. de vario ritu sepel. C. 1.* evincit, maxima à primis plantatæ ecclesiæ temporibus hominum sanctorum cura occupata credebatur circa cadaverum sepulturam, ideoque ii, qui in eâ procuranda potissimas operas impenderunt, magno absque ulla dubitatione digni habiti fuerunt honore. *Spondan. de cæmet. L. 1. P. 1. c. 12.* Sed quid refert? sufficit in tali conditione constitutos esse vespillones, a qua pluri, non dicam omnes, reliquorum civium abhorrent; quippe quævis cadave-

clavera morbis malignis, contagiosis & quibuscunque corrupta defodere tententur, atque sic ex inevitabili corporum humanorum & non raro transferendorum contrectatione, ac quasi imbibitione è tumulis propullulantium vaporum sæpissime venenatorum immundi redduntur, ita, ut in arctiori cum ipsis consortio haud pauci non ine causa vivere timeant; quo ex caute defendere audeo, quadam macula ipsos esse notatos, non tamen hac ratione, ut ii qui in illorum contubernio degere consueverunt eandem sibi contrahant, cum non ex causis moribus atque Physicis meo quidem iudicio oritur, & sic effectum juris vix habet. Eadem quoque, ut nihil præmittam, ratio mihi videtur esse omnium reliquarum personarum, quæ d cadavera purganda, ornanda atque estienda vulgo conducuntur; quippe uorum commercia arctiora ut plurimum reliqui fugiunt. Sic etiam inter Iæbreos erat id statutum, ut is qui mortuorum curam suscipiebat pro impundo reputaretur; id quod præcipue

pue & præ reliquis defendi potest ex
Legibus Nazareis præscriptis. *Levit. 24.*
v. 11. Num. 6. v. 7.

§. 17.

Restat, ut paucis differam de pœ-
na vespillonum spoliantium reliquias
humatorum, quæ ipsis de jure debet
imponi. Sanctas illas atque inviola-
biles esse allegatum jam supra *ex leg.*
39. ff. de relig.; quæ tacite poscit, ut ii,
qui has inquietare religioni sibi non
ducunt, quam acerbissime plectantur,
partim ut luant quod promeruerunt,
partim ut timeant ejusdem farinæ ne-
bulones. Nunc quidem pœna hoc
modo peccantibus certa atque deter-
minata non est statuta, cum judicis
arbitrio plerumque relinquatur, qui
sæpe fustigationem, sæpe manuum di-
gitorumve amputationem, sæpe aliam
pœnam corporis afflictivam pro di-
versa consuetudine, nec non condi-
tione delicti ac delinquentium irroga-
re solet; interea tamen istiusmodi fu-
res præcipue vespillones, quibus cura
rerum religiosarum demanatda; capi-
te esse puniendos non inepte defen-
dere

lere audeo *ex arg. L. ult. ff. de sepulc. violat. & arg. art. 172. Constit. crim. Carol. V.* quia committunt aliquo modo crimen sacrilegii, in cujus vindictam ordinata quandoque pœna rotæ, quandoque ignis, quandoque alia ultimi supplicii species; id quod interminis, si instituti ratio ac spatii angustia permetteret, variis exemplis facillimo negotio posset evinci. Conf. tamen *Constit. nov. Elector. August. P. IV. Constit. 34. Sächs. Land = Recht L. II. Art. 13. verb. alle Mörder &c.* Sufficiat hoc saltem dixisse, olim eos, qui tantum non erubuerunt despuere in epulcra, severissime fuisse punitos, quia redebantur ista loca sacrata, quæ violare, aut quodammodo dedecorare nefas erat. *Evolv. Spondan.*

de cœmet. L. 1, P. 1.

c. 9.

Cap. IV.

Cap. IV.

De dormitoriis familiarum
hereditariis constituendis, re-
parandis, & in perpetuum
asservandis.

RUBRICÆ.

- §. 1. *Ad Conservationem generis humani spe-
tat ordo familiarum.*
- §. 2. *Familie à se invicem discernuntur per
γνωρίσματα Physica & Politica.*
- §. 3. *Quæ sint potissima Physica.*
- §. 4. *Quæ notabiliora Politica.*
- §. 5. *Familie illustriores præ reliquis debent ha-
bere prerogativas tam in vivis superstites,
quam post fata suprema.*
- §. 6. *Ad prerogativas illarum post ultima fata
pertinet humatio in locis separatis.*
- §. 7. *Hinc jure ipsis constituuntur dormitoria
hereditaria.*
- §. 8. *An hæc gratis ipsis concedenda.*
- §. 9. *Debent esse ipsis propria.*
- §. 10. *Nullo tempore possunt præscribi.*
- §. 11. *Post discessum aut exstirpationem familia-
rum non debent vindicari, sed sunt in per-
petuum asservanda.*

- §.12. *Ad perennem meritum in patriam memoriam.*
 §.13. *Ex aequitate naturali.*
 §.14. *Ex consensu gentium moratiorum.*
 §.15. *Ex rationibus Politicis.*
 §.16. *Asservatio illa fit potissimum per diligentem reparationem.*
 §.17. *Ad procurandam reparationem requiritur fisci publici constitutio.*
 §.18. *Qua ratione hujusmodi fiscus cum fructu constituendus.*
 §.19. *Cui cura illius committenda.*
 §.20. *An cautio à praefecto exigenda.*
 §.21. *Quomodo erogatio instituenda.*
 §.22. *Quid juris circa hujusmodi dormitoria si cameterium necessario debeat amplificari.*

§. 1.

Effe sane ac bene esse totius terrarum orbis omniumque rerum creaturarum atque productarum acquiescit in decenti & convenienti ordine, quo disturbato nihil fere apte conservari poterit. Exemplis id ex natura ipsa desumtis demonstrare vane non esset labor Herculeus, sed præterea tamen frustraneus; qua de causa sufficiat de perfectissimo ente

F

visi-

visibili paucis hoc edocere, atque evincere, humanam societatem sine certo atque distincto ordine familiarum subsistere vix & ne vix quidem posse. Introduxit hunc summus machinæ hujus opifex atque protector, ordinans societatem connubialem & parentum inter liberos, ac interdicens promiscuam maris fœminæque commitionem, ex qua dissidia atque turbatio societatis humanæ necessario est proventura; approbat hunc ipsum nobis innatum atque nobiscum connatum J. Nat, dictitans officia in quovis statu observanda; suadet hunc consensus gentium morationum communis, penes quas familias à se invicem per varia *γυναικῶν* semper fuisse distinctas relatum legimus in autoribus diversorum populorum mores enarrantibus diversis. Fingas civitatem aliquam aut Rempubl. in qua familiæ inter se quasi confundantur atque commisceantur; ruinam sane illius esse in limine mox videbis, cum nemo fere dignoscere poterit quis sit filius, quis pater; quis maritus, quis conjux; quis
domi

dominus, quis servus: hinc rixæ; hinc jurgia; hinc cædes; hinc denique interitus imminens & inevitabilis turbinis instar irrumperet,

§. 2.

Omnis autem ordo, quo demum nomine gaudeat, natales suos trahit vel ex legibus Physicis, vel ex moralibus s. politicis, pro distincta negotii in quo observandus natura atque conditione. Sic quivis annus solaris quatuor diversos habet ordines, & signa illorum Physica discernunt ver ab æstate, autumnum à hieme; quivis mensis varia habet tempora & ordinem distinctum, signum initii medii & finis illius præbente incremento lunæ ac decremento; nec minus quivis dies diversum servat ordinem, prout sol ortui & occasui vel proprius, vel ab eo remotior indicat aut tempus matutinum, aut meridianum, aut vespertinum. Itidem quævis civitas discernitur ab altera vel per diversum regem, vel per diversum situm, vel per diversum nomen, vel per diversam formam & structuram externam.

F 2

inter-

internamve, vel denique per diversos incolarum mores, gestus, vestitus nec minus ac linguas. Pari ratione singulæ familiæ, quotquot in terrarum orbe inter gentes uti dictum morationes enarrantur, à se invicem distinguuntur per varia signa aut *γυνώσκειν* Physica æque ac Politica.

§. 3.

Rariora quidem sunt priora, haud tamen referenda inter non entia; quippe deprehendimus sæpissime personas ejusdem familiæ discerni ab aliis vel per ipsam formam, qua sunt aut magis proceri reliquis, uti sacra scriptura trstatur de filiis Enack. *Num.* 13. v. 23. 29. *Dent.* 1. v. 28. aut magis pusilli cæteris, uti passim relatum legimus de pygmæis & similibus parvæ staturæ homuncionibus; vel per diversam proportionem quorundam membrorum corporis externam; sicut non raro invenimus personas hujus istiusve familiæ labiis, naso, oculis, brachiis, cruribus & sic porro ab aliis discerni, ut mirum in modum sapientissimi fabricatoris prudentia distinctum quarum-

rumvis creatarum rerum ordinem meditati apprime elucescat; quippe in hoc negotio non ad autores, sed ad quotidianam solummodo provoco experientiam.

§. 4.

Notabiliora sunt signa Politica, quæ ipsi homines ad regendam, tuendam atque conservandam felici cum successu civitatem studio excogitarunt. Pertinent ad hæc præcipue diversa singularum familiarum nomina, quæ ideo inventa, ut observari possit tam ratione commodorum in Republ. percipiendorum, quam ratione onerum in eadem perferendorum decens atque legitima proportio, ac potissimum quoque, ut quisque sciat, cui familiæ hic aut ille sit annumerandus, & quis sanguine cum hac aut illa sit junctus nec ne; præterea etiam qualitates externæ, secundum quas aliæ sunt ditiores, aliæ egenæ ac indigentes, aliæ bonæ famæ, aliæ macula quadam notatæ; aliæ innatæ ac cives, aliæ incolæ aut peregrinæ. Præcipua autem familiarum γνωρίσματα in Republ. bene

instructa mihi videntur dignitates, quibus quædam gaudere debent præ reliquis; prouti scilicet de illa diversimode bene sunt meritæ, ac vel operas, vel opes, vel vitam sæpe pro tuenda salute publica impenderunt. *Conf. Rennem. Jurispr. Roman. German. de J. Person. membr. c. D. 7.*

§. 5.

Est profecto conditio quarumvis Rerumpubl. civilis eadem quæ corporis humani Physica, in quo membrum præ membro præclariora subit ministeria; dirigit caput; adjuvant brachia; fulciunt pedes; & quævis pars, prout majus aut minus commodum affert, diverso etiam honore & æstimatione digna haberi solet. Sic pari ratione in civitate princeps est instar capitis, ministri status & magistratus inferiores quasi brachia ac pedes totam molem sustinentes atque una cum principe dirigentes. Eminere itaque hi præ reliquis summo jure debent ceu lenta inter viburna currepressus; certis ipsos præ cæteris civibus gaudere prærogativis fas est; famili-

miliæ etiam denique illorum illustriores censendæ reliquis ex æquitate naturali nec non ratione Politica *arg. l. 11. C. de dignit.* Sunt enim bene de Republ. sentientes isti, qui suæ defensionis viribus in rebus sæpe publicis ac privatis lapsa erigunt, fatigata repa- rant, & non minus humano generi provident, quam si præliis atque vul- neribus patriam parentesque salva- rent; ac eodem ex fonte digni qui lau- ream una cum his quos genuerunt gestent, & à plebe promerito conde- corentur honore, quorumque proles in distributione munerum publico- rum, ad quæ habilisprehenditur, aliis præcipue extraneis & alienigenis merito præferenda; quinimo, ne post ultima fata ipsorum operæ ac studia vanescant quasi in auras atque obli- vioni tradantur, civitas utique de hoc hereditari tenetur, ut quovis modo me- moriam ipsorum apud posthumos tue- tur, & sic gratum erga eos animum aliqua saltem ratione declaret.

§. 6.

Felicius hoc fieri non poterit, quam

F 4

si post

si post obitum sanctæ illustrium ac
 carorum virorum reliquæ in locis
 cæterorum civium tumulis quodam
 modo separatis condantur. Quem
 modum enim hortulanus herbas
 riores in areolis distinctis à reliquis
 lo diligenter custodit & asservat; si
 etiam grana hujusmodi manium, s. o.
 sa bene de Republ. meritorum non
 sunt dispergenda per plebejæ cœme-
 terii fundum, sed in areolis quasi se-
 paratis asservanda, ut & ii qui post
 nos venient possint dijudicare quis fue-
 rit Davus, quis Oedipus, ac ut majo-
 rum pia conamina sint incitamentum
 ad decentem optandam atque laudan-
 dam æmulationem. In usu fuisse hu-
 jusmodi dormitoria hereditaria & fa-
 miliaria penes Romanos, testatur l. 5.
ff. de relig. & l. 13. C. h. t. explicat Spon-
dan. de cœmet. L. II. P. I. C. IV., cum
 hac tamen differentia, ut sepulcra
 hereditaria dicerentur quæ quis con-
 stituerat sibi suisque heredibus, fami-
 liaria autem, quæ communia erant to-
 ti familiæ, licet ex ea quidam heredes
 non exstiterint: recitat exempla varia

Aringh.

Aringh. in Rom. subterr. Hebræos istum morem egregium secutos esse probat *Jo. Nicol. de sepulcr. Hebr. L. III. C. 8.* allegans ex *Auson. Epitaph. 37.*

Me sibi & uxori & gratis commune sepulcrum

Constituit si ras Carus ad exequias.

Reliquas etiam gentes fere plurimas idem observasse defendit autor laudatus in *tract. c.* ut alios, quos facillimo negotio hic enumerare possem, jam taceam.

§. 7.

Sic, ut ego quidem existimo, non sine fundamento est demonstratum, viris laude dignis illorumque familiis de jure constituenda esse dormitoria a reliquorum tumulis sejuncta atque separata; qua de causa uberiores probationem addere dubito, cum sufficiet, si ex codice sacro paucis adhuc exemplis edocuero, penes Judæos stante Deocratia morem huncce jam in usu fuisse. Sic Abraham emit ab Ephrone agrum eo fine, ut in illo sibi suisque exstrueret sepulcrum hereditarium. *Genes. 23.* Pari ratione dicitur de Gi-

deone: *mortuus est Gideon filius Joas in senectute bona, & sepultus est in sepulcro patris sui in Ephra de familia Ezri. Jud. 8. v. 32.* Itidem Samson translatus à fratribus & agnatis suis in dormitorium patris Manoæh. *Jud. 16. v. 31.* Porro refertur huc Asahel de quo legimus *2. Sam. 2. v. 34.* quod post obitum humatus sit in sepulcro patris sui in Bethlehem. Nec minus primi Israelitarum regis Sauli ossa in tumulo Kis patris sui sunt sepulta. *2. Sam. 21. v. 14.* Quid denique dicemus de pessimo consiliario Ahitophel, qui, cum consilio suo irritato abiisset & suspendio fauces fregisset, postmodum humatus est in sepulcro patris sui? *2. Sam. 17. v. 23.*

§. 8.

Nunc quidem supra defendi, loca sepulcralia cuiusvis civi in cœmeterio publico gratis concedenda, quia Simoniacum esset pretium pro illis exigere: ex hoc vero nullo modo colligendum, acsi etiam fundus in quo dormitoria familiaria s. hereditaria debent extrui sine retributione sit, assignandus. Sunt enim utique loca religiosa facta re-
ctaue

etæque conservanda, nec non templa iis inædificata, in quibus iusta defunctis persolvuntur, reparanda atque in esse suo tuenda, id quod sine expensis variis fieri non potest. Haut itaque improbanda Rerumpubl. istarum consuetudo, quæ pro certa pecuniæ summa Mæcenatum aliorumque illustrium virorum familiis partem aliquam cæmeterii vendunt, eo fine, ut in perpetuam sui suorumque memoriam extruant ibi sepulcra hereditaria; redactum autem exinde pretium erogant in reparationem atque conservationem rerum religiosarum. Defendit hoc ipsum exemplum Abrahami mox citatum ex *Gen. cap. 23.* nec non itidem certa ratione illud sacerdotum tempore Christi ementium agrum figuli ad humationem peregrinantium. *Math. 27. v. 7.* Applaudit etiam, ut ex multis autoribus secularibus unicum tantum allegem, *Spondan. de Cæmet. L. I. P. II. C. 9.* Nec obstat, §. ult. *J. de emt. & vendit.*, in quo asseritur, quod loca sacra religiosa & publica vindi nullo modo possint; quippe in illo de hujusmodi

modi alienatione sermo est, quæ fit hoc fine, ut loca religiosa profanentur, ac alii usui accommodentur.

§. 9.

Soluta autem pro determinato aliquo in cœmeteriis spatio pecunia, & superstructo illi dormitorio à certis familiis hereditario, illud proprium iisdem ac communi juri exemptum utique est atque manet, cum id, quod legitimo modo sibi quis acquirit, in ipsius transit dominium vel quasi. Nulli itaque reliquorum civium licet sine speciali proprietarii concessione in hujusmodi sepulcra mortuum inferre *arg. l. 2. ff. de religios. & l. 3. §. 3. ff. de sepulcr. viol.*, in qua dicitur, quod si quis in hereditarium dormitorium inferat, quamvis heres, tamen actione sepulcri violati possit conveniri, si forte contra voluntatem testatoris intulerit: hoc igitur cum ne quidem heredi concessum, quando minus extraneo. Si vero acciderit, ut in tumulis hereditariis quis fuerit sepultus, qua ratione possessionis turbatio possit vindicari quæritur. Fiebat hoc olim per actionem

nem

nem violati sepulcri, quæ irrogabat infamiam *l. 1. ff. h. t. & translationem cadaverum humatorum cum decreto Pontificis aut ex jussu Principis arg. l. 8. ff. de relig.*; qui mos non inique etiam nostro ævo retinendus, quia nititur æquitate naturali, quæ verat dominum in possessione rerum suarum turbari, ac concedit simul facultatem injurias per dolosam turbationem illatas modis licitis vindicandi.

§. 10.

Porro rerum civilium sic quidem comparata est conditio, ut quis jus suum etiam reale possit amittere per præscriptionem, si vel id determinato in jure tempore non exerceat, eoque haud utatur *l. 13. C. de servitut. & aqua*, vel aliquis possessionem rerum ipsi competentium sibi vindicaverit, nec vi, nec clam, nec precario, s. justo titulo ac bona fide *l. 4. C. de præscript. long. temp.* Rerum autem religiosarum & per consequens etiam dormitoriorum hereditariorum alia est ratio; quæ quidem in possidentium sunt dominio, non tamen hoc modo, ut ipsis liceat
ea

ea pro lubitu alienare, aut alii, quam ad quem constituta, usui accommodare, cum quoad hunc casum manent commercio exempta, & sic etiam per præscriptionem non amitti, aut ab aliis acquiri possunt. Accedit, quod requisita ad præscriptionem maxime necessaria in hujusmodi rebus ne quidem possint esse; deficient enim b. f., quia singulis civibus notum, quod hereditaria dormitoria sint aliena, & certo respectu, quoad scil. arbitrariam illorum alienationem, etiam nullius; quin porro non extabit justus titulus ad translationem domini alius habilis atque idoneus ex rationibus & causis allegatis. Ex his igitur liquet, quod familiaria sepulcra ab extraneis nec per longissimi temporis, nec etiam, ut ego existimo, per immemoriam præscriptionem posse acquiri.

§. II.

Si vero familiæ, quibus dormitoria hereditaria fuerunt constituta, vel ex Republ. discesserint, vel plane exspiraverint & quasi extirpatæ sint, ita, ut nec agnati, nec cognati ex iis vivant

vant superstites, an illa loca, in quibus ossa & reliquæ istarum futuram resurrectionem expectant iterum vindicari, & aut aliis concedi, aut cum cœmeterio publico denuo conjungi debeant ac jure queant, fortasse ex hac vice non immerito quis quæret. Agedum: dicam quod res est, & defendam, negative hic esse respondendum. Cum enim *l. 3. pr. ff. de sepulcr. violat.* asseritur, quod, si nemo fuerit, ad quem pertineat tumulus violatus, contra violatores is qui velit agere queat; necessario sequitur, quod Romani consueverint in perpetuum aservare sepulcra quorumvis humatorum, & multo magis hereditaria; nec id sine fundamento.

§. 12.

Non inepte canit elegans ille Satyrarum confector:

Dignum laude virum Musa vetat mori;
 & his verbis innuit, Mæcenatum bene de Republ. meritorum memoriam de jure debere esse perennem, ita, ut sensibus imis quorumvis posthumorum reponatur. Lex enim naturæ jubet & nasci

visibili paucis hoc edocere, atque evincere, humanam societatem sine certo atque distincto ordine familiarum subsistere vix & ne vix quidem posse. Introduxit hunc summus machinæ hujus opifex atque protector, ordinans societatem connubialem & parentum inter liberos, ac interdicens promiscuam maris fœminæque commitionem, ex qua dissidia atque turbatio societatis humanæ necessario est proventura; approbat hunc ipsum nobis innatum atque nobiscum connatum J. Nat, dictitans officia in quovis statu observanda; suadet hunc consensus gentium moratorum communis, penes quas familias à se invicem per varia γνωρίσματα semper fuisse distinctas relatum legimus in autoribus diversorum populorum mores enarrantibus diversis. Fingas civitatem aliquam aut Rempubl. in qua familiæ inter se quasi confundantur atque commisceantur; ruinam sane illius esse in limine mox videbis, cum nemo fere dignoscere poterit quis sit filius, quis pater; quis maritus, quis conjux; quis
domi

dominus, quis servus: hinc rixæ; hinc jurgia; hinc cædes; hinc denique interitus imminens & inevitabilis turbinis instar irrumpet,

§. 2.

Omnis autem ordo, quo demum nomine gaudeat, natales suos trahit vel ex legibus Physicis, vel ex moralibus s. politicis, pro distincta negotii in quo observandus natura atque conditione. Sic quivis annus solaris quatuor diversos habet ordines, & signa illorum Physica discernunt ver ab æstate, autumnum à hieme; quivis mensis varia habet tempora & ordinem distinctum, signum initii medii & finis illius præbente incremento lunæ ac decremento; nec minus quivis dies diversum servat ordinem, prout sol ortui & occasui vel prior, vel ab eo remotior indicat aut tempus matutinum, aut meridianum, aut vespertinum. Iridem quævis civitas discernitur ab altera vel per diversum regem, vel per diversum situm, vel per diversum nomen, vel per diversam formam & structuram externam

internamve, vel denique per diversos incolarum mores, gestus, vestitus nec minus ac linguas. Pari ratione singulæ familiæ, quotquot in terrarum orbe inter gentes uti dictum morationes enarrantur, à se invicem distinguuntur per varia signa aut φυσικὰ καὶ πολιτικὰ Physica æque ac Politica.

§. 3.

Rariora quidem sunt priora, haud tamen referenda inter non entia; quippe deprehendimus sapissime personas ejusdem familiæ discerni ab aliis vel per ipsam formam, qua sunt aut magis proceri reliquis, uti sacra scriptura trstatur de filiis Enack. *Num. 13. v. 23. 29. Dent. 1. v. 28.* aut magis pusilli cæteris, uti passim relatum legimus de pygmæis & similibus parvæ staturæ homuncionibus; vel per diversam proportionem quorundam membrorum corporis externam; sicut non raro invenimus personas hujus istiusve familiæ labiis, naso, oculis, brachiis, cruribus & sic porro ab aliis discerni, ut mirum in modum sapientissimi fabricatoris prudentia distinctum quarum-

rumvis creatarum rerum ordinem meditati apprime elucescat; quippe in hoc negotio non ad autores, sed ad quotidianam solummodo provoco experientiam.

§. 4.

Notabilia sunt signa Politica, quæ ipsi homines ad regendam, tuendam atque conservandam felici cum successu civitatem studio excogitarunt. Pertinent ad hæc præcipue diversa singularum familiarum nomina, quæ ideo inventa, ut observari possit tam ratione commodorum in Republ. percipiendorum, quam ratione onerum in eadem perferendorum decens atque legitima proportio, ac potissimum quoque, ut quisque sciat, cui familiæ hic aut ille sit annumerandus, & quis sanguine cum hac aut illa sit junctus nec ne; præterea etiam qualitates externæ, secundum quas aliæ sunt ditiores, aliæ egenæ ac indigentes, aliæ bonæ famæ, aliæ macula quadam notatæ; aliæ innatæ ac cives, aliæ incolæ aut peregrinæ. Præcipua autem familiarum γνῶσις in Republ. bene

instructa mihi videntur dignitates, quibus quædam gaudere debent præ reliquis; prouti scilicet de illa diversimode bene sunt meritæ, ac vel operas, vel opes, vel vitam sæpe pro tuenda salute publica impenderunt. *Conf. Rennem. Jurispr. Roman. German. de J. Person. membr. c. D. 7.*

§. 5.

Est profecto conditio quarumvis Rerumpubl. civilis eadem quæ corporis humani Physica, in quo membrum præ membro præclariora subit ministeria; dirigit caput; adjuvant brachia; fulciunt pedes; & quævis pars, prout majus aut minus commodum affert, diverso etiam honore & æstimatione digna haberi solet. Sic pari ratione in civitate princeps est instar capitis, ministri status & magistratus inferiores quasi brachia ac pedes totam molem sustinentes atque una cum principe dirigentes. Eminere itaque hi præ reliquis summo jure debent ceu lenta inter viburna cūpressus; certis ipsos præ cæteris civibus gaudere prærogativis fas est; famili-

nilius etiam denique illorum illustriores censendæ reliquis ex æquitate naturali nec non ratione Politica *arg. L. II. C. de dignit.* Sunt enim bene de Republ. sentientes isti, qui suæ defensionis viribus in rebus sæpe publicis ac privatis lapsa erigunt, fatigata reparant, & non minus humano generi provident, quam si præliis atque vulneribus patriam parentesque salvarent; ac eodem ex fonte digni qui lauream una cum his quos genuerunt gestent, & à plebe promerito concederentur honore, quorumque proles in distributione munerum publicorum, ad quæ habilis deprehenditur, aliis præcipue extraneis & alienigenis merito præferenda; quinimo, ne post ultima fata ipsorum operæ ac studia evanescant quasi in auras atque oblivioni tradantur, civitas utique de hoc meditari tenetur, ut quovis modo memoriam ipsorum apud posthumos tueatur, & sic gratum erga eos animum aliqua saltem ratione declaret.

§. 6.

Felicius hoc fieri non poterit, quam

F 4

si post

fi post obitum sanctæ illustrium ac præcarorum virorum reliquiæ in locis à cæterorum civium tumulis quodammodo separatis condantur. Quemadmodum enim hortulanus herbas rariores in areolis distinctis à reliquo solo diligenter custodit & asservat; sic etiam grana hujusmodi manium, s. ossa bene de Republ. meritorum non sunt dispergenda per plebejum cœmeterii fundum, sed in areolis quasi separatis asservanda, ut & ii qui post nos venient possint dijudicare quis fuerit Davus, quis Oedipus, ac ut majorum pia conamina sint incitamentum ad decentem optandam atque laudandam æmulationem. In usu fuisse hujusmodi dormitoria hereditaria & familiaria penes Romanos, testatur *l. 5. ff. de relig. & l. 13. C. h. t.* explicat *Spondan. de cœmet. L. II. P. I. C. IV.*, cum hac tamen differentia, ut sepulcra hereditaria dicerentur quæ quis constituerat sibi suisque heredibus, familiaria autem, quæ communia erant toti familiæ, licet ex ea quidam heredes non exstituri: recitat exempla varia

Aringh.

Aringh. in Rom. subterr. Hebræos istum morem egregium secutos esse probat *Jo. Nicol. de sepulcr. Hebr. L. III. C. 8.* allegans ex *Auson. Epitaph. 37.*

Me sibi & uxori & gratis commune sepulcrum

Constituit s. ras Carus ad exequias.

Reliquas etiam gentes fere plurimas idem observasse defendit autor laudatus in *tract. c.* ut alios, quos facillimo negotio hic enumerare possem, jam taceam.

§. 7.

Sic, ut ego quidem existimo, non sine fundamento est demonstratum, viris laude dignis illorumque familiis de jure constituenda esse dormitoria a reliquorum tumulis sejuncta atque separata; quae de causa uberiores probationem addere dubito, cum sufficiet, si ex codice sacro paucis adhuc exemplis edocuero, penes Judæos stante Deocratia morem huncce jam in usu fuisse. Sic Abraham emit ab Ephrone agrum eo fine, ut in illo sibi suisque exstrueret sepulcrum hereditarium. *Genes. 23.* Pari ratione dicitur de Gi-

deone: *mortuus est Gideon filius Joas in senectute bona, & sepultus est in sepulcro patris sui in Ephra de familia Ezri. Jud. 8. v. 32.* Itidem Samson translatus à fratribus & agnatis suis in dormitorium patris Manoæh. *Jud. 16. v. 31.* Porro refertur huc Asahel de quo legimus *2. Sam. 2. v. 32.* quod post obitum humatus sit in sepulcro patris sui in Bethlehem. Nec minus primi Israelitarum regis Sauli ossa in tumulo Kis patris sui sunt sepulta. *2. Sam. 21. v. 14.* Quid denique dicemus de pessimo consiliario Ahitophel, qui, cum consilio suo irritato abiisset & suspendio fauces fregisset, postmodum humatus est in sepulcro patris sui? *2. Sam. 17. v. 23.*

§. 8.

Nunc quidem supra defendi, loca sepulcralia cuivis civi in cœmeterio publico gratis concedenda, quia Simoniacum esset pretium pro illis exigere: ex hoc vero nullo modo colligendum, ac si etiam fundus in quo dormitoria familiaria s. hereditaria debent extrui sine retributione sit, assignandus. Sunt enim utique loca religiosa sacra re-
 ctæque

Itaque conservanda, nec non templa iis
nædificata, in quibus iusta defunctis
persolvuntur, reparanda atque in esse
suo tuenda, id quod sine expensis va-
riis fieri non potest. Haut itaque im-
probanda Rerumpubl. istarum con-
suetudo, quæ pro certa pecuniæ sum-
ma Mæcenatum aliorumque illustri-
um virorum familiis partem aliquam
cæmeterii vendunt, eo fine, ut in per-
petuam sui suorumque memoriam ex-
struant ibi sepulcra hereditaria; reda-
ctum autem exinde pretium erogant
in reparationem atque conservatio-
nem rerum religiosarum. Defendit
hoc ipsum exemplum Abrahami mox
citatum ex *Gen. cap. 23.* nec non Itidem
certa ratione illud sacerdotum tempo-
re Christi ementium agrum figuli ad
humationem peregrinantium. *Math.*
27. v. 7. Applaudit etiam, ut ex mul-
tis autoribus secularibus unicum tan-
tum allegem, *Spondan. de Cæmet. L. I.*
P. II. C. 9. Nec obstat, §. ult. *J. de emt.*
§. vendit., in quo asseritur, quod loca
sacra religiosa & publica vindi nullo
modo possint; quippe in illo de hujus-
modi

modi alienatione sermo est, quæ fit hoc fine, ut loca religiosa profanentur, ac alii usui accommodentur.

§. 9.

Soluta autem pro determinato aliquo in cœmeteriis spatio pecunia, & superstructo illi dormitorio à certis familiis hereditario, illud proprium iisdem ac communi juri exemptum utique est atque manet, cum id, quod legitimo modo sibi quis acquirit, in ipsius transit dominium vel quasi. Nulli itaque reliquorum civium licet sine speciali proprietarii concessione in hujusmodi sepulcra mortuum inferre *arg. l. 2. ff. de religios. & l. 3. §. 3. ff. de sepulcr. viol.*, in qua dicitur, quod si quis in hereditarium dormitorium inferat, quamvis heres, tamen actione sepulcri violati possit conveniri, si forte contra voluntatem testatoris intulerit: hoc igitur cum ne quidem heredi concessum, quando minus extraneo. Si vero acciderit, ut in tumulis hereditariis quis fuerit sepultus, qua ratione possessionis turbatio possit vindicari quæritur. Fiebat hoc olim per actionem

nem violati sepulcri, quæ irrogabat infamiam *l. 1. ff. h. t. & translationem cadaverum humatorum cum decreto Pontificis aut ex jussu Principis arg. l. 3. ff. de relig.*; qui mos non inique etiam nostro ævo retinendus, quia nititur æquitate naturali, quæ vetat dominum in possessione rerum suarum urbari, ac concedit simul facultatem injurias per dolosam turbationem illatas modis licitis vindicandi.

§. 10.

Porro rerum civilium sic quidem comparata est conditio, ut quis jus suum etiam reale possit amittere per prescriptionem, si vel id determinato in jure tempore non exerceat, eoque aud utatur *l. 13. C. de servitut. & aqua*, vel aliquis possessionem rerum ipsi competentium sibi vindicaverit, nec vi, nec clam, nec precario, s. justo titulo ac bona fide *l. 4. C. de prescript. long. temp.* Rerum autem religiosarum & per consequens etiam dormitoriorum hereditariorum alia est ratio; quæ quidem in possidentium sunt dominio, non tamen hoc modo, ut ipsis liceat ea

ea pro lubitu alienare, aut alii, quam ad quem constituta, usui accommodare, cum quoad hunc casum manent commercio exempta, & sic etiam per præscriptionem non amitti, aut ab aliis acquiri possunt. Accedit, quod requisita ad præscriptionem maxime necessaria in hujusmodi rebus ne quidem possint esse; deficient enim b. f., quia singulis civibus notum, quod hereditaria dormitoria sint aliena, & certo respectu, quoad scil. arbitrariam illorum alienationem, etiam nullius; quin porro non extabit justus titulus ad translationem dominii alias habilis atque idoneus ex rationibus & causis allegatis. Ex his igitur liquet, quod familiaria sepulcra ab extraneis nec per longissimi temporis, nec etiam, ut ego existimo, per immemoriam præscriptionem posse acquiri.

§. II.

Si vero familiæ, quibus dormitoria hereditaria fuerunt constituta, vel ex Republ. discesserint, vel plane exspiraverint & quasi extirpatæ sint, ita, ut nec agnati, nec cognati ex iis vivunt

vant superstites, an illa loca, in quibus ossa & reliquæ istarum futuram resurrectionem expectant iterum vindicari, & aut aliis concedi, aut cum cœmeterio publico denuo conjungi debeant ac jure queant, fortasse ex hac vice non immerito quis quæret. Agedum: dicam quod res est, & defendam, negative hic esse respondendum. Cum enim *l. 3. pr. ff. de sepulcr. violat.* asseritur, quod, si nemo fuerit, ad quem pertineat tumulus violatus, contra violatores is qui velit agere queat; necessario sequitur, quod Romani consueverint in perpetuum aservare sepulcra quorumvis humatorum, & multo magis hereditaria; nec sine fundamento.

§. 12.

Non inepte canit elegans ille Sarrarum confector:

Dignum laude virum Musa vetat mori;
his verbis innuit, Mæcenatum bene e Republ. meritorum memoriam de ore debere esse perennem, ita, ut sensibus inis quorumvis posthumorum ponatur. Lex enim naturæ jubet & nasci

nasci & mori; divites æque ac inopes decedunt; princeps una cum pagano; doctus itidem ut rudis: sed fama illorum quorum præcordia de meliori luto Deus finxit post fata superstes utique asservanda. Felicius hoc fieri vix potest, quam si vel ipsi per docta quæ conscripserunt volumina vivant in animis illorum qui ista evolvunt, vel per egregia quæ pro tuenda salute patriæ machinati sunt facinora & ordinarunt instituta se immortales reddiderint penes hos, qui istis fruuntur, vel per dormitoria ipsis ipso-
rumque heredibus exstructa suam tueantur memoriam inter istos qui illa prætereunt. Eodemque ex fonte huiusmodi sepulcra familiaria in perpetuum esse asservanda summo jure statuam, ne scilicet bona fama, quam multis laboribus atque æumnis præclari viri sibi compararunt, si monumenta illorum diruantur, penes hos qui postea venient exspiret & quasi evanescat in auras, sed potius quotidie per diligentem istorum asservationem reviviscat, & reddatur perennis.

§. 13.

Tuendam autem & perpetuo sancte quasi custodiendam quibusvis modis licitis illustrium virorum memoriam, docet æquitas naturalis. Virtus enim præ omnibus aliis fortunæ commodis & anxiiis conaminibus quæ mortales quodammodo reddere possunt immortales est optimus atque dulcissimus scopus, quem si quis ex voto attigerit, merito celebratur à civibus, laudibus effertur ab exteris. *Nam quanquam, teste Ciceron. 4. Philipp. c. 5., omnia alia incerta sunt, caduca, mobilia, virtus est una altissimis definita radicibus, quæ nunquam ulla vi labeſcitur potest, nunquam dimoveri loco; deoque anxii illius sectatores summo ure præmiis æquissimis sunt afficiendi, quia virtus flaccescit, nisi iustis impensorum laborum fructibus exciteur.* Quæ autem merces est perfectior quam æterna penes seros postumos præclarorum factorum memoria? Quæ remuneratio dulcior, quam perennis meritorum in patriam recordatio? Quod denique solatium

G

fir-

firmius, quam vita civilis post mortem naturalem perpetua? Idem asserere mihi videtur mox laudatus rhetorum princeps, cum 6. *Paradox. C. 3.* sat eleganter scribit: *quanti aestimanda est virtus, quæ nec eripi, nec surripi potest unquam; neque naufragio, neque incendio amittitur; nec tempestatum, nec temporum permutatione mutatur: i. e. indelebilem & quasi æternam post se relinquit memoriam.*

§. 14.

Defendit idem porro consensus gentium moratorum, quæ semper id sunt meditati, ut hi, qui pro tuenda fulcienda ac refarcienda salute publica plurimas operas impenderant, & non raro opes atque vitam maximis periculis exposuerant, præmia ferrent laborum æquissima, & post obitum viverent immortales in animis illorum qui postea erant venturi. Hinc canit *Horatius l. 3. od. 30.*

*Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ pyramidum altius;
Quod nec imber edax, aut Aquilo im-
potens*

Possit

Possit diruere, aut innumerabilis

Annorum series, aut fuga temporum.

Sic in variis eorum variarum gentium qui enarrarunt ritus atque consuetudines voluminibus relatum legimus, penes Romanos, Græcos, Latinos aliasve plures magno semper in honore fuisse illos, qui quovis modo belli pacisque tempore patriam parentesque defenderunt, unde & natales suos traxisse inviolabilitatem & sanctitatem legatorum, de quo egregie differit optimus J. gentium patronus M. ille *Hug. Grot.*, æque ac receptam passim inter gentiles apotheosin nec minus quam usitatam penes Roman. Catholicos canonisationem atque beatificationem, de qua nitide disputat *Jo. Fabricius Addit. in orat. inaug. de utilit. ex itiner. Ital. capiend.*, non immerito statuo.

§. 15.

Suadent denique id maxime necessariae atque potissimæ rationes Politicæ. Rerum enim publicarum, uti sæpius edoctum, salus & incolumitas fulcitur curis virorum illustrium

G 2

atque

atque sapientum, prout hoc optime agnovit *Plato*, tum demum putans beatas illas vocandas, si aut docti & sapientes homines regere cœpissent; aut qui regerent omne suum studium in doctrina & sapientia collocassent. Ad id vero eniti paucissimi sane sibi forent proposituri, ni scirent, cives plenis honorum muneribus ipsorum virtutes per titulos memoresque fastos in ævum æternaturos. Et si verum est, quod *Cicero* scribit *l. 2. de orat. c. 40.*; omnes qui *Reipubl. consulunt cari nobis esse debent*, necessario sequitur, quod caritas ista etiam declaranda & quasi ostendenda sit per remunerationem meritorum, ac præmia collata in hos qui nocte fere dieque omnes suas operas & prope vitam salutis publicæ dicant. Quæ vero præmia magis sunt duratura, ac mordaci temporis injuriæ minus exposita, quam multis laboribus parta ac diligentissime tam mercedis quam laudandæ æmulationis ergo custodita inter superstites & posteros desideratissimorum *Mæcenatum* fama atque gloria vel quotidie in animis civium reviviscens?

§. 16.

Supereſſe autem præcipue penes plebem præclarorum virorum ſi ex hac ſtatione & vita diſceſſerint memoria vix poterit, ni exſtructa ipsis atque conceſſa dormitoria hereditaria in perpetuum aſſerventur, ita, ut hæc prætereuntes manes pie defunctorum & ſanctas reliquias devota mente decentique ratione venerentur, ac laudes eorundem promeritas enarrent. Sed veluti Mauſolea demum ac Ægyptiorum Pyramides ſic dirutæ atque deſtructæ peregrinantium oculis ſe offerunt, ut vix quis dignoſcere poſſit, quanti pretii ac molis opus hic fuerit poſitum, quia illarum ruinæ non ſunt reſarcitæ; ita quoque hujusmodi ædificulæ brevi tempore ſic eſſent collapsuræ, ut rudera vix apparerent, ni ſæpe quotannis reſicerentur atque novo ſaxo ſtabilirentur. Ex hoc enim poſſiſſimum quarumvis rerum eluceſcit fragilitas & imperfectio, quod nihil in noſtra ope curis atque auxilio eſt uraturum; interea tamen accedentibus his per annos innumeros prope

G 3

quod-

quodvis opus à manibus nostris exstructum facillimo negotio potest aservari. Liquet itaque omnique dubio caret, quod dormitoria hereditaria, si, uti demonstratum, certo respectu debeant esse æterna, refarcienda, reparanda, atque non raro redintegranda sint.

§. 17.

Ast unde desumendæ ad id procurandum necessariæ expensæ? Num magistratus has exsolvere tenetur? Num à principe possunt exigi? Num ex bonis ecclesiasticis erogandæ? Neutiquam: sed reddendæ ex patrimonio privatorum, & quidem hac ratione. Quævis familia quæ in cœmeterio publico sibi constituit dormitorium hereditarium, consecret necesse est certam pecuniæ summam ex qua depromatur id quod ad refectionem atque reparationem desideratur. Ponas casum, 50 patresfamilias quorum interest conferre 5000 Joachimicos, ita, ut singuli dent 100; hocceæ credi hujusmodi personis quæ satsdare & cavere possunt; quotannis redigi exinde usufras,

ras; & ex his refarciri sepulcrorum familiarum ruinas: quid obstabit, quin ista in perpetuum facta tectaue possint asservari? Non enim quotannis accidit, ut quævis dormitoria sint reficienda; & sic, licet quandoque majores impensæ requirantur, facile illa queunt depromi ex usuris usurarum, quæ tempore præterito non fuerunt consumptæ. Ordinato hujusmodi fisco publico, quisque qui una cum sociis illius commodo gaudere satagit, eandem summam addat, unde in tantum iugebitur, ut vix & ne vix quidem usuræ possint impendi.

§. 18.

Sed ut finis qui hic intenditur apte tiam & cum fructu obtineatur; necessario requiritur, ut nemo coactus liquid conferat, & ut non quis in hujusmodi societatem recipiatur. Conocandi itaque vel à magistratu, vel à alio illustri viro itidem dormitorium hereditarium possidente seniores ejusque familiæ hac prærogativa præ aliis civibus gaudentis, & ex ipsis hærendum, an quid & quantum ad

talismodi fiscum publicum ordinandum quivis velit consecrare, enarratis prius commodis atque emolumentis exinde proventuris. Consentientibus autem singulis aut saltem quibusdam ad conferendam certam summam; ut intra præfixum ab ipsis terminum sine ulteriori dilatione aut fraude id quod obtulerunt exsolvant, ac sic facto ipso usui religioso consecrent, utique est procurandum. Excludendi autem à tali societate omnes isti, qui nullis egregiis facinoribus patriam parentesque defenderunt, nec etiam proavos bene de Republ. meritos enumerare possunt; quippe si quævis purgamenta servorum aut omnes plebeji in hoc Mæcenatum contubernium reciperentur, cessaturus utique esset finis constituendorum, asservandorumque in recordationem eorum qui patriæ inserviundo consumti sunt sepulcrorum hereditariorum, cum denique nemo posset dignoscere, quis fuerit patriæ pater, & quis civis plebejus, confusis quasi & commistis utrorumque reliquiis, quod tamen & decentis servandi

di ordinis & promeritæ remunerationis ergo declinandum.

§. 19.

Constituto hac ratione ad reparationem sepulcrorum familiarium facilitandam fisco publico, utique illius cura certæ personæ aut certo collegio est committenda. Uti enim singula negotia longe felicius geruntur, si unus solummodo iis præest, quod innumera fere in quavis Republ. exempla possunt docere; ita etiam in re potissimum pecuniaria non uno plures sunt seligendi qui administrent, colligant atque erogent. Debet autem hujusmodi fisci præfectus vir esse integræ famæ ac fidei, locuples, negligentiam fugiens, innatus aut civis, & in propriis etiam negotiis diligentissimus, nec deses, socors, vel dilapidator bonorum, ne si per talem dissipentur opes fisci, iis qui de hoc damno queruntur objici queat §. ult. 7. de societ.; porro etiam juratus, magistratus autoritate confirmatus, & sic legitime i. e. secundum leges atque regulas juris institutus; quo si delin-

G 5

quar

quat contra finem cuius causa est electus, & profundat æs ipsi conceditum, conveniri atque ad restitutionem damni illati obligari queat. Nec etiam absolum esset, si toti collegio, v. g. Consistorio aliive magistratui jurisdictione in res religiosas gaudenti cura fisci religiosi demandaretur; quippe semper præsumendum, hujusmodi corpora optimæ esse fidei, atque sic impensiori cura res ipsis commissas fore administratura. Nec obstat, quod uno plura in iis sint membra, ideoque diffidia in moderandis rebus ipsorum curis demandatis timenda; quia unus reliquorum est Præses, cuius jussui, ni singulare quid obicere queant, cæteri parère tenentur.

§. 20.

Prouti autem officium suum nemini debet esse damnosum; ita præfectus talismodi fisci religiosi præsertim privatus non tenetur illius administrationem gratis suscipere, cum pro operarum quæ impendendæ ratione ex æquitate naturali ipsi ab his quibus interest certum ordinandum salarium,
ut

ut per hoc ad maiorem excitetur curam, & mercedem recipiat promeritam. Quia verò celebratus hac ratione contractus est bilateralis, in quo uterque est obligatus, utique etiam cavere vel satisficere debet fisci præfectus, quo, si forte fortuna ille deterior redditus nummive delapidati fuerint, isti qui commodum ex eo sperarunt sciant unde damnum refarciendum; uti æquitas hujus postulati se per se ipsam defendit, ideoque nullis verborum ambagibus munienda aut probanda.

§. 21.

Præterea si fiscus religiosus debeat esse perpetuus, notandum, qua ratione conservandus, augendus, & erogatio cum fructu instituenda. Ea est conditio rei pecuniariæ, ut nummi ni quotidie iis alii addantur, sed potius quidam demantur, ad ultimum evanescant quasi in auras; qua de causa non ineptum est illud vulgatum:

Adde parum parvo, parvo superare pusillum;

Et

*Et sic ex parvo magnum cumulabis
acervum.*

Hoc autem felicius fieri vix poterit, quam si pecunia non relinquatur otiosa, sed potius hujusmodi personis credatur, qui legitimas solvunt usuras, & præterea etiam principalem summam stato tempore sunt reddituræ; porro si sumtus non impendantur voluptuosæ, sed tantum necessariæ vel saltem utiles, nec etiam tales, qui excedunt proventus. Hac methodo si præfectus religiosi fisci illi prospiciat, non nisi cum fructu eidem præesse, & sic finem ob quem constitutus apte assequi poterit, cum facile dijudicabit quæ expensæ ad bene esse atque perennem asservationem dormitoriorum hereditariorum necessario requirantur.

§. 22.

Expositis nunc fere omnibus quæ in hoc Cap. perquirenda fuerunt, addam adhuc quæstionem de eo quod justum est circa sepulcra familiaria si cœmeterium necessario debeat amplificari. Si verum est & indubitatum, quod jure suo legitimo modo acqui-

quisito & per longum tempus possessio nemo sit privandus; haud sine fundamento statuam, huic etiam negotio regulam istam esse applicandam. *Aservanda*, itaque, uti in superiori tractatione evictum, dormitoria hereditaria egitime constituta in perpetuum sine ulla limitatione atque exceptione; & ic ne tunc quidem diruenda aut communi usui reddenda, si spatium cœmeterii ob emorientium multitudinem nimis fiat arctum, & sic sit extendendum; quippe in hoc casu cœnendus ad istum finem fundus huic djunctus privatus, aut etiam proximus locus publicus autoritate magistratus consecrandus & cum religioso conjungendus salvis intactisque retentis tumultis privilegiatis.

Cap. V.

De Dormitoriis in templis constituendis & asservandis.

RUBRICÆ.

- §. 1. *An jure liceat dormitoria constituere in templis.*
- §. 2. *Quæ cadavera in templis humanda.*
- §. 3. *Num templa per illationem mortui fiant loca religiosa.*
- §. 4. *An tumulis in templis constitutis liceat superstruere monumenta.*
- §. 5. *An in locis templorum sacratioribus, vulgo oben im Choro dormitoria licite constituantur.*
- §. 6. *An justum sit cadavera in templis humata iterum exhumare.*
- §. 7. *Ubi denuo sint recondenda, si necessitas exhumationem exigat.*
- §. 8. *Quid juris circa dormitoria in templis constituta, si destruantur & alibi extruantur templa.*
- §. 9. *An dormitoria familie s. hereditaria in templis constituere liceat.*

- §. 10. *Quis teneatur reparare constituta in templis dormitoria.*
§. 11. *An Juri Gent. sit contrarium hujusmodi dormitoria violare.*
§. 12. *Quale delictum admittat ista violans.*

§. 1.

ENucleata est supra divisio rerum in sacras sanctas & religiosas, & simul ibi edoctum, quod ad priorem speciem potissimum. referenda sint templa ceu loca divino cultui publico consecrata, extra quæ regulariter ille habendus non est. *Dist. 1. de consecr. Can. hic ergo 14. seqq.* : in hoc itaque Cap. disquirendum, an jure liceat etiam dormitoria constituere intra mœnia hujusmodi ædium sacrarum, & sic illas usui quasi alii accommodare. Primo quidem intuitu decisio non adeo facilis videtur, cum contra finem primæ earundem consecrationis pugnare haud pauci judicabunt cadavera in istiusmodi locis sacris defodi ; sed dissentientes absque dubio applaudent, si instituti hujus justitiam rationibus æque ac exemplis defendero. Nota est
Phi.

firmius, quam vita civilis post mortem naturalem perpetua? Idem asserere mihi videtur mox laudatus rhetorum princeps, cum 6. *Paradox. C. 3.* sat eleganter scribit: *quanti aestimanda est virtus, quæ nec eripi, nec surripi potest unquam; neque naufragio, neque incendio amittitur; nec tempestatum, nec temporum permutatione mutatur: i. e. indelebilem & quasi æternam post se relinquit memoriam.*

§. 14.

Defendit idem porro consensus gentium moratiorum, quæ semper id sunt meditati, ut hi, qui pro tuenda fulcienda ac refarcienda salute publica plurimas operas impenderant, & non raro opes atque vitam maximis periculis exposuerant, præmia ferrent laborum æquissima, & post obitum viverent immortales in animis illorum qui postea erant venturi. Hinc canit *Horatius l. 3. od. 30.*

*Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ pyramidum altius;
Quod nec imber edax, aut Aquilo im-
potens*

Possit

Possit diruere, aut innumerabilis

Annorum series, aut fuga temporum.

Sic in variis eorum variarum gentium qui enarrarunt ritus atque consuetudines voluminibus relatum legimus, penes Romanos, Græcos, Latinos aliasve plures magno semper in honore fuisse illos, qui quovis modo belli pacisque tempore patriam parentesque defenderunt, unde & natales suos traxisse inviolabilitatem & sanctitatem legatorum, de quo egregie differit optimus J. gentium patronus M. ille *Hug. Grot.*, æque ac receptam passim inter gentiles apotheosin nec minus quam usitatam penes Roman. Catholicos canonisationem atque beatificationem, de qua nitide disputat *Jo. Fabricius Addit. in orat. inaug. de utilit. ex itiner. Ital. capiend.*, non immerito statuo.

§. 15.

Suadent denique id maxime necessariae atque potissimæ rationes Politicæ. Rerum enim publicarum, uti sæpius edoctum, salus & incolumitas fulcitur curis virorum illustrium

G 2

atque

atque sapientum, prout hoc optime agnovit *Plato*, tum demum putans beatas illas vocandas, si aut docti & sapientes homines regere cœpissent; aut qui regerent omne suum studium in doctrina & sapientia collocassent. Ad id vero eniti paucissimi sane sibi forent proposituri, ni scirent, cives plenis honorum muneribus ipsorum virtutes per titulos memoresque fastos in ævum æternaturus. Et si verum est, quod *Cicero* scribit *l. 2. de orat. c. 40.*; omnes qui *Reipubl. consulunt cari nobis esse debent*, necessario sequitur, quod caritas ista etiam declaranda & quasi ostendenda sit per remunerationem meritorum, ac præmia collata in hos qui nocte fere dieque omnes suas operas & prope vitam salutis publicæ dicant. Quæ vero præmia magis sunt duratura, ac mordaci temporis injuriæ minus exposita, quam multis laboribus parta ac diligentissime tam mercedis quam laudandæ æmulationis ergo custodita inter superstites & posteros desideratissimorum *Mæcenatum* fama atque gloria vel quotidie in animis civium reviviscens?

§. 16.

Supereſſe autem præcipue penes plebem præclarorum virorum ſi ex hac ſtatione & vita diſceſſerint memoria vix poterit, ni exſtructa iſtis atque conceſſa dormitoria hereditaria in perpetuum aſſerventur, ita, ut hæc prætereuntes manes pie defunctorum & ſanctas reliquias devota mente decentique ratione venerentur, ac laudes eorundem promeritas enarrent. Sed veluti Mauſolea demum ac Ægyptiorum Pyramides ſic dirutæ atque deſtructæ peregrinantium oculis ſe offerunt, ut vix quis dignoſcere poſſit, quanti pretii ac molis opus hic fuerit poſitum, quia illarum ruinæ non ſunt refarcitæ; ita quoque huiusmodi ædiculæ brevi tempore ſic eſſent collapſuræ, ut rudera vix apparerent, ni ſere quotannis reficerentur atque novo ſaxo ſtabilirentur. Ex hoc enim poſtiſſimum quarumvis rerum eluceſcit fragilitas & imperfectio, quod nihil ſine noſtra ope curis atque auxilio eſt duraturum; interea tamen accedentibus his per annos innumeros prope

G ;

quod-

quodvis opus à manibus nostris exstructum facillimo negotio potest aservari. Liquet itaque omnique dubio caret, quod dormitoria hereditaria, si, uti demonstratum, certo respectu debeant esse æterna, refarcienda, reparanda, atque non raro redintegranda sint.

§. 17.

Ast unde desumendæ ad id procurandum necessariæ expensæ? Num magistratus has exsolvere tenetur? Num à principe possunt exigi? Num ex bonis ecclesiasticis erogandæ? Neutiquam: sed reddendæ ex patrimonio privatorum, & quidem hac ratione. Quævis familia quæ in cœmeterio publico sibi constituit dormitorium hereditarium, consecret necesse est certam pecuniæ summam ex qua depromatur id quod ad refectionem atque reparationem desideratur. Ponas casum, 50 patresfamilias quorum interest conferre 5000 Joachimicos, ita, ut singuli dent 100; hocceas credi hujusmodi personis quæ satisfacere & cavere possunt; quotannis redigi exinde usuras,

ras; & ex his refarciri sepulcrorum familiarum ruinas: quid obstabit, quin ista in perpetuum facta tectaue possint asservari? Non enim quotannis accidit, ut quævis dormitoria sint reficienda; & sic, licet quandoque majores impensæ requirantur, facile illa queunt depromi ex usuris usurarum, quæ tempore præterito non fuerunt consumptæ. Ordinato hujusmodi fisco publico, quisque qui una cum sociis illius commodo gaudere satagit, eandem summam addat, unde in tantum augebitur, ut vix & ne vix quidem usuræ possint impendi.

§. 18.

Sed ut finis qui hic intenditur apte etiam & cum fructu obtineatur; necessario requiritur, ut nemo coactus aliquid conferat, & ut non quis in hujusmodi societatem recipiatur. Convocandi itaque vel à magistratu, vel ab alio illustri viro itidem dormitorium hereditarium possidente seniores cujusque familiæ hac prærogativa præ reliquis civibus gaudentis, & ex ipsis quærendum, an quid & quantum ad

talismodi fiscum publicum ordinandum quivis velit consecrare, enarratis prius commodis atque emolumentis exinde proventuris. Consentientibus autem singulis aut saltem quibusdam ad conferendam certam summam; ut intra præfixum ab ipsi terminum sine ulteriori dilatione aut fraude id quod obtulerunt exsolvant, ac sic facto ipso usui religioso consecrent, utique est procurandum. Excludendi autem à tali societate omnes isti, qui nullis egregiis facinoribus patriam parentesque defenderunt, nec etiam proavos bene de Republ. meritos enumerare possunt; quippe si quævis purgamenta servorum aut omnes plebeji in hoc Mæcenatum contubernium reciperentur, cessaturus utique esset finis constituendorum asservandorumque in recordationem eorum qui patriæ inserviando consumti sunt sepulcrorum hereditariorum, cum denique nemo posset dignoscere, quis fuerit patriæ pater, & quis civis plebejus, confusis quasi & commistis utrorumque reliquiis, quod tamen & decentis servandi

di ordinis & promeritæ remunerationis ergo declinandum.

§. 19.

Constituto hac ratione ad reparationem sepulcrorum familiarium facilitandam fisco publico, utique illius cura certæ personæ aut certo collegio est committenda. Uti enim singula negotia longe felicius geruntur, si unus solummodo iis præest, quod innumera fere in quavis Republ. exempla possunt docere; ita etiam in re potissimum pecuniaria non uno plures sunt seligendi qui administrent, colligant atque erogent. Debet autem hujusmodi fisci præfectus vir esse integræ famæ ac fidei, locuples, negligentiam fugiens, innatus aut civis, & in propriis etiam negotiis diligentissimus, nec deses, socors, vel dilapidator bonorum, ne si per talem dissipentur opes fisci, iis qui de hoc damno queruntur objici queat §. ult. *J. de societ.*; porro etiam juratus, magistratus autoritate confirmatus, & sic legitime i. e. secundum leges atque regulas juris institutus; quo si delin-

G 5

quar

quat contra finem cujus causa est electus, & profundat æs ipsi conceditum, conveniri atque ad restitutionem damni illati obligari queat. Nec etiam absonum esset, si toti collegio, v. g. Consistorio aliive magistratui jurisdictione in res religiosas gaudenti cura fisci religiosi demandaretur; quippe semper præsumendum, hujusmodi corpora optimæ esse fidei, atque sic impensiori cura res ipsis commissas fore administratura. Nec obstat, quod uno plura in iis sint membra, ideoque diffidia in moderandis rebus ipsorum curis demandatis timenda; quia unus reliquorum est Præses, cujus jussui, ni singulare quid objicere queant, cæteri parere tenentur.

§. 20.

Prouti autem officium suum nemini debet esse damnosum; ita præfectus talismodi fisci religiosi præsertim privatus non tenetur illius administrationem gratis suscipere, cum pro operarum quæ impendendæ ratione ex æquitate naturali ipsi ab his quibus interest certum ordinandum salarium, ut

it per hoc ad majorem excitetur curam, & mercedem recipiat promeritam. Quia verò celebratus hac ratione contractus est bilateralis, in quo uterque est obligatus, utique etiam cavere vel satisfacere debet fisci præfectus, quo, si forte fortuna ille deterior redditus nummive delapidati fuerint, isti qui commodum ex eo sperarunt sciant unde damnum resarciendum; uti æquitas hujus postulati se per se ipsam defendit, ideoque nullis verborum ambagibus munienda aut probanda.

§. 21.

Præterea si fiscus religiosus debeat esse perpetuus, notandum, qua ratione conservandus, augendus, & erogatio cum fructu instituenda. Ea est conditio rei pecuniariæ, ut nummi ni quotidie iis alii addantur, sed potius quidam demantur, ad ultimum evanescant quasi in auras; qua de causa non ineptum est illud vulgatum:

Adde parum parvo, parvo superare pusillum;

Et

*Et sic ex parvo magnum cumulabis
acervum.*

Hoc autem felicius fieri vix poterit, quam si pecunia non relinquatur otiosa, sed potius hujusmodi personis credatur, qui legitimas solvunt usuras, & præterea etiam principalem summam stato tempore sunt reddituræ; porro si sumtus non impendantur voluptuosæ, sed tantum necessariæ vel saltem utiles, nec etiam tales, qui excedunt proventus. Hac methodo si præfectus religiosi fisci illi prospiciat, non nisi cum fructu eidem præesse, & sic finem ob quem constitutus apte assequi poterit, cum facile dijudicabit quæ expensæ ad bene esse atque perennem asservationem dormitoriorum hereditariorum necessario requirantur.

§. 22.

Expositis nunc fere omnibus quæ in hoc Cap. perquirenda fuerunt, addam adhuc quæstionem de eo quod justum est circa sepulcra familiaria si cœmeterium necessario debeat amplificari. Si verum est & indubitatum, quod jure suo legitimo modo acqui-

quisito & per longum tempus possessio nemo sit privandus; haud sine fundamento statuam, huic etiam negotio regulam istam esse applicandam. Aservanda, itaque, uti in superiori tractatione evictum, dormitoria hereditaria legitime constituta in perpetuum sine ulla limitatione atque exceptione; & sic ne tunc quidem diruenda aut communi usui reddenda, si spatium cœmeterii ob emorientium multitudinem nimis fiat arctum, & sic sit extendendum; quippe in hoc casu cœmendus ad istum finem fundus huic adjunctus privatus, aut etiam proximus locus publicus auctoritate magistratus consecrandus & cum religioso conjungendus salvis intactisque retentis tumulis privilegiatis.

Cap. V.

De Dormitoriis in templis constituendis & asservandis.

RUBRICÆ.

- §. 1. *An jure liceat dormitoria constituere in templis.*
- §. 2. *Qua cadavera in templis humanda.*
- §. 3. *Num templa per illationem mortui fiant loca religiosa.*
- §. 4. *An tumulis in templis constitutis liceat superstruere monumenta.*
- §. 5. *An in locis templorum sacratioribus, vulgo oben im Choro dormitoria licite constituentur.*
- §. 6. *An justum sit cadavera in templis humata iterum exhumare.*
- §. 7. *Ubi denuo sint recondenda, si necessitas exhumationem exigat.*
- §. 8. *Quid juris circa dormitoria in templis constituta, si destruantur & alibi extruantur templa.*
- §. 9. *An dormitoria familie s. hereditaria in templis constituere liceat.*

- §. 10. *Quis teneatur reparare constituta in templis dormitoria.*
§. 11. *An Juri Gent. sit contrarium hujusmodi dormitoria violare.*
§. 12. *Quale delictum admittat ista violans.*

§. 1.

ENucleata est supra divisio rerum in sacras sanctas & religiosas, & simul ibi edoctum, quod ad priorem speciem potissimum referenda sint templa ceu loca divino cultui publico consecrata, extra quæ regulariter ille habendus non est. *Dist. 1. de consecr. Can. hic ergo 14. seqq.* : in hoc itaque Cap. disquirendum, an jure liceat etiam dormitoria constituere intra mœnia hujusmodi ædium sacrarum, & sic illas usui quasi alii accommodare. Primo quidem intuitu decisio non adeo facilis videtur, cum contra finem primæ earundem consecrationis pugnare haud pauci judicabunt cadavera in istiusmodi locis sacris defodi ; sed dissentientes absque dubio applaudent, si instituti hujus justitiam rationibus æque ac exemplis defendero. Nota est
Phi.

Philosophorum regula; propter quod aliquid tale est, id magistale est; sunt autem templa propter homines constituta; ergo homines majoris esse templis in iisque non inique sepeliendos nemo negabit. Porro templa exstruuntur, ut homines in iis divinum Numen decenti ratione adorent, & sic in hac vita inchoent, quod in futura erunt in ævum peracturi: ergo non immerito, si in cultu Deo Trinuno exhibendo omni nisu desudaverint, ipsorum cadavera in istis locis reponenda, in quibus laudes ipsius decantarunt. Denique corpora Christianorum vocantur semina, quæ hoc fine terræ mandanda, ut eo perfectiora reviviscant & quasi propullulent. 1. *Corinth.* 15. v. 35. *seqq.* cui autem loco majori jure possunt infeminari quam illi qui Deo eadem resuscitaturus est dicatus? Approbat hunc morem primævæ Ecclesiæ consuetudo: quippe quæ superatis decumanis vexationum tyrannicarum fluctibus in templis exstructis doctorum piorum corpora humavit. Tradit hoc *Augustinus Præsul* ille
Hyp-

Hypponensis in lib. decur. pro mortu. cap. 4.
Sic Ambrosius in Basilica sepulturam
sibi eligit, uti apparet *ex sermon. 77.*
Constantinus M. Constantinopoli in
Basilica Apostolorum humatus fertur.
Honorius Imperator Romæ in templo
Petri sepultus dicitur. In Hispaniæ
templis idem factum esse *Garfias Laci-*
sa cap. 18. Concil. Brucarenfis 1. annota-
vit. Plura quæ hic facillime addi pos-
sent exempla instituti ratio præterire
jubet, cum enarrata sufficiant.

§. 2.

Ast ex dictis neutiquam colligen-
dum, ac si quævis pie defunctorum ca-
davera in templis sint defodienda;
cum hoc & ratio Physica & Politica in-
terdicit, quin etiam fieri nulla ratione
potest. Nam si promiscue funus in
templa inferre liceret, facile esset even-
turum, ut aër ex prodeuntibus & tumu-
lis vaporibus inficeretur, & sic timen-
dum, ne vivi gregatim ibi confluen-
tes contabescerent, ad quod evitan-
dum cœmeteria regulariter extra ur-
bem constituenda esse jam supra satis
evictum. Porro si consuetudo ista

H

vul.

vulgo reciperetur, usus ædium sacra-
rum esset cessaturus; quippe à potio-
ri fit denominatio; magis autem tunc
inservirent defunctis quam supersti-
tibus, atque sic majori jure cœmeteria
quam templa appellitanda. Accedit,
quod differentia, quæ in hoc etiam
passu servanda inter personas illustres
& plebejas, de qua differui *Cap. anteced.*,
plane aboleretur, & sic priores suo jû-
re præcipuo, quo præ reliquis gaude-
re merito debent, inique privarentur.
Ac quomodo etiam arctum templo-
rum spatium tantum quotidie emori-
entium gregem posset abdere atque in-
cludere? Digni itaque hoc honore
solummodo habendi patres patrii;
Clerici potissimum superioris ordinis;
Religiosi; Primates Consistoriorum;
nec non reliqui de Ecclesia patriave
eximie meriti. Hinc non adeo pro-
batus mihi videtur mos illorum, qui
sine discrimine loca sepulcralia in tem-
plis pro soluto pretio vendunt cuivis;
quia & contra æquitatem naturalem
& contra rationes Politicas peccare,
& denique in crimen Simoniaë aliquo
modo

modo incidere non sine fundamento mihi videntur, cum avaritia inducti exinde multum argenti & auri colligere satagunt; quæ quidem depravata consuetudo Pontificiis est usitatissima. Confer. fusius hac de re differens *Spondan. de cœmet. L. I. P. 3. Cap. 14.*

§. 3.

Sed num per illationem mortui templa naturam rerum religiosarum induant, paucis hic explicare operæ pretium. Ast quid explicabo? res in propatulo est. Exstructorum templorum finis primarius exercitium religionis externæ ad congruendam societatem civilem non sine causa dicitur. Pone enim casum, cessare cultum divinum coram hominibus, destrui templa, dissolvi vinculum humanæ societatis firmissimum; mox videbis ruinam toti civitati imminere exitialem, interruptis commerciis, abolitis officiis civium erga cives & imperantes, & turbatis omnibus omnino hominum ordinibus. Accedit huic fini secundarius, qui est concessa & probata paulo ante demortuorum cadaverum in tem-

plis humatio; per quam tamen natura illorum non transmutatur, cum sunt & manent sacra, funera licet in ea inferantur; quippe, uti jam sæpius dictum, a potiori fit denominatio; potior autem & major usus est templorum, quatenus inserviunt cultui exercendo divino, quam quatenus destinata sunt ad sepulturam. Evolv. tamen hic. *Cap. I. §. 21.*

§. 4.

Ad tuendam defunctorum memoriam non solum requiritur, ut illi in locis separatis ad id consecratis & à vulgari usu distinctis infodiantur, atque tumuli honoratiorum in perpetuum asserventur; verum etiam, ut iis statuæ, monumenta, aut alia piæ recordationis *σημεία* superstruantur, quæ temporis longævi mordacitas non facile conterere aut absumere potest; quem morem ceu utilissimum refert *Nicol. de sepul. Hebræor.* penes gentes varias *L. II. cap. 15.* penes Judæos *L. IV. C. 1.*; nec non *Jo. Faës in adnot. ad Gyrald. C. 2.*; itidem passim *Aringh. in Rom. subterr.*; qui scriptores hac

hac de materia evolventibus non pauca notatu digna enarrabunt, de quibus fufius hic differere instituti ratio non permittit. Quando itaque dormitoriis in cœmeteriorum publicorum fundis quæ sunt ordinata & consecrata superimponere monumenta licet, justum est ac æquum; quare non & eadem tumulis quæ templorum in cancellis ædificantur superstruere deberet esse concessum? Prohibitionis rationem sane non video. Hactamen methodo in isto negotio procedendum, ut hujusmodi statuae seu potius epitaphia æri saxisque incisa vel parietibus inferantur, vel saltem non erecta ponantur, sed ad tegendas cryptas in ipsos tumulos deponantur, ne spatium templorum coarctetur, & sic multocium in illo frequentando impedian- tur. Provoco hic non ad autores, sed ad receptam fere ubivis consuetudinem, quæ asserti veritatem, æquitatem nec minus quam necessitatem facile probabit.

§. 5.

Præterea uti templorum variæ sunt

H 3

par-

partes, inter quas præcipuæ chorus, Gremium, Nārt hex, Porticus; ita etiam in singulis cadavera pie defunctorum defodere licet; non tamen sine discrimine. Sunt enim in hoc terrarum orbe omnes omnino viventes, id quod jam supra evictum, vel honoratiores, vel plebeji; hi vel integræ famæ, vel infames: illi vel superioris ordinis, s. Clerici sint, s. Laici, vel inferioris: in futuro itidem seculo teste *Paulo 1. Corinth. 15. v. 41. seqq. sanctorum splendor uti solis, lunæ astrorumque erit diversus, ita ut alter alterum claritate superet.* Ex hoc non inepte colligere audeo, nec omnes pie defunctos in templis humandos, nec omnes qui in templis sepeliuntur in locis illorum sacrationibus condendos esse & infodiendos; sed decentis servandi ordinis causa dignos solummodo hoc honore habendos Principes s. Patres Patriæ, Episcopos aliosque reliquorum Clericorum Præfectos. Quid autem in hoc negotio statuendum de Basilicis in cœmeteriis & cœmeteriorum causa exstructis per se patefcet ex mox citato §. 21. *Cap. I.*

§. 6.

Uti porro reliquiæ humatorum in dormitoriis hereditariis non sunt inquietandæ, sed intactæ potius perpetuo asservandæ; sic etiam multo magis hoc beneficio gaudere debent illi, quorum ossa templorum cancellis sunt concredita, nec ea à posthumis iterum effodienda, cum à majoribus absque dubio ex causis æquissimis atque sat prægnantibus ipsis intra hos consecratus sit locus quietis; quod facillime quivis ex ante dictis poterit defendere.

§. 7.

Sed veluti quævis regula admittit exceptionem; ita etiam hic quandoque evenit, ut necessitas exhumationem cadaverum in templis sepulchrorum exposcat, cum vel grex illorum ira excreverit, ut nemo in posterum possit infodi, ni tumuli majorum detegantur; vel altaria, rostra, baptisteria, aliæve ædiculæ aut de novo extruendæ, aut reparandæ & translocandæ, atque sic dormitoriis imponendæ, eoque ex capite jaciendi funda-

menti causa ossa in illis humatorum denudanda. Hoc itaque si acciderit, ubi hujusmodi reliquiæ denuo recon- dendæ paucis hic attingere operæ pre- tium est, cum sane iniquum & satis impium foret, illas vel una cum quis- quiliis & sabulo ibi effosso projicere atque profanare, ac sic injuriis ludi- brioque omnium animantium expo- nere; vel etiam promiscue in recepta- culis officum publicorum cœmeterio- rum dispergere, atque sic facta mayo- rum, qui tales manes ex pio instituto quasi consecrarunt, sat proterve repro- bare. Non sine fundamento itaque statuo, talismodi reliquias in templis sepulcrorum, cum minimum spatium desiderant, & sic nec humationem re- cens demortuorum vetant, nec extru- ctionem sacrarum ædicularum impe- diunt, denuo in tumulis istis & caver- nis, in quibus cadavera fuerunt re- condita, esse seponendas, svadente hoc æquitate naturali, jubentibus ra- tionibus Politicis supra citatis.

§. 8.

*At si templa destruantur, & in
alium*

aliud locum quasi transferantur, quid tunc juris circa constituta in illis dormitoria? Aptè defendit Jo. Faës in *adnot. ad Gyrald. Cap. IV. p. m. 252.*, quod translatio cadaverum legibus regulariter vetita iisdem approbetur necessitate jubente vel potius cogente, & quidem hac ratione, ut ea magistratus autoritate fiat; quæ decisio nitide ad præsentem applicanda quæstionem. Statuo itaque, demortuos in templis humatos, cum illa ex causis variis obvenientibus destrui in alioque fundo exstrui necessario debent, itidem esse transferendos, ac intra septa restauratarum Basilicarum recondendos. Vel, si demum id magistratui displicuerit, tumuli tamen pristini quam diligentissime sunt custodiendi, & nulli usui profano dicandi, quia, uti scribit Cicerō, *sepulcrorum sanctitas in ipso solo est, quod nulla vi moveri, neque deleri debet, cum, licet cætera extinguuntur, sepulcra sanctiora fiunt vetustate. Orat. Philipp. IX.* Quanto magis itaque sancta sunt judicanda istiusmodi loca, in quibus præter tumulos pie defunctorum ma-

Cap. V.

De Dormitoriis in templis constituendis & asservandis.

RUBRICÆ.

- §. 1. *An jure liceat dormitoria constituere in templis.*
- §. 2. *Qua cadavera in templis humanda.*
- §. 3. *Num templa per illationem mortui fiant loca religiosa.*
- §. 4. *An tumulis in templis constitutis liceat superstruere monumenta.*
- §. 5. *An in locis templorum sacratioribus, vulgo oben im Choro dormitoria licite constituentur.*
- §. 6. *An justum sit cadavera in templis humata iterum exhumare.*
- §. 7. *Ubi denuo sint recondenda, si necessitas exhumationem exigat.*
- §. 8. *Quid juris circa dormitoria in templis constituta, si destruantur & alibi exstruantur templa.*
- §. 9. *An dormitoria familie s. hereditaria in templis constituere liceat.*

§. 10.

- §. 10. *Quis teneatur reparare constituta in templis dormitoria.*
§. 11. *An Juri Gent. sit contrarium hujusmodi dormitoria violare.*
§. 12. *Quale delictum admittat ista violans.*

§. 1.

ENucleata est supra divisio rerum in sacras sanctas & religiosas, & simul ibi edoctum, quod ad priorem speciem potissimum referenda sint templa ceu loca divino cultui publico consecrata, extra quæ regulariter ille habendus non est. *Dist. 1. de consecr. Can. hic ergo 14. seqq.* : in hoc itaque Cap. disquirendum, an jure liceat etiam dormitoria constituere intra mœnia hujusmodi ædium sacrarum, & sic illas usui quasi alii accommodare. Primo quidem intuitu decisio non adeo facilis videtur, cum contra finem primæ earundem consecrationis pugnare haud pauci judicabunt cadavera in istiusmodi locis sacris defodi ; sed dissidentes absque dubio applaudent, si instituti hujus justitiam rationibus æque ac exemplis defendero. Nota est
Phi-

Philosophorum regula; propter quod aliquid tale est, id magistale est; sunt autem templa propter homines constituta; ergo homines majoris esse templis in iisque non inique sepeliendos nemo negabit. Porro templa extruuntur, ut homines in iis divinum Numen decenti ratione adorent, & sic in hac vita inchoent, quod in futura erunt in ævum peracturi: ergo non immerito, si in cultu Deo Trino exhibendo omni nisu desudaverint, ipsorum cadavera in istis locis reponenda, in quibus laudes ipsius decantarunt. Denique corpora Christianorum vocantur semina, quæ hoc fine terræ mandanda, ut eo perfectiora reviviscant & quasi propullulent. 1. *Corinth. 15. v. 35. seqq.* cui autem loco majori jure possunt infeminari quam illi qui Deo eadem resuscitaturus est dicatus? Approbat hunc morem primævæ Ecclesiæ consuetudo: quippe quæ superatis decumanis vexationum tyrannicarum fluctibus in templis extructis doctorum piorum corpora humavit. Tradit hoc *Augustinus Præsul* ille
Hyp.

Hypponensis in lib. decur. pro mortu. cap. 4.
Sic Ambrosius in Basilica sepulturam
sibi eligit, uti apparet *ex sermon. 77.*
Constantinus M. Constantinopoli in
Basilica Apostolorum humatus fertur.
Honorius Imperator Romæ in templo
Petri sepultus dicitur. In Hispaniæ
templis idem factum esse *Garfias Laci-
sa cap. 18. Concil. Brucarenfis* 1. annota-
vit. Plura quæ hic facillime addi pos-
sent exempla instituti ratio præterire
jubet, cum enarrata sufficiant.

§. 2.

Ast ex dictis neutiquam colligen-
dum, ac si quævis pie defunctorum ca-
davera in templis sint defodienda ;
cum hoc & ratio Physica & Politica in-
terdicit, quin etiam fieri nulla ratione
potest. Nam si promiscue funus in
templa inferre liceret, facile esset even-
turum, ut aër ex prodeuntibus è tumu-
lis vaporibus inficeretur, & sic timen-
dum, ne vivi gregatim ibi confluen-
tes contabescerent, ad quod evitan-
dum cœmeteria regulariter extra ur-
bem constituenda esse jam supra satis
evictum. Porro si consuetudo ista

H

vul.

vulgo reciperetur, usus ædium sacrarum esset cessaturus; quippe à potiori fit denominatio; magis autem tunc inservirent defunctis quam superstitionibus, atque sic majori jure cœmeteria quam templa appellitanda. Accedit, quod differentia, quæ in hoc etiam passu servanda inter personas illustres & plebejas, de qua differui *Cap. anteced.*, plane aboleretur, & sic priores suo jure præcipuo, quo præ reliquis gaudere merito debent, inique privarentur. Ac quomodo etiam arctum templorum spatium tantum quotidie emorientium gregem posset abdere atque includere? Digni itaque hoc honore solummodo habendi patres patrii; Clerici potissimum superioris ordinis; Religiosi; Primates Consistoriorum; nec non reliqui de Ecclesia patriave eximie meriti. Hinc non adeo probatus mihi videtur mos illorum, qui sine discrimine loca sepulcralia in templis pro soluto pretio vendunt cuivis; quia & contra æquitatem naturalem & contra rationes Politicas peccare, & denique in crimen Simonix aliquo modo

modo incidere non sine fundamento mihi videntur, cum avaritia inducti exinde multum argenti & auri colligere satagunt; quæ quidem depravata consuetudo Pontificiis est usitatissima. Confer. fufius hac de re differens *Spondan. de cœmet. L. I. P. 3. Cap. 14.*

§. 3.

Sed num per illationem mortui templa naturam rerum religiosarum induant, paucis hic explicare operæ pretium. Ast quid explicabo? res in propatulo est. Exstructorum templorum finis primarius exercitium religionis externæ ad conglutinandam societatem civilem non sine causa dicitur. Pone enim casum, cessare cultum divinum coram hominibus, destrui templa, dissolvi vinculum humanæ societatis firmissimum; mox videbis ruinam toti civitati imminere exitialem, interruptis commerciis, abolitis officiis civium erga cives & imperantes, & turbatis omnibus omnino hominum ordinibus. Accedit huic fini secundarius, qui est concessa & probata paulo ante demortuorum cadaverum in tem-

plis humatio; per quam tamen natura illorum non transmutatur, cum sunt & manent sacra, funera licet in ea inferantur; quippe, uti jam sæpius dictum, a potiori fit denominatio; potior autem & major usus est templorum, quatenus inserviunt cultui exercendo divino, quam quatenus destinata sunt ad sepulturam. Evolv. tamen hic. *Cap. I. §. 21.*

§. 4.

Ad tuendam defunctorum memoriam nonsolum requiritur, ut illi in locis separatis ad id consecratis & à vulgari usu distinctis infodiantur, atque tumuli honoratiorum in perpetuum asserventur; verum etiam, ut iis statuæ, monumenta, aut alia piæ recordationis *σημεία* superstruantur, quæ temporis longævi mordacitas non facile conterere aut absumere potest; quem morem ceu utilissimum refert *Nicol. de sepul. Hebræor.* penes gentes varias *L. II. cap. 15.* penes Judæos *L. IV. C. 1.*; nec non *Jo. Faës in adnot. ad Gyrald. C. 2.*; itidem passim *Aringh. in Rom. subterr.*; qui scriptores hac

hac de materia evolventibus non pauca notatu digna enarrabunt, de quibus fusius hic differere instituti ratio non permittit. Quando itaque dormitoriis in cœmeteriorum publicorum fundis quæ sunt ordinata & consecrata superimponere monumenta licet, justum est ac æquum; quare non & ealem tumulis quæ templorum in cancellis ædificantur superstruere deberet esse concessum? Prohibitionis rationem sane non video. Hactamen methodo in isto negotio procedendum, ut hujusmodi statuæ seu potius epitaphia æri faxisve incisa vel parietibus inferantur, vel saltem non erecta possint, sed ad regendas cryptas in ipsos tumulos deponantur, ne spatium templorum coarctetur, & sic multi cium in illo frequentando impedianur. Provoco hic non ad autores, sed ad receptam fere ubivis consuetudinem, quæ asserti veritatem, æquitatem nec minus quam necessitatem facile roborabit.

§. 5.

Præterea uti templorum variæ sunt

H 3

par-

partes, inter quas præcipuæ chorum, Greonium, Næthex, Porticus; ita etiam in singulis cadavera pie defunctorum defodere licet; non tamen sine discrimine. Sunt enim in hoc terrarum orbe omnes omnino viventes, id quod jam supra evictum, vel honoratiores, vel plebeji; hi vel integræ famæ, vel infames: illi vel superioris ordinis, s. Clerici sint, s. Laici, vel inferioris: in futuro itidem seculo teste Paulo 1. Corinth. 15. v. 41. seqq. *sanctorum splendor uti solis, lunæ astrorumque erit diversus, ita ut alter alterum claritate superet.* Ex hoc non inepte colligere audeo, nec omnes pie defunctos in templis humandos, nec omnes qui in templis sepeliuntur in locis illorum sacratioribus condendos esse & infodiendos; sed decentis servandi ordinis causa dignos solummodo hoc honore habendos Principes s. Patres Patriæ, Episcopos aliosque reliquorum Clericorum Præfectos. Quid autem in hoc negotio statuendum de Basilicis in cœmeteriis & cœmeteriorum causa exstructis per se patefcet ex mox citato §. 21. Cap. I.

§. 6.

Uti porro reliquiæ humatorum dormitoriis hereditariis non sunt quietandæ, sed intactæ potius perpetuo asservandæ; sic etiam multo magis hoc beneficio gaudere debent i, quorum ossa templorum cancellis sunt concredita, nec ea à posthumis erum effodienda; cum à majoribus usque dubio ex causis æquissimis atque sat prægnantibus ipsis intra hos consecratus sit locus quietis; quod fallime quivis ex ante dictis poterit defendere.

§. 7.

Sed veluti quævis regula admittit exceptionem; ita etiam hic quoque evenit, ut necessitas exhumationem cadaverum in templis sepulchrorum exposcat, cum vel grex illorum a excreverit, ut nemo in posterum offit infodi, ni tumuli majorum degantur; vel altaria, rostra, baptisteria, aliæve ædiculæ aut de novo exruendæ, aut reparandæ & translocandæ, atque sic dormitoriis imponendæ, eoque ex capite jaciendi funda-

menti causa ossa in illis humatorum denudanda. Hoc itaque si acciderit, ubi hujusmodi reliquiæ denuo recondendæ paucis hic attingere operæ pretium est, cum sane iniquum & satis impium foret, illas vel una cum quisquiliis & sabulo ibi effosso projicere atque profanare, ac sic injuriis ludibrioque omnium animantium exponere; vel etiam promiscue in receptaculis officum publicorum cœmeteriorum dispergere, atque sic facta majorum, qui tales manes ex pio instituto quasi consecrarunt, sat proterve reprobare. Non sine fundamento itaque statuo, talismodi reliquias in templis sepulcorum, cum minimum spatium desiderant, & sic nec humationem recens demortuorum vetant, nec exstructionem sacrarum ædicularum impediunt, denuo in tumulis istis & cavernis, in quibus cadavera fuerunt recondita, esse seponendas, svadente hoc æquitate naturali, jubentibus rationibus Politicis supra citatis.

§. 8.

Aut si templa destruantur, & in alium

aliud locum quasi transferantur, quid tunc juris circa constituta in illis dormitoria? Aptè defendit *Jo. Faes in adnot. ad Gyrald. Cap. IV. p. m. 252.*, quod translatio cadaverum legibus regulariter vetita iisdem approbetur necessitate jubente vel potius cogente, & quidem hac ratione, ut ea magistratus autoritate fiat; quæ decisio nitide ad præsentem applicanda quæstionem. Statuo itaque, demortuos in templis humatos, cum illa ex causis variis obvenientibus destrui in alioque fundo exstrui necessario debent, itidem esse transferendos, ac intra septa restauratarum Basilicarum recondendos. Vel, si demum id magistratui displicuerit, tumuli tamen pristini quam diligentissime sunt custodiendi, & nulli usui profano dicandi, quia, uti scribit *Cicero, sepulcrorum sanctitas in ipso solo est, quod nulla vi moveri, neque deleri debet, cum, licet cætera extinguuntur, sepulcra sanctiora fiunt vetustate. Orat. Philipp. IX.* Quanto magis iraque sancta sunt judicanda istiusmodi loca, in quibus præter tumulos pie defunctorum ma-

gnatum patrumque patriæ olim positæ fuerunt ædes sacrae? æquitas sane rei sine testimoniis optime se defendit; ideoque acquiesco.

§. 9.

Quod restat: olim quidem gentes æque ac Hebræi dormitoriis suis præsertim hereditariis sacella & templa superimponere consuevisse evincit *Jo. Nicol. de sepulcr. Hebr. L. II. C. 15. & L. IV. C. 7.*; qui tamen mos ævo nostro propter superstitionem inevitabilem exinde proventuram merito exolevit. Sed num in templis hodiernis sepulcra familiaria s. hereditaria constituere justum sit ac liceat, hic disquirere non est nauci. Sit tamen ut sit, negative respondeo: idque ex his potissimum causis; quia si istud concederetur brevi templa mortuis confererentur, ita ut usus illorum primarius atque præcipuus vel plane esset cessaturus; vel locus cadaveribus pie defunctorum patriæ patrum vix sit superfuturus. Quin etiam humatio in ædibus sacris quædam ratione referenda inter privilegia, quæ non extendi debent ad heredes

redes l. 196. ff. de R. J.; cum intuitu meritorum susceptorumve pro tuenda salute publica laborum certis personis tribuuntur, ideoque neutiquam vindicari simul possunt ab illorum heredibus. Sic itaque re comparata haud inique meo quidem iudicio defendi, dormitoria familiaria minus licite in templis constitui, obstante ratione Ecclesiastica æque ac Politica.

§. 10.

Sed restant pauca, inter quæ recensenda sepulcrorum in Basilicis ædificatorum reparatio. Nitide sane scribit *Valer. Max. L. V. C. 3. Dandi & accipiendi beneficii commercium, sine quo vix vita hominum constat, perdit & tollit, quisquis bene merito referre gratiam negligit.* Nunc me iudice nemo majora atque potiora merita potest allegare, quam qui fere nocte dieque de protegenda Ecclesiæ atque patriæ salute & incolumitate meditatur; ideoque nemini major gratia ab ejusdem civibus ac incolis referenda, quam eadem, ni contra naturam delinquere & se ipsos quibusve beneficiis indignos red-

reddere velint. Hoc evicto, nemo non videbit, cui reparatio dormitoriorum in templis exstructorum incumbat ac quasi sit demandata; illis scil., quibus defunctus maxime profuit, aut Ecclesiæ, aut patriæ aut alii collegio, cui inserviendū est consumptus. Non enim sufficit consecrare reliquis Mæcenatum loca sepulcralia separata, verum etiam requiritur ad contestandum gratum animum, ut dormitoriorum ruinæ diligenter reparentur, ut fama promerita, quæ post obitum in hoc seculo sola superesse potest, per certa τέκμηρια asservetur, & istorum intuitu quotidie in mente posthumorum reviviscat.

§. II.

Sed quia protervia Catalinaria non raro etiam penetrat ad res sacratissimas, ita, ut ne Oracula quidem divina, & si hac vocula uti licet, fana ipsa intacta maneant, non inique hoc loco disquirendum erit, an ista atque in istis res religiosas violans delinquat contra Jus Gent. Est utique communi gentium consensu introductum, ut utraque ab omni injuria atque violatione

tionem salva & firmissima quasi sanctione defensa esse debeant, teste præ reliquis *Kirchmann. de funerib. Rom. append. C. 3. p. m. 683.*; quod etiam à ferissimis & minus moratoribus populis ut plurimum exactissime est observatum; quippe qui ne tempore quidem belli in tumultos humatorum tam extra cancellos sacrarum ædium, quam intra eosdem desævire sunt ausi, uti id ex variis scriptoribus facillimo negotio defendi posset, & quodammodo defensum est supra ex *Nicol. de sepulcr. Hebr.* Quantum itaque nostro ævo non solum contra J. Gent., sed quoque contra humanitatem atque decorum peccant illi, qui sepulcra in templis ædificata violare, aut plane diruere ac cadavera ibi recondita denudare religioni sibi non ducunt. Evolvant isti *Gregor. Tholosan. qui L. 33. Syntagm. Jur. univers. Cap. 23. n. 29.* eleganter hac de re scribit: *sepulcrorum magna visa est antiquitus religio, ut de illis non minus, imo magis quam de habitatione quamdiu vixerint solliciti fuerint; & caverint, ne ullo modo polluerentur.*

§. 12.

Quid multum enarrem: exuunt violatores dormitoriorum præsertim in templis exstructorum humanam naturam, & certa ratione peiores sunt sacrilegis; cum hi res divino usui dicatas animo lucrificandi abripiunt; illi vero plus quam ferina immanitate inducti non sacras solummodo ædes profanare atque inquinare, verum etiam haud raro sine spe lucri manes pie defunctorum inquietare non erubescunt: eoque ex capite ultimo supplicio æque ac sacrilegos eosdem afficiendos non sine fundamento statuo. Nec interest, an per destructionem monumentorum, an per spoliationem cadaverum, an alio modo violatio sit facta: sufficit illius reos carcino-mata & pestes esse patriæ, quæ è medio summo jure tollendæ. Conf.

Joan. Faës in adnot. ad Gyrald.

Cap. IV.

Cap. VI.

Cap. VI.

**De dormitoriis in viis
publicis.**

RUBRICÆ.

- §. 1. *Quæ dicantur via publica Heer und Landes-Strassen.*
- §. 2. *Ad quem usum & cujus juris sint.*
- §. 3. *An in iis cadavera humare liceat.*
- §. 4. *Quæ cadavera ibi humentur.*
- §. 5. *An per illationem mortui fiant loca religiosa.*
- §. 6. *An, cur & quando cadavera ibi humata iterum exhumare liceat.*
- §. 7. *An ad hoc necessaria magistratus autoritas.*
- §. 8. *An proficuum sit dormitoriis in viis publicis constitutis superstruere monumenta.*
- §. 9. *Si superstructa, an asservanda, & à quo reparanda.*
- §. 10. *An acrius puniatur delinquens in hujusmodi via publica ubi cadavera sunt humata, quam in alia.*

§. I.

Quia potissima ad jus sepulturæ spectantia capita enucleare mihi proposui; utique etiam per-
gendum erit ad dormitoria in viis pu-
blicis

blicis quæ solent monstrari. Orturus autem hanc tractationem, pauca de ipsis publicis viis erunt præmittenda, quo deinde hac de re enarranda eo melius quam paucissimis possint exponi. Dicitur via in genere quasi veha, cum sit solum per quod vehitur; & est nomen in villis natum, quæ urbibus priores esse traduntur: Germanis vocatur ein Weg, Fahr-Weg, Fahr-Strasse. Dispersitur illa in publicam atque privatam: hæc dicitur etiam agraria, Germ. ein Feld-oder Holz-Weg; & est vel in agris ceu servitus, de qua agitur *l. ff. de servit. præd. rust.*; vel ducit quidem ad agros, ita tamen, ut per eam omnibus permeare liceat, quam JCtus publicam vult esse *l. 2. §. 22. §. 23. ff. ne quid in loc. publ.* Illa vero, scil. via publica, describitur, quod sit talis, qua omnes homines utuntur, ad diversa euntes loca; sive, quæ habet solum publicum relictum ac directum certis finibus in latitudine ab eo, qui jus publicandi habuit, ad hoc, ut in ea publice eatur, commeeturque; dicitur alias regia, Prætoria, consularis *l. c. German.*

man. eine Land- und Heer-Strasse, quia tam ampla & patula debet esse, ut integer exercitus, ein Kriegs-Heer, erectis hastis & vexillis per eam incedere possit; quibusdam in locis vocatur Heyden-Strasse ab Ethnicis s. Paganis, a quibus vias militares ante Christum natum stratas vulgus credidit teste *Miræo in Cod. Donat. fol. 87.* Appellatur etiam denique viæ publicæ Gleits-Strassen, freye, offene, Gemeine Strassen, quasi publice patentes; & interdum, ut intelligatur eas esse regias, Kaiserliche, item des Heiligen Römischen Reichs Strassen und Baanen. *Besold. Thesaur. pract. voc. Lande-Strasse.*

§. 2.

Quod igitur primam viarum publicarum determinationem attinet, ea non ab arbitrio privatorum, sed auctoritate legis, populi, aut magistratus dependet; ideoque princeps dispicere debet, ut per omnes partes vel regiones civitatis suæ s. territorii cui præest recte constituentur. Publice namque interest ob mutuam maxime com-

I

mer-

merciorum facilitatem, ac multifariam iter facientium utilitatem, tam civibus quam peregrinis, certum atque expeditum ubique patere transitum. Competit itaque soli Domino territoriali jurisdictio in vias publicas, eidemque incumbit cura securitatis publicæ, ut illa facta tectaque conservetur; eoque ex fonte refertur etiam jus viarum publicarum ad Regalia minora, quæ juri inferioribus imperii statibus quæsito cohærent, & vulgo Regalia fisci audiunt, propter commoda scil. & emolumenta quæ ex istis percipiuntur: uti id ipsum fufius explicant varii J. Publ. scriptores.

§. 3.

Hactenus dicta hac de causa sunt allegata, quo ea quæ insequentur felicius cohæreant. Citato enim fine constitutarum viarum publicarum præcipuo atque primario; pergendum etiam utique ad hæc, quæ in illis licite fieri possunt vel non. Explicatis autem plerisque huc spectantibus negotiis tam ab *Abasver. Fritsch. in tract.*
de

de regal. viar. publ. jur. quam ab aliis autoribus pluribus; hac vice solummodo an in viis publicis cadavera humare sit concessum paucis exponam rationibus æque ac exemplis. Licite hoc fieri probabo facillime, si enarravero, quod tumuli in regiis viis consecrati prætereuntibus & peregrinantibus in animum vocare possint miseram vitæ nostræ conditionem, quæ a mortis insultibus nullo tempore nulloque loco satis est munita, & præterea etiam tueantur memoriam herorum aliorumve præclarorum virorum ibi sepulcorum in mentibus viatorum; aliisve denique piis meditationibus præbeant ansam. Defendunt hunc morem præter reliquarum gentium consuetudinem Judæorum majores, ex quorum numero, ut reliquos taceam, allegabo solummodo exemplum Jacobi, qui conjugem suam Rahelem sepelivit ad viam quæ Bethle ducit Bethlehemum *Gen. 35. v. 19.*

§. 4.

Sed quamvis liceat cadavera sepelire in viis publicis; non tamen

1 2

pro:

promiscue id est concessum, ne cœmeteria in iis constituentur. Fit quippe hujusmodi humatio tempore vel belli, vel pacis: illo infodiuntur ibi exuviæ heroum aut præfectorum militum qui in acie pugnantes succubuerunt, hoc fine, quo ipsorum memoria in animis prætereuntium & epitaphia aut cippos iisdem positos contemplantium quotidie quasi reviviscat, cum sanguine famam sibi promeruerint egregiam. Ast tempore pacis reconduntur juxta vias publicas s. regias aut ossa illorum, qui à latronibus sunt peremti, quo nullus non viator atrociam prædonum fastidiat facinora, &, si noverit ubi fugitivi isti forsan resideant, possit magistratui denunciare; aut reliquiæ eorum qui ob delicta patrata per carnificem e medio sunt sublatis, & violenta morte ad generum Cereris descenderunt, quo superstites ejusdem farine homunciones intuitu istorum tumulorum deterreantur, & aliquo modo quasi compescantur. Testatur hoc & approbat *Const. Crim. Carol. V. art. 192.*

§. 5.

Humato autem cadavere in viis publicis, illæ quidem ipsæ religiosæ minus fiunt; sed sepulcrum aut locus determinatus, in quo ossa demortuorum requiescunt, vel dicendus religiosus, vel, si ob facinora occisi ibi recondantur, aliquo modo sanctus, quia eodem jure gaudet, quo loca justitiæ s. executionum, die Hoch-Noth-*Peinlichen Gerichts-Plätze*, quæ à vulgari usu separata, atque certa sanctione ab hominum injuria sunt munita *arg. l. 9. §. 3. ff. de D. R.*

§. 6.

Eviſtum jam supra, quod constituta dormitoria denuo profanare aut retegere vix & ne vix quidem sit concessum; idque hoc etiam loco verum, non tamen sine restrictione, cum quævis regula, uti sæpius dictum, admittit exceptionem. Licet itaque sepulta in viis regiis cadavera quandoque iterum exhumare; si scil. in occisis neglecta fuerit inspectio & visitatio vulnerum; vel si tempore belli in ipsa acie infossi duces transferri in dormi-

toria sua hereditaria, aut recondi debeant in Basilicis aliisque locis publicis sacrationibus. Hoc tamen notandum, quod exhumatio istiusmodi vel translatio regulariter suscipienda vel paulo post factam infossionem, vel post creditam putrefactionem: ne, si in ipsa corruptione fiat, viventes obvii ex tetro aspectu & propullulantibus vaporibus contabescant.

§. 7.

Ideo non privata autoritate licet hac ratione effodiendas reliquias defunctorum denudare: sed utique requiritur cognitio & consensus magistratus, qui in quasvis circumstantias atque ipsius rei naturam apte potest ac debet inquirere *arg. l. 44. §. 1. ff. de relig.*

§. 8.

Constitutis in viis regiis s. publicis dormitoriis eorum qui pro patria decesserunt, monumenta etiam utique & epitaphia licite superstruuntur: ita tamen, ne spatium illarum coarctetur, & sic facultas per eas eundi, ambulandi, vehendi impediatur. Hinc pas-

passim videmus, statuas solummodo, cruces, aliosve hujusmodi cippos esse positos; qui mos non improbandus; cum hac ratione & sepulcorum defenditur memoria, & nulli viatorum ponitur impedimentum. Conf. *Nicol. de sepulc. Hebr.*

§. 9.

Sed uti supra demonstratum, ad asservanda consecrata demortuorum manibus monumenta maxime necessaria est illorum reparatio, de qua & intuitu tumulorum hereditariorum atque in templis ædificatorum *Cap. antec.* fusius differui. Cui autem istorum, de quibus *h. l.* sermo est, competat resectio, ut mihi quidem videtur, dubio caret; cum utique horum memoria, qui vulneribus quin sua internecione patriam defenderunt & liberarunt, tuenda ab his, quibus pax quaesita armis defunctorum. Reliqui ob facinora occisi & in viis regiis sepulti nec promeruerunt epitaphia, nec per consequens illorum resectione indigent, cum eorum memoriam detestabilem fatistuetur furca & rota.

§. 10.

Hoc adhuc addendum, quod Princeps plectere teneatur omnes eos, qui turbant securitatem viarum publicarum, & in iis delinquere religioni sibi non ducunt, uti id exponit *Ahasver. Fritsch. in tract. de regal. viar. publ. J. C. 12.* & decernit *Carol. V. in constit. Crimin. art. 126.* Si itaque complices Catalinariæ pravitatis, prædones latronesve non erubescant juxta sepulcra in viis publicis ædificata facinus aliquod patrare, aut reliquias ibi humatas inquietare, haud est dubium, quin acerbissima pœna sint afficiendi, cum sanctum simul & religiosum locum violant.

Cap. VII.

De dormitoriis in loco
proelii.

RUBRICÆ.

§. 1. *An cadavera occisorum in bello potius sine cremanda quam defodienda.*

§. 2.

- §. 2. *An in loco praelii, auf der Wahl-
Statt, humanda, an seducenda.*
 §. 3. *An gregatim humanda, an sigillatim.*
 §. 4. *An locus praelii propter humationem cada-
verum fiat religiosus.*
 §. 5. *An huiusmodi locus consensu gentium sem-
per sit ceu religiosus asservandus.*
 §. 6. *An victori in cadavera sic humata liceat
deservire.*
 §. 7. *Conclusio & transitus ad insequentia.*

§. 1.

VAriarum gentium è medio tol-
lendi cadavera defunctorum
mos varius partim fuit olim,
partim adhuc est. Sic ea quædam de-
vorarunt, ut Massagetæ & Derbitæ;
quædam suspenderunt, ut Colchi &
Parthi, quædam in mare projecerunt,
ut Lotophagi & Ichtyophagi; quæ-
dam canibus, ut Hircani, feris, ut Ma-
gi, exposuerunt, quædam igne com-
buserunt: quippe hac de re scribit
*Lucianus de luctu p. m. 774. Græcus ca-
davera exurit, Persa defodit, Indus adipe
suo illo oblitit, Scythæ devorat, Ἰαγίχες mu-
nia condit Ægyptius. Atque hic quidem
(rem a me visam narro) desiccatum cada-*

ver convivam & compotorem adhibet.
Usitatissimus vero mos testibus variis
autoribus variisque Corporis J. Civ.
legibus prope plerisque gentibus fuit
crematio s. rogo impositio, sicut id de-
monstratum jam supra. Hoc loco
disquiram, an præstet cadavera occi-
forum in bello sepelire, an concrema-
re, quia illorum ut plurimum ita ex-
crescit multitudo, ut humatio non nisi
maximo cum labore & tædio viven-
tium fieri vix queat. Sunt qui existi-
marunt, igne hujusmodi cadavera
optime nec sine ratione posse ac de-
bere semoveri; sed his applaudere du-
bito. Maxima enim sepulturæ apud
fideles semper habita fuit dignitas, &
maximum censuerunt dedecus ista pri-
vari; gravissimum præterea supplicio-
rum genus est vel vivi-comburium, vel
punitorum crematio cadaverum, prout
id videmus in sagis & magis, in incestu-
osis, in Sodomia pollutis, in incendia-
riis, monetariis aliisque delicta atro-
cia exercentibus pluribus, qui vivi
flammis immolantur, vel enecati com-
buruntur. Nunc milites qui patriam
paren-

parentesque defendunt, atque pro his mortem subire non expavescunt, digni etiam post obitum maximo honore, nec in istorum cadavera maleficorum instar defœviendum; sed illa potius defodienda atque terræ mandanda; quia præterea idem tædium excitatur in eis cremandis, quod in sepeliendis, ni majus adhuc.

§. 2.

Ad id autem nullum solum magis aptum quam ipse satis amplus locus praelii, vulgo *die Wahl-Statt*. Ubi enim defensores patriæ steterunt, ubi pugnarunt, ubi vulnerati sunt, ubi denique ceciderunt, ibi etiam merito illorum cadavera debent requiescere. Velut mercenarius membra sua multo jam fractus labore circa meridiem aut vesperam ad revocandum priores vires quam lubentissime reponit in eo fundo, in quo colendo sudavit sæpe ac alsit, quo intuens illum grata præteritarum ærumnarum recreetur memoria; ita etiam milites, cum ex iis in praelium euntibus quæ-

quærere deberes, ubi occisi humari vellent, absque dubio si non omnes saltem plerique essent responsuri: in eo loco, in quo pervicaci fronte hostem vincere audentes succumbemus & emoriemur. Accedit, quod, quia utplurimum ob vulnera varia accepta atque saniem ex iis promanantem cadavera in prælio enecatorum prius putrescere incipiunt quam sepeliri possunt, seductio aut translatio illorum non nisi maximo cum periculo & timore contagii ex foetore orsuri fieri queat.

§. 3.

Nunc quidem tempore pacis vix moris est uno plures mortuos in unam cavernam inferre; ast in bello ob maximam peremtorum multitudinem cadavera sigillatim infodi ægre poterunt, cum & haud raro ne locus quidem prælii illa caperet. Ideo exceptis ducibus atque præfectis, istisque qui singulare virtutis ediderunt specimen, reliqui inferioris ordinis milites gregatim sunt humandi; ita, ut excavetur fovea satis profunda, in
istam-

istamque tres quatuor aut plures pro
diversitate multitudinis occisorum de-
jiciantur, terra vel sabulo, aut, si ma-
vis, calce viva tegantur, & sic iusta
pro ratione temporis ipsis persolvantur.
Id si fiat, non solum decens ho-
nos exhibetur patriæ defensoribus,
verum etiam hac methodo cavetur,
ne circumjacentes locum praelii re-
giones, urbes, vici, morbis pestife-
ris polluantur; quod alia ratione effi-
ci vix posset.

§. 4.

Demonstratum præterea supra,
locum profanum per illationem mor-
tui reddi religiosum; idque hic etiam
verum. Licet enim de templis æque
ac viis publicis, in quibus dormitoria
sunt constituta & ædificata, prope ali-
ud defendi; istud tamen ad præsen-
tem tractationem nil facit. Utraque
enim, quamvis in illis fiat humatio,
alium primarium habent usum, ali-
usque manent juris: loca autem præ-
lii in quibus ossa necatorum condun-
tur militum eo ipso quasi sacrantur,
à vulgari usu separantur, atque reli-
gio-

giofarum rerum naturam induunt. Nam cum penitus cadaveribus confita apparent; dormitoria sunt manuum ibi sepulcorum itidem ut cœmeteria consensu magistratus & populi tempore pacis constituta atque ordinata; ideoque summo jure vocanda religiosa: nec in iis justæ sepulturæ tradita corpora impune inquietare licet. *arg. l. 31. ff. de relig.*

§. 5.

Nec temporis longævitas talia cœmeteria immunitate sua privare potest; pugnante pro illa consensu gentium tacito communi. Nulla enim gens neque tam immanisveta, neque tam fera, quæ non, etiam si vivis haud parcere, tamen mortuos inquietare dubitet. Quivis quippe præsertim ex moratioribus populus ad id potissimum enititur, ut ossa suorum majorum ceu sancta & religiosa asserventur, locusque in quo sunt recondita intactus atque inviolatus etiam à hostibus relinquatur. Nunc tritissima J. N. & G. regula est, quod

quod tibi non vis fieri alteri ne factito, ac v. v. ideoque extra omnem dubitationis aleam positum, singulas gentes in hoc consensisse, ut sacræ æque ac religiosæ res, & per consequens etiam loca praelii, in quibus cadavera militum sunt sepulta, ab omni injuria munita perpetuo sint asser-
vanda.

§. 6.

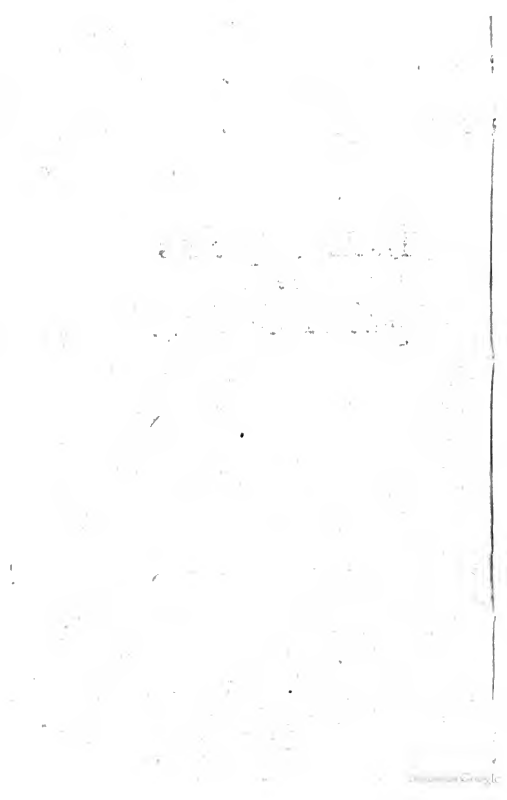
Ex hoc facillime liquet, quod nulli hostium sit concessum hujusmodi mortuorum reliquias denudare, in eas desævire, aut aliud quid indecori, injusti atque iniqui tentare; id quod, nisi jam esset supra evictum, variis exemplis facile posset defendi. Hinc nihil addam, præter locum Hug. Grot. qui hac de re satis nitide scribit: *licet J. Gent. merum sacra non excipiat, & loca religiosa violandi impunitatem indulgeat, violari tamen non possunt, nisi religione contempta, quod summa sit ratio quæ pro religione facit. de J. B. & P. l. 3. c. 5. §. 23. C. 12. §. 6. Confer. Zouchi J. inter gent. in fin.*

§. 7.

Multa quidem hic possent adhuc addi, utilia partim, partim curiosa, partim mixti generis: sed ne vel tædio sim lectori longius justo protrahens filum, vel talia forsan enarrem quæ non nisi in Republ. libera enarrare licet, vel denique ansam male de me sentiendi præbeam illis, qui quæstiones subtiliores & disputationes acutas ex quo nescio fonte ægre ferunt; hic merito acquiesco, paucis adhuc annexurus specialiora quædam de sepulcris & rebus religiosis Gothanis.

Tractatio Specialis
De
Sepulcris Gothanis.

illorum recordationem, qui nuperrime ex statione sua & vita discesserunt. Agedum: aggrediar negotium, atque disseram de dormitoriis patriis *κατά ταύτην*. Deprehendimus autem talia tam in templis, quam in cœmeterio: priora neque promiscue conceduntur cuivis, neque totis familiis, nec facile extraneis, nec denique aliis nisi bene de Republ. Ecclesiæque meritis, heroumve vestigia majorum, qui recto itinere præcesserunt, premementibus posthumis; ideoque de his faciam initium, recensens epitaphia & cippos in templis positos. Sacellum SS. Trinitati dicatum in arce Fridensteinia in hac tractatione merito primum deberet occupare locum: sed quia illud reliquias Serenissimorum Principum sine ullo tabularum epitaphiorumque splendore in fornice suo aservat, merito aggredior à templo olim Augustino sacro, in quo præter rudera temporis mordacitate prope consumta, atque imagines Glassii, Gotteri, Tribbechovii & Fergii, antistitum quondam supremorum, insequentes reperimus cippos.

I.

Anno Dom. 1567.

Donnerstag den 27. Martii.

Ist der Edle und Mannveste

Christoph von Her

In der Belagerung vor Gotha

Unverursachter Weise erbärmlich verwundet;
und hernach den Montag nach Exaudi

d. 12. Maji.

binnen Gotha in Gott dem Herrn entschlaffen

Seines Alters im 24. Jahr/

Welchen der liebe Gott eine fröliche Auferste-
hung verleihen wolle. Amen.

II.

M. Michaël Julius

Gothanus

**Weyland dieser Schul und Kirchen
alhier**

26. Jähriger

Collega, Pastor und Superint.

starb 1605. d. 27. Decembr.

Seines Alters

47. Jahr, 5. Wochen, 5. Tage, 17. St.

Ein Vater

aus 2 Ehen 8 Kinder

**Denen GOTT allen und uns eine selige
Auferstehung verleihen wolle.
Amen.**

III.

Salomon Glassius

Sondershuso Thuringus

SS.^{us} Theol. D. Superint. Gen.

nat. A. Christ. MDXCIII.

denat. Gothæ

d. xxxi. MY. MDCLVI.

Theologiæ Doctor Saxo-Goticique

Ducatus

Qui Superintendens tum

Generalis erat,

Cui nuptæ pietas, humilis

Sapientia, linguæ,

Sub faxis celebris GLASSIUS

hic recubat.

Psal. 34. v. 23. Der Herr erlöset die Seele seiner Knechte, und alle die auf ihn trauen, werden keine Schuld haben.

IV.

Vir plurim. Reverend. & Excell.

Dom.

Christoph. Brunchorst

Erfurti an. MDCIV. 10. Novemb. natus,

Aulæ Saxo Gothanæ concionator,**Consistorii Assessor,****Litterarum imprimis sacrarum scientia & usu
clarus,****Totus pietati & promovendæ Christi gloriæ
addictus,****Ambitione & avaritia****alienus,***Integer vita,***Prudens, mansuetus, benignus, gravis,
omnibus gratus,****Ann. MDCLXIV. 26. Mart.***Obdormiens***Hoc tumulo clauditur.**

V.

Alhier

ruhet der erblaßte Körper

Frau

Catharinen Marien

gebohrnen Sacerin,

Herrn

Georgii Nitschii

Hoch: Fürstl. Sächs. General-Su-

perint. wie auch Assessoris des Ober:

Consistorii zum Frieden:

stein.

In die 15. Jahr herßwerth' gewesene

Eheliebste/

Ward geboren in Wolfenbüttel

d. xi. Decembr. MDCLXXVI.

starb in der Geburt beym neunnden Kinde

d. xi. Jun.

allhier in Gotha

An, MDCCXI.

K 5

VI.

VI.

Unter diesem Steine
ruhet
die weyland Hoch: Edle
Frau
Johannette
gebohrne Schmiedin/
Herrn

Georgii Nitschii

Hoch: Fürstl. Sächsl. General-Su-
perint. wie auch Assessoris des Ober-
Consistorii zum Frieden-
stein

liebwertheste Ehe: Genossin/
gebohren in Eisenach d. 7. Sept. An. 1689.
gestorben nach wenig Tagen der Geburt
bey dem ersten Kinde
zu Gotha

den 31. Octobr. 1713.

Sie ruft uns zu:

Ich bin zu Gott in Frieden,
Zur Ruh aus Angst geschieden.

Cap. II.

Cap. II.

De dormitoriis in templo
S. Margarethæ. Erecta positaque
deprehenduntur hic epita-
phia sequentia.

I.

D. O. M. S. Beato, glorioso atque heroico no-
mini celsissimi Principis BERNHARDI,
Ducis Saxon, Jul. Cliv. Mont, &c.

Hic natus Vinariz d. 6. Aug. An. 1619.

Patre

JOHANNE,

Avo

JOHANNE WILHELMO,

Proavo

JOHANNE FRIDERICO

Electore, Ducibus Saxoniz &c.

Nactus est indolem atque educationem
tanto ortu dignam;

Cum vix pubertatem egressus heroicæ virtutis &
bellicæ gloriæ, quam deinde ad summum
culmen perduxit,

Fundamenta per Bohemos, Batavos, Cimbros
posuisset,

Tern

Temporibus illis, quibus armorum pro li-
 bertate & religione capiendorum
 necessitas inevitabilis fuit,
 Auspiciis *Gustavi Adolphi* Suecorum Regis, fœ-
 deratorumque Electorum & principum Imperii
 per præcipua militiæ munia ad peditatus su-
 premam præfecturam ascendit, & post
 multa egregie facta in cruento illo
 ad Luzenam prælio
 Victoriam gloriosissimi regis morte nutantem
 obtinuit.
 Dein foederatorum consilio exercitui in superio-
 ribus Germaniæ provinciis summo cum
 imperio præpositus.
 Fortitudine, fide, providentia
 Laudem priscorum Ducum,
 Qui unquam bellicis expeditionibus inclaruerunt,
 in juvenili ætate æquavit:
 Tanto quidem rectius atque felicius, quanto in-
 tentiori cura actiones suas ad quietem patriæ
 recuperandam semper referebat,
 Magnaque modestia, humanitate, beneficentia,
 morumque innocentia generosos spiritus
 temperabat.
 Fortia gesta ejus jamdum annalium scriptoribus
 nec satis memorata inscriptionis hujus
 spatium minime capit.
 Sempiternam egregii Ducis recordationem serva-
 bunt tot in Danubii ripa & ad Alpium usque
 radices statuta trophæa:

Capta

Capta Ratisbona,

Tum post Nordlingensem cladem, ut per adversa
virtus magis emineret, felicior collapsæ

partium

Fortunæ in Burgundia & Alsatia

instaurationis :

Tres uno anno ab hostilibus & partim longe
potentioribus exercitibus

Victoriæ :

Admirandi Brisaci munitissimi in

Brisgovia oppidi obsidio atque

expugnatio. Quæ post hæc

ab invicti animi principe expectari potuissent,

intercepta sunt sic volente Deo

obitu ejus improvise.

Decessit enim in pulcherrimo ætatis flore,

cum annum vitæ trigesimum quintum

implendum dies 28. deessent

morbo correptus maligno

atque venenato

D. 8. Jul. An. MDCCCXXXIX.

Neoburgi ad Rhenum.

At ne alium in morte quam in vita fuisse putemus,

eam inter violentissimæ febris ardorem spiravit

pietatem, eoque animo terrena hæc atque fluxa

despexit, & ad cœlestia illa & æternum duratura

mentem fide & religione plenam ad Deum erexit,

ut ultima hæc in morte constantia tot vitæ

laureis merito sit præferenda.

Cate-

Cæterum

Fœderatis Galliz & Sueciæ regibus, cognatis,
patriæ, exercitui, ingens sui desiderium reliquit,
Magni cognomentum, etiam hostium virtutem
& moderationem ejus æstimantium
testimonio meruit,

Quin in hisce præsertim provinciis, quarum par-
tem hereditario jure à majoribus ad se dela-
tam Dominis fratribus transmisit, ad
posteritatem memorandus erit.

Fratri tantarum laudum titulis decorato, sibi que
ut sanguinis, ita mentis & sincero amoris
nexu conjunctissimo, *Bernbardo* Magno,
pio, forti, felici,

Ernestus Dux Saxon. Jul. Cliv. Mont. &c.

In hac Ducatus sui primaria urbe, atque hac ipsa
æde, quæ gloriosi principis exuvias Brisaco,
ubi per varia impedimenta annis sedecim
depositæ fuerant, Vinariam ad avita
sepulcra mens:

Dec. An. clō lōc LV. deductas excepit,
et funebri pompa honoravit,

Effigiem hanc atque tabulam dicandam, & herois
triumphalis memoriam non alia magis quam
summæ illius atque salutaris victoriæ repræ-
sentatione, cum salvator noster
subjugato Sathana,

expiato peccato, pace Deo & hominibus reddita,
in coelos ascendit, exornandam censuit
Anno Christiano clō lōc LX.

II, Mar.

II.

Marmore hoc sepulcrali

Teguntur mortales exuviae

Illustrissimi quondam Principis

JOHANNIS ERNESTI

Ducis Sax. Jul. Cliv. Mont.

Qui Sereniss. pientissimisque Parentibus,

Patre ERNESTO,

Matre ELISABETHA SOPHIA

prognatus,

Avum habuit

JOHANNEM,

Proavum

JOHANNEM GUILIELMUM,

Abavum

JOHANNEM FRIDERICUM,

Electorem, Duces Saxon. &c.

Lucem adspexit Gothæ D. XVI. Maji A. MDCXLI.

Ad pietatem Virtutem & Eruditionem

Magna cum cura institutus,

Dum egregio profectu

Ingentem Parentum & agnatorum amorem

Omniumque venerationem sibi conciliat,

Et corporis specie & animi dotibus

Pariter decorus,

Grassante variolorum morbo abripitur;

Decessit ultima die anni MDCLVII.

Firmus fide in Jesum servatorem,

Tum memoria beneficiorum ejus

Et

Et salutis certitudine
In ipsa morte lætus.
Vixit annos XVI. mens. VII. D. XV.
Si quos commiseratio celeris fati
Aut virtutis in flore suo extinctæ
Desiderium tangit,
Gratulentur potius felicitatem
Celsissimo Juyeni,
Cui spes perituræ in terris gloriæ
Cum cœlestis regni
Festinata possessione compensata est,
Et illustri hoc exemplo
Ad despectum caducæ vitæ
Seriamque melioris expectationem
commoveantur.

III.

Christo Liberatori.

Viator siste,

Et communis mortalitatis memor

Sepulcrum contemplare

Illustrissimarum Virginum

SOPHIÆ & JOHANNÆ,

Quæ Serenissimis Parentibus

ERNESTO & ELISABETHA SOPHIA

Saxonix Ducibus genitæ.

Educatione feliciter succedente

Eximiam corporis pulchritudinem

Animi virtutibus exæquarunt,

Probitate vitæque sanctitate

Et morum innocentia,

Sed imprimis pietate præfulgentes :

Fidem servatori in Baptismo promissam,
Verbo divino & Sacramentis confirmatam,

Ad extremum usque spiritum servaverunt.

Igitur liberatorem suum unice diligentes

Ab eo vicissim dilectæ fuerunt,

Qui pulcherrimas istas animas

In terrenis miseriis non diu reliquit,

Sed mature ad se vocavit.

Ut ergo virtus animo se earum sociaverat,

Ita nunc corpora idem tumulus tegit,

Animas vero coelum pari gaudio conjunxit.

Serenissimi parentes moesti quidem,
At spe fideque christiana erecti
Obsequentissimas piissimasque filias
Christo sponso libenter concesserunt,
Et hunc lapidem felicitis memoriae causa
posuerunt.

Nata erat SOPHIA

D. XXI. Febr. A. S. MDCXLIII.

Denata XIV. Decemb. A. S. MDCLVII.

JOHANNA nata D. XIV. Febr. A. S. MDCXLV.

Sororem natu majorem

Septem diebus excessu suo antevertit.

IV.

Christo Redemptori.

Siste viator, specta

Quatuor illustrissimos infantium

Saxonico sanguine prognatorum

Sepulcra,

Qui præmature quidem sed beato obitu

Omnes fere iisdem annis quibus nati

Servato inter se nascendi moriendique ordine

Excesserunt.

JOHANNES PHILIPPUS

Cal. Mar. MDCLVII. natus,

Mox XIX. Die Maji denatus;

JOHANNA ELISABETHA

II. D. Sept. MDCLX. nata,

At. XVIII. D. Decemb. post denata;

JOHANNES PHILIPPUS

XVI. Nov. MDCLXI. natus,

XIII. D. Mart. MDCLXII. denatus;

SOPHIA ELISABETHA

XIX. Maji MDCLXIII. nata,

XXIII. ejusd. mens. die denata.

Duo hæc felicia animarum paria

Pari nunc gaudio sese complectuntur,

Tanto cæteris beatiora,

Quanto breviores vitæ misérias senserunt.

Serenissimi Parentes

ERNESTUS & ELISABETHA SOPHIA

Saxoniae Duces

Continuata quidem suorum funera
Dimidiamque prolis partem præreptam lugentes,
Luctum vero suum ideo temperant,
Quod blandissimi liberi S. lavacro abluti
Et in Dei foedus per Christum recepti
Nunc ad perennem gloriam in cœlum vocati
Felicissimo aspectu in æternum fruuntur.
Eodem & illi adspirantes
In fidei speique Christianæ signum,
In carissimæ sobolis memoriam
Lapidem hunc erigi curaverunt.

V.

Piæ memoriæ
Viri suo seculo incomparabilis
Dom.

GEORGII FRANTZKII

JCti Compal. Cæs. Cancellarii ac consiliarii
intimioris,
necnon

Consistorii Ecclesiastici Præsidis
In aula hac Saxo-Gothana,

Qui

Natus 15. Apr. 1594. Leobschützii in
Silesia parentibus honestis.

In Schola patria ac post Gymnasio
Bregensi bonis artibus instructus

1612. in Academiis concessit,

Susceptisque

Post exactum in Francofurtensi, Regiomontana
ac Jenensi decennium honoribus Docto-
ralibus, inde 1629, Consiliarius An-

haltino Schwartzburgicus,

Ac 1633. Saxo-Vinariensis,

Tandemque 1641. hic Cancellarius factus.

Variis legationibus præclare gestis, Gravissimisque
cum Sereniss. Saxoniae Ducum,

Tum aliorum Procerum ipsiusque Imperii ausis

Feliciter compositis,

Improles quidem, sed tamen ingenii
scriptorumque gloria immortalis.

Publico omnium luctu decessit

15. Jan. 1659.

VI. M.

VI.

Allhier

Ruhet in GOTT

Die Hoch-Wohlgebohrne/ Groß-
Ehr und tugendreiche

Jungfrau

Christina Barbara

von Stein/

Bewesene Fürstl. Sächsis. Cammer-
Fräul. allhier auf Friedenstein/

welche An. 1639. den 11. Apr. auf dem adli-
chen Hause Liebenstein zum Sauerbrunn an
das Licht dieser Welt gebohren:

Die Welt nach wohl darinnen geführten gotts-
felligen und keuschen Tugend, Wandel,
auch glücklich überstandenen mancherley Creutz
im Jahr Christi 1675. d. 26. Aug.

Unter einem glaubigen Gebet
vieler Umstehenden

mit Empfehlung ihrer Seele

In die getreuen Hände des HErrn Jesu
wiederum gesegnet.

VII.

VII.

Ruhestatt

Des Hoch-Edelgebohrnen, Gestreng
und Mannvesten Herrn,

Herrn

Litterich Pflugs

In die 28. Jahr Fürstl. Sächs. Go-
thais. gewesenen Hoff-Marschalls,
Raths und Ober-Vormund-
schafts Commissarii,

welcher zu Oldenburg An. 1621. den 17.
Jul. gebohren worden,

und in seinem Erlöser Christo Iesu sel-
lig verschieden

in der

Grabschafft Schwarzburg
zu Burg Leinnitz

Anno 1678. den 14. Julii,
alhier beygesetzt den 18. ejusd.

Seines Alters
57 Jahr weniger 2 Tage.

Cap. III.

De dormitoriis in templo
cœmeterii.

Nunc ordo tangit epitaphia in templo S. Catharinæ posita, quæ præter icones Dœrfeldii, Hessii ejusdemque sœbolis sunt sequentia.

I.

D. O. M. S.

Elisabetha Eleonora Heydenreichia

Sub hoc tumulo sita est,

Jacobi Heinrichi Heydenreichii

Consiliarii Saxo Gothan.

Et

Præsidis Consistorialis

Filia.

Nata

V KL August. MDCLXIX.

Iterum denata

V KL Maji MDCLXXVI.

Tu

Qui tumulum transis

Viator,

Fragilitatis humanæ atque imbecillitatis recordare

Carissimæ filiæ

H. M. P. C.

Lugens mater

Susanna Margaretha Hunnia MDCLXXVII.

II. Urna

II.

Urna

Mortalitatis

FRIDERICI HEINRICI,

Filii

JACOBI HEINRICI HEYDENREICHII

Confil. Sax. Goth. & Præsidis Confil.

Ex

SUSANNA MARGARETHA

Filia

ÆGYDII HUNNII Theol.

&

SUSANNÆ SIBYLLÆ SPRINGFELDÆ,

Nati d. 7. Dec. 1664.

Surculi in lætissimam spem succrescentis,

At nutu divino in meliorem vitam

mature transplantati

D. 7. Aug. 1666.

Adventum redemptoris tranquille expectantis.

Seminatur in corruptione,

Surget in incorruptione.

I Corint. XV.

L 5

III. Vir

III.

Vir

Nobilissimus, Excellentissimus atque Amplissimus
Dom.

JOHANN FRANCK

J. U. D.

Serenissimo Principi ac Domino,
Domino

ERNESTO

Duci Saxon. Jul. Cliv. Mont. &c.
A Consiliis Regiminis.

Natus Lubecæ An. à Christ. n.
clō Ibc XXVI.

D. 24. Febr.

Denatus Gothæ An. à Chr. n.
clō Ibc LXX.

D. 30. Apr.

Vixit annos XLIV.

Menses duos, dies 5.

Leich=Text.

Job. 13. v. 15.

Siehe er wird mich doch erwürgen/ und
ich kans nicht erwarten: doch ich will
meine Wege vor ihm straffen. Es
wird ja mein Heyl seyn, denn es kömt
kein Zerschler für ihn.

IV. Pau

IV.

Paulus Becker

**Gewesener Fürstl. Sächsis. Hof-
und Justicien-Rath auf Friedens-
stein**

Seines Alters

47. Jahr, 8. Mon. 2. Tag.

In Gott selig verstorben

den 13. Mart. MDCLXXIX.

Esai. 56. v. 13 14.

**Die Gerechten werden weggerafft für
dem Unglück, und die richtig vor
sich gewandelt haben kommen zum
Friede, und ruhen in ihren Kam-
mern.**

V.

V.

D. T. O. M. S.

Quod mortale fuit

Hic reliquit

JOHANNES de BARCHAUS,

JOHANNIS filius & FRANCISCI nepos,

Avito genere nobilis,

Sed indole & bonæ mentis amore nobilior;

Omnibusque quæ in ejus ætatem cadebant

Ingenii & doctrinæ ornamentis spectatissimus.

Natus Francofurti ad Mœnum

clō Ioc XC. d. 16. April.

&

Gothæ clō Ioc cII. d. 27. Mart.

Inter bonarum artium & virtutum exercitationes,

Quibus fere per biennium in Illust. Gymn.

Goth. functus erat,

Febri biliosa extinctus,

Vel potius in sancto vitæ proposito veri rectique

studio è medio quasi curriculo

raptus ad metam:

Et desiderii Cognatorum, Præceptorum, Com-
militorum, Civium creptus.

VI. D.

V.

D. O. M. S.

Hic situs est

JACOBUS HEINRICUS HEYDENREICH

JC. ingenio & judicio

Excelsus,

Confiliarius Saxo. Gothan.

Et Consistorii Præses

Natus Viessæ An. clō lōc XXIII.

Patre *MELCHIORE HEYDENREICHIO*

Electorali ibidem Quæstore,

Matre vero *MARIA RUDOLFFA*,

Matrona præconio exemploque veneranda,

Denatus Gothæ clō lōc LXXIV,

Vir

In præclaris rebus obeundis

utique prudentissimus,

Rara in Deum pietate,

Dexteritate in principem

Et patriam,

Caritate in conjugem

Et liberos quos septenos reliquit superstites.

Optimo ergo conjugii

Perpetuumque desiderando,

Ac filiorum ultimo

FRIDERICO HEINRICO

Præmatura morte abrepto

H. M. P. C.

Vidua materque mœrens

Susanna Margaretha Hunnia clō lōc LXXV.

V. Chri-

VII.

Christo Redemptori

**SUSANNA SIBYLLA
SPRINGFELDIA**

Nata Altenburgi

D. 4. Jun. clō lōc IX.

Patre JOHANNE GEORGIO
SPRINGFELDIO,Rebus apud exteros præclare gestis
Ac meritis in domum Saxonicam imprimis
magno,

Matre MARIA SCHNEIDEWEINIA,

Nobili ac honorata fœmina.

Jam nubilis clō lōc XXXIII.

Legitime desponsata

ÆGYDIO HUNNIO juniori

Doct. Theol. Superint. Gen.

In Ducatu Altenburgensi

Et Consistorii ibidem Assessori,

Cui tamen non amplius novennio cohabitavit;

In dubiis æque ac prosperis indivisa focia,

Reliqua vita omnis in castimoniam ac
pietatem diffusa,

Ordinata, pura, indies mortis memor.

Obiit igitur clō lōc LXXIII. d. 17. Mart.

Postquam vixerat fere LXIV. annos.

Optimæ matri moerens

H. M. P. C.

Susanna Margaretha Hunnia clō lōc LXXVI.

VIII.

VIII.

D. O. M.

**JOHANNES HEINRICUS
HEYDENREICH,**

Adolescens omnibus carus,

Optimis natus parentibus

c1o 1oc LXIII. d. 11. Cal. Apr.

Denatus c1o 1oc LXXIV. d. 13. Cal. Dec.;

Ingenium nactus acre,

Ac præstantium rerum capax,

Cui tum poliando incubuit totus,

In fonticum incidit morbum,

Quo præpeditus non sine maximo parentum
mærore;

Diu visus est desinere inter vivos

Antequam moreretur.

Proficit jam in quibus nos deficimus,

Possidet ad quæ omnes adspiramus.

Tu

Qui transis viator,

Hæc lege, & felicitatis æternæ autorem

Ac vitæ hujus brevitatem meditare.

Filio dilectissimo

M. H. P.

Mœrens

SUSANNA MARGARETHA HUNNIA

c1o 1oc LXXV.

IX.

Math. XXV. v. 21. 23.

Ey! du frommer und getreuer Knecht, du bist
über wenig getreu gewesen, ich will dich über
viel setzen, geh ein zu deines Herrn Freude.

Dan. XII. v. 48.

Die Lehrer werden leuchten wie des Him-
mels Glanz, und die so viel zur Gerechtigkeit
weisen, wie die Sterne immer und ewiglich.

Allhier ruhet

Der Hoch-Ehrwürdige, Hochachtbare
und Hochgelahrte

Herr

Andreas Bechmann/
Gewesener J. S. Hof-Prediger
und Assessor des Consistorii zum
Friedenstein

ward geboren zu Elleben 1622. d. 22. Sept.

Entschlieff im Herrn selig

d. 13. Apr. 1676.

Seines Alters 53. Jahr, 36. Wochen, 3. Tage.

Leichen-Text.

1. Cor. I. v. 30.

Christus Jesus ist uns gemacht von
Gott zur Weisheit, und zur Gerech-
tigkeit, und zur Heiligung, und zur
Erlösung.

X.

X.

Diese Zeichen-Tafel

Ist zum

Ehren- Gedächtniß

Der höchst Tugendbelobten

Jungfer

Sibyllen Elisabethen

Beckerin/

Herrn Pauli Beckers

Des weyl. F. S. Friedensst. Hof-Raths

Nachgelassener ältisten Tochter,

Welche er

Mit der Hoch-Edelgebohrnen Frau,

Frau

Magdalena Elisabetha

von Wildin

Durch Gottes Segen erzehlet,

In diesem Trauer-Hause aufgehängt.

Es ist aber diese

d. 2. Apr. 1668. gebohren.

Den 20. Jun. aber 1687, selig wieder
verstorben.

M

XI.

XI.

Diese Leichen-Tafel

Ist zum

Ehren- Gedächtniß

Der höchst Tugendbelobten Jungfer

Rosinen Elisabethen

Beckerin/

Herrn Pauli Beckers/

Des weyland Hoch-Fürstl. Sächs.

Hof-Raths zum Friedenstein

Anderer Tochter/

welche er

Mit der Hoch-Edelgebohrnen Frau,

Frau

Magdalena Elisabetha v. Wildin/

Durch Gottes Segen erzielet,

! In diesem Trauer-Hause aufgehängt.

Es wurde aber selbige gebohren den 8. Sept.

1669. und ist den 27. Apr. 1688.

Wie eine schöne Glaubens- und Tugend-Rose

zu Gotha

Dem Leibe nach verwelcket,

Der Seelen aber nach im himmlischen Paradies

Garten vollkommlichst erschienen,

Ihres Alters 18. Jahr, 6. Mon. 2. Woch.

2. Tage.

XIII.

XII.

Hic lapis

Tegit ossa

*Generosissimi & nobilissimi**virij juvenis***HEINRICI LUDOVICI****de HAHNSTEIN**

Domini in Ostheim & Henffstedt,

Nati

Henffstadii An. R. S. clō 16cc IV.

Septimo Idus Septemb. hor. 9. matu :

Patre

ERNESTO GUILIELMO*de HAHNSTEIN,*

Matre

MAGDALENA MARGARETHA*de BUTTLAR.*

Qui

Editis præclaris optimi ingenii bonæque
indolis speciminibus optimo ætatis flore

Variolis periit

A. R. S. clō 16cc XXIII.

19. Cal. Septemb.

hor. 3. postme

Matrem moestissima lugens mœrensque

P. C.

Cap. IV.

De dormitoriis hereditariis seu familiaribus, & quidem in specie de epitaphiis Sorgiorum & Hoffmanniorum, quorum est

I.

Ne mireris qui huc venis viator
Illius ossa premi lapide,
Qui dum vivebat nomen semper gerens cum omine
Curarum premebatur
Onere plus quam lapideo.
Scilicet sub hoc cippo terræ mandatum est

Quod de terra habuit
Vir prænobilissimus & Consultissimus
JOHANNES LAURENTIUS
SORGE,

Qui natus An. clō Isc XLII.
Sua in toga stipendia fecit
Sub *Ernesto* Pio & *Friderico* I.
Ducibus piæ & inclutæ memoriæ,

Et

Et postea

Sub *Friderico* II. Duce clementissimo
In Præfecturis Walckenridensi &
Zellenfi;

Illius demum

Quam plures Avi dextre gesserunt
Consulatus in urbe Gotha spartæ
Curam

Cum senectutis anno LXXIII finivit,
Anno salutis clō Idcc XV. d. 19-Mart.

Antiquorum Germanorum
fidem & piam

Simplicitatem curæ habens cordique
Servare, & aliorum suis curis
promovere commodum.

Ingratorum infucatorumque malitiæ
& insidiosis curis expositus

Non curavit damnum innoxium.

Hujus curam Quirites,

Pietatem boni viri,

Amorem & tutelam superstites

Vidua

Liberi

Nepotes desiderabunt,

Singuli judicabunt dignum sua me-
moria.

II.

Memoriæ mariti dulcissimi, patris optimi,
Viri nobilissimi

Henrici Eliæ

Hoffmann,

Camerae Ducalis Fridensteinii Adsef-
foris gravissimi,

Qui ut per totam vitam

Pietatem colens sinceram,

Fidem Deo Ducique suo debitam custodiens,

In id solum incubiit, ut puræ integræque
mentis decus

Haberet illibatum;

Ita febre correptus ardente

Quam intemeratam à vitiorum labe
conservare studuit

Animam efflavit & Deo commisit suo

Die Apr. 2. An. clō 1800 XIII.

A residuis in vita

Uxore

Johanna Catharina Sorgin

Et liberis

Hoc pietatis & amoris consecratum est
Monumentum.

III. Un

III.

Unter diesem Steine
Ruhet sanfft

Die Hoch = Edle Jungfer/
Jungfer

Henrica Sophia
Hoffmannin/

Des weyland Hoch = Edlen Herrn,
Herrn

Heinrich Eliä Hoffmanns/
Fürstl. Sächs. Cammer = Adressoris
zum Friedenstein

Hinterlassene einige Tochter,
ward gebohren zu Gotha

den 30. Jun. 1704.

starb sanfft und selig

den 3. Maji. 1721.

Ihres Alters 17. Jahr weniger 2. Mon.
und 2. Tage.

Leichen = Text.

Joh. 11. v. 25. 26.

Ich bin die Auferstehung und das Le-
ben, 26.

Cap. V.

De dormitorio Heerwagiano, in quo epitaphium
apparet sequens.

Exuvias
BORNIO HEERWAGIANAS

Patris, matris

Et

Sororis,

Quarum animas

Gratia Dei ad se traxit,

Pio desiderio

Parilis solutionis,

Et

Debito honore

Prosequuntur superstites

Susanna Margaretha

Johann Friedrich

Et

Helena Christina

Heerwagen

Anno

clō lccc vi.

Cap. VI.

Cap. VI.

De dormitorio Jacobfio-
rum, quod insequentes ex-
hibet cippos

I.

Sepulcrum familiare

Quod

Serenissimorum Ducum & Principum

Dn. Dn. Dn.

FRIDERICI I. & II.

nec non

HEINRICI

Ducum Saxon. Jul. Cliv. Mont. Angriæ &
Westphaliæ

Consiliarius intimus & Vice-Cancellarius

Johannes Jacobs

7 Cius

Flensburgo Holsatus

Post prædefunctam d. 31. Januarii 1720.

Conjugem suavissimam

Mariam Elisabetham

Ex gente

Volckia

Condi curavit

clō lcccxxi.

M 5

II, Vir

II.

*Vir nobilissimus***Johannes Volckius,****Philos. & Medicin. Doctor, Medicus
provincialis Saxo-Gotha.****Hic qua mortalis situs est****Cum filiolo *Johanne Gerhardo*****Natus Gothæ an. 1621. men. Decemb. 2.****Denatus 1656. men. 12. Octobr.****In fragilitatis humanæ****Memoriam****Et in spem resurrectionis vitæque beatæ****Certissimam****Hoc quantulumcunque monumentum****Poni curavit****Vidua mœstissima*****Maria nata Gerbardina.*****Cap. VII.**

Cap. VII.

De dormitorio Fische-
rorum.

In hoc erectum monstratur sequens
epitaphium.

Ut virtuti ac probitati

Perpetuo constaret suum decus,

In memoriam

Desideratissimæ matris, socrus, aviæ optimæ,

Sidonia Christianæ natæ Bæschénæ,

Quæ,

Quod contra votum mariti sui

Joannis Josti Hartmanni de Fischetm

Sax. Goth. Consil. intim. & Cancell.

In honore legati

Francos. fato functi & sepulti,

Latus à morte claudere non posset,

Vidua facta

In rebus sæpe arduis æquam servans mentem,

Ac Deo animam demum reddens.

Ossa sua componi voluit ad tumulum carissima-
rum filiarum

Christinæ Apolloniæ

Et

Elisabethe Mariæ Sidoniæ.

Ob ingentia in se merita

Hoc pietatis suæ monumentum

Liberi, generi, nepotes

Poni curaverunt.

Cap.

Caput VIII.
De dormitorio Fœrsterorum.

In hoc apparet itidem unicum solummodo hocce epitaphium.

Monumentum

Mœstus

Posuit

GEORG de FOERSTERN

In Herbesleben & Burghausen,

Serenissimi Ducis Saxo-Gothani Consiliarius Regiminis intimus & Consistorii Altenburgensis Praeses

Piis manibus,

ELISABETHÆ MARÆ SIDONIÆ

natae de **FISCHERN**,

Et

MARIÆ MARGARETHÆ

natae **BORNHORSTINÆ**,

Nec non quatuor amoris pignorum ex his progenitorum,

Utriusque conjugis suæ

Splendore ac nobilitate generis

Et reliquis animæ corporisq; dotibus ornatissimæ,

Ob pietatem, prudentiam & timorem

Quibus Deum & homines conciliarunt,

Maritum nunquam nisi in morte turbarunt,

An. cto 16cc xiii. ad D. 24. Aug.

Sit vobis terra levis.

Cap.

Cap. IX.

De dormitorio Reichardino. In isto sequentes se nobis offerunt cippi.

I.

Sub hoc busto

Duplici doloris monumento requiescunt pater
& filia,

Vir nempe quondam nobilissimus & clarissimus,
Dominus

Georgius Fridericus Reichardus

Sereniss. Duc. Saxon.

Secretarius reddituum provincial. bene meritus,

Natus Gothæ An. c10 13c LXXXVII. d. 20. Aug.

Denatus ibid. An. c10 13cc XVII. d. 6. Febr.

Patrem habuit

Dominum *Georgium Reichardum*

Sereniss. Duc. Saxon.

Confiliarium Camerae & supr. Cur. reddit. provinc.

Matrem

Susannam Sibyllam natam *Prescheriam*.

Matrimonium iniit cum virgine nobilissima

Augusta Dorothea nata *Færstera*

Altenburg. Misn. An. c10 13cc XIV.

Ex qua vidit filiam

Dorotheam Fridericam

Nat. c10 13cc XV. d. 15. Aug. Parentis ad æterna

comitem D. 26. Apr. c10 13cc XVI.

Filium-

Filiumque

Fridericum Augustum

nat. clō Idc XVII. d. 1. Febr.

Mater & filius flentes lugentesque

Obitum

Mariti & patris præmaturum

Exclamant :

Siste viator & tace,

Audies nimirum lapidem perorantem,

Imo duplicatum spirantem luctum.

Vir ætatis optimæ

A.

T. O. T. M.

E

Conjugio dulcissimo

Acerbissima morte evocatus,

A

Salvatore advocato Christo justificatus

Iustum vidit Deum ;

Filia

Comes & charissima in vita perpetua comes

Patris desiderio vel certe Dei jussu

Comitabatur genitorem

Regenita & salvata.

Uxor, mater, filius, frater, superstites

Mariti patrisque, filix & sororis excessu

Mœsti, confusi, tristes

H. P. M. P. C.

II.

D. O. S.

Parvum hoc monumentum

Christianæ Sophiaæ

Filiolæ

X Mens. & 22 dier.

Quondam dilectissimæ

Unionem corporis

Cum anima

Sub hoc tumulto placide expectanti

Piæ memoriæ & amoris ergo

F. F.

Mœstissimus parens

Georg Reichard.

An. clōlcXCI.

Cap. X.

Cap. X.

De dormitorio Jæge-
rorum. In hoc sequentia
posita epitaphia.

I.

Serenissimi

Amore & prudentia

Toto orbe conspicui

Patriæ Patris

Confiliarius Regiminis intimus

Daniel Eusebius Jæger,

Susceptis ex uxore

Virtutibus sui sexus ornatissima

Anna Christina familiæ *Rosnerianæ*

Quinque pignoribus,

Nimirum

Anno cl^o l^o c^o XCV.*Anna Sophia*

Illustriss. Comitum de Reuss.

Confiliarii aulici et Consistorial,

Geraviensis

Heinrici Ernesti Hülsemanni

Uxore

Anno cl^o l^o c^o XCVI.*Johanna Christina*

Eodem anno defuncta,

Anno cl^o l^o c^o XCVII.

JOHANNA MAGDALENA

Consiliarii Consistor, & Ecclesiast,

Saxo Gothani

ERNESTI SALOMONIS CYPRIANI

SS. Theol. Doctoris

Uxore,

Vix absoluto matrimonio

Omnibus numeris felici

Hoc mense & anno vita functa.

Anno c1610cc

CHRISTIANA MARGARETHA

Finito triennio ad beatam immortalitatem trans-
lata.

Et

Anno c1610ccII.

HEINRICO GODOFREDO

Juris studioso,

Hoc

In quotidianam mortalitatis recordationem

Sibi, uxori, liberis, generis,

Quotquot hic diem supremum obituri sunt,

Posuit monumentum

Anno ætatis suæ sexagesimo

Die 28. Maji. An. c1610ccXXI.

Pfal. 90. v. 13.

Der lehre uns bedenken 1c.

Syrach. 42. v. 5.

Süchret den Tod nicht 1c.

II.

Vir nobilissimus & amplissimus,
Dominus

Johann Christoph

Lobharzberger,

JC. Confiliarius Saxon.

In aula Gothana,

Et Consistorii Ecclesiastici Assessor,

Nat. d. 5. Febr. clō lōc xi.

Friberg. Misnor.

In Christo pie decessit Gothæ

D. 24. Aug. clō lōc lV.

Cum vixisset annos XLIV. mens. VI.

d. XIX. hor. IV.

Memoriæ desiderantis mariti

L. M. C.

Posuit

Anna Christina Melasia.

Anno

clō lōc lV.

III. Frau

III.

Frau

Johanna Magdalena

Cyprianin/

gebohrne Jägerin/

Eine Tugend = Krone

starb den 18. Maji. des Jahres
1721.

Lasset sie ruhen

Bis sie Christus auferwecket.

Optime vixit, optime mortua est!

Vox frequens beatæ :

Munde maligne vale.

Cap. XI.

De dormitorio Aveman-
niano. In isto epitaphia oculis
spectatorum se offerunt sequentia

I.

Mortalitatis memor

Vivus

Sibi suisque uxoribus

Susannæ Magdalena natæ Ludolfiæ,

Anno clō lōc XCVI. defunctæ,

Filio *Friderico Adolpho* summo datori
reddito,Relicto alteri *Henrico Ludovico,*

Et

Mariæ Sibyllæ natæ de Humbracht,

Matri liberorum

Adolphi Christiani mortui,

Et

Johannæ Magdalena adhuc superstitis

E vita discendenti An. clō lōcc

Adolph Christian Avemann

Sereniss. Ducis Saxo-Goth.

A consiliis status & belli intimi,

Natus An. clō lōc XLVIII.

Denatus An. clō lōcc

II. Se.

II.

Selig sind die Toden die in dem
Herrn sterben / denn der Geist
spricht / daß sie ruhen von ihrer Ar-
beit / und ihre Wercke folgen ihnen
nach,

Hier siehest du Leser

Die Ruhestädte

Des weyland Wohl - Edlen und
Hochgelahrten

Herrn

Johann Heinrich
Kohlhans.

Er ist geboren zu Weymar
An. 1588. d. 17. Mart.

von

Herrn

Johann Heinrich
Kohlhans,

J. U. L. und vornehmen Practico,
Und

Frau Elisabethen
geborenen Ludwigin,

N 3.

Et

Er hat studirt zu Jena An. 1604.

Helmstedt 1610. Cöln 1612.

Basel 1613.

Diese gab ihm

den Gradum Lic. Juris.

Er heyrathete

Die Edle und Tugendsame

Jungfer Barbara

Herrn Martin Lehmanns

J. C. Raths und Land-Rent-Meisters

Tochter zu Coburg An. 1615.

Er war Vater

In 35 jähriger Ehe 6 Söhne und 5 Töchter.

Er war in Diensten

Zu Gotha als Amts-Verweser 1616. 20. Jahr

zu Eisenach als Rath und Rent-Meister

Anno 1636.

Ist selig gestorben

Zu Gotha 1650. den 17. Mart.

Seines Alters 62. Jahr.

Gehe hin Leser,

Und betrachte hierbey die Sterblichkeit.

Von der hinterbliebenen Frau Wittbe ihrem

sel. Ehe-Herrn zu Ehren zu setzen

verordnet

Anno 1674.

III.

Reich, Dext Psal. 73. v. 24.

Du ledest mich nach deinem Rath, und
nimmst mich endlich mit Ehren an.

Hier findest du Leser

Ein seltenes unserer Zeiten

Bey dem Grabe

Der weyl. Wohl Edlen und tugendsamen

Frau

Barbara Kohlhaufin/

Einer Tochter Martin Lehmanns

Weyl. J. S. Raths und Land-Reintmeisters

zu Coburg/

Woselbst sie geboren den 4. Sept. an. 1595.

Im Heil. Ehestande gelebet

Mit nechst hierbey ruhenden Hrn. Lic.

Johann Heinrich Kohlhaus sel.

35. Jahr,

Als von an. 1615. bis 1650.

Darinnen zur Welt gebracht 6. Söhne 5. Töchter,

Mit denen zusammen erlebet

40. Kinder, Kindes Kinder, und Kindes Kindes

Kinder,

Nachdem eine Wittbe geblieben 29. Jahr,

In Gott selig entschlaffen

den. 24. Mart. an. 1679.

Als sie ihr Alter mit Gott gebracht

auf 82. Jahr 6. Mon. 3. Wöch.

Gönne ihr Leser die Ruhe,

Und lerne: Mensch du mußt sterben.

Hier ruhet in Gott

Frau

Magdalena Barbara

Avemannin/

geb. Kohlhanßin/

Des Fürstl. S. Goth. Geheimd. Raths
und Canklars

Herrn

Ernst Ludwig Avemanns

gewesene

Ehe = Liebste.

Ward geboren 1626. den 4. Maj.

Starb 1711. den 19. Decemb.

Des Alters 85. Jahr 7. Mon. 2. Tage/

Hat durch göttlichen Segen erlebt

An Kindern, Kindes Kindern, und Kin-
des Kindes Kindern

bis ins 4. Glied 74 Seelen.

V.

Stehe ein wenig stille Sterblicher,
Und liß wie es dem hier ruhenden in der Sterb-
lichkeit, ehe er zur Unsterblichkeit kommen,
ergangen.

Es ruhet an diesem Orte

Tit. Herr

Johann Heinrich Avemann/
Des Fürstl. Sächsis. Raths und Canklars

Tit. Herrn

Ernst Ludewig Avemanns,

Jcti Erbsassens auf Münchhoffen,

Und Tit. Frau

Magdalenen Barbaren

geb. Kohlhanfsin

Mittler Sohn,

Den Gott und die Natur mit vielen Gemüths-

Gaben reichlich begabet,

Indem er studirte zu Jena, Helmstedt, Senff,

Orleans, Leyden und Utrecht.

Allein er befande, daß das menschliche Wis-
sen lauter Stück-Werck sey.

Darauf besähe er Francckreich, Engell- und Hol-

land, allein er sahe, daß hierbey nichts als

Unruhe und Eitelkeit war:

Doch lernet er Gottes Pilgrim zu seyn;

Gestalt er auch diese Pilgrimschafft vollendet den

20. Nov. An. 1681. im 27. Jahr seines Alters.

Nun gehe weiter du Sterblicher, und lerne daß in der Welt

lauter Unruhe, die wahre vollkommene Ruhe aber

allein im Himmel zu finden sey.

VI.

Ihr Sterbliche
 Die ihr hier vorbey gehet,
 Stehet still und ehret dieses Grab.
 Hier ruhet der ohne Titel geehrte

Herr

Gustav Rudolph

Abemann/

Des Hochfürstl. S. Geheimden Raths
 und Canzlers,

Herrn Ernst Ludewig

Abemanns/

auf Münchhofen,

Und

Fr. Magdalenen Barbaren/

geb. Kohlhanßin

Jüngster Sohn/

Welcher mit sonderer Freude der vornehmen
 Eltern

Den 22. Sept. 1667.

In Gotha zuerst das Licht dieser Welt sahe,
 Und darauf durch die vortreflichsten Wissenschaften
 in vielen Sprachen in seiner Jugend
 das höchste Alter erreichte:

Denn

Denn er hatte aus **Leipzig**, **Strassburg**,
Basel, **Genff**, **Leyden** und **Utrecht**,
 Was fromm, gelehrt, und überall beliebt machen
 konnte, reichlich zusammen gesucht;
 Und als er auch **Rom**, **Neapolis**, **Engell**,
 und **Holland**, wie auch viele andere Städte
 und Höffe mit grossem Nutzen durch-
 gingen,
 überbrachte er den Kern davon
 Seinem Durchlauchtigsten **Landes-Vater**,
 Der solchen mit würcklichen Diensten gnädigst
 ansah, und künfftig mit des Landes Nutzen
 lange zu gebrauchen gedachte;
 Gott aber hatte die jederzeit so fest mit ihm ver-
 knüffte, Seele der baldigen Vollkom-
 menheit zu würdigen be-
 schlossen;
 Daher der Seelige mit herrlicher Freude den
 12. Jan. 1694. Abends um 10. Uhr
 dahin eilte,
 Als er hier 26. Jahr, 3. Wochen, 2. Tage
 Sich gegen Gott und Menschen wohl
 aufgeführt.
Lernet auch also sterben.

VII.

Ave

Pia anima

Pietatæ quitati

Providentiæ æternæ

H. M. P. E.

ERNESTI LUDOVICI AVEMANNI

Jcti

Hereditarii in Munchhoven,

Qui virtute & candore emicuit

Ad ætatis & honorum summa fastigia,

Visa Gall. Angl. Belg. Germ.

ultra 40. annos

Sereniss. domus Saxo Gothan.

Consiliarius, Præses Consistorii,

Legatus ad Comitata Imper. Ratisb.

Consiliarius intimus & Cancellarius,

Delicium litterarum, decus Themidos,

Aulæ & seculi ornamenrum,

Natus clbclX. V. Cal. Decem.

Obiit clbclXc. XVI, Cal. Jul.

Cap. XII.

Cap. XII.

De dormitorio BACHO-
VIORUM.

In isto præter statuas FRIDERICI
BACHOVII, qui an. 1595. d. 12. Jul. &
THOMÆ BACHOVII, qui an. 1597.
d. 4. Febr. ex hac statione & vita dis-
cesserunt, epitaphia apparent se-
quentia.

I.

In Æternitatis gloriam,
Resurrectionis fiduciam,
Paterni affectus symbolum,

Hoc monumentum

Charissimis suis immature at pie defunctis liberis,

Johanni Friderico, semestri, an. 1598.

Sibylle, quinquenni, an. 1604.

*Hermann*o, trimestri, an. 1607.

Johanni, septenni, an. 1614.

Andrea, quatuorcenti,

Vere pio & pie docto, d. 18. Aug. an. 1615.

Sibi quoque ad suos congregandis vivi adhuc

Mœstissimi parentes

M. *Andreas Wilkins*, Recti dum Gymnas.

ad annos 24.

Et *Sabina Ferberin*,

Erigi curarunt Calen. Maji. 1616.

II.

Hoc monumentum
Publicum amoris argumentum
In perennem positum memoriam
Parenti venerandæ
ANNÆ SABINÆ BACHOVIAE
Matronæ

Ob egregia Fidei & pietatis documenta
Laude nunquam intermoritura
Dignissimæ,
Doct.

JOHANNIS VOLCKII,
Poliatri quondam Gothani
Filiz optimæ,

Quæ suavissimo juncta matrimonio
Cum

FRIDERICO BACHOVIO,
Cujus Tonna exhibet epitaphium,
Annos vixit Viginti & unum,
Mater quinque filiorum & quatuor filiarum,
Numeros æque insuper sobolis
Avia & proavia
Desideratissima;

Anno ætat. LXX. viduitatis XXXIII.

Post Christi vero nativitatem

MDCLXXXIX. D. IV. Decembr.
Beatissime fato functa.

III.

Pfal. 73. v. 25.

Wenn ich nur dich habe, so frage ich
nichts nach Himmel und Erden.

Victoria.

Constantia.

So bliebe getreu

Bis in den Tod, und erlangte die Krone
des Lebens

Die gottesfelige *Matron*,

Frau Magdalena Sophia
Bachoffin,

welche war,

Des Weyl. Fürstl. Sächs. Hoff- und Ju-
sticien-Raths uf Friedenstein,
Herrn Pauli Beckers sel.

Dritte Tochter,

Des F. C. Gotha'schen Hof- und Land-
Medici,

D. Georg Heinrich Bachoffs

Ehe-Liebste,

Und der zwey Kinder, Friedrich Wilhelms u.
Magdalenen Rosinen sorgfältige Mutter,
Deren Christliches Leben sich selig endigte den
7. Aug. an. 1692. im 22. Jahre ihres Alters,
im 3ten aber einer vergnügten Ehe.

Dieses Ehren-Gedächtniß setzet aus Liebe gegen
die Seinigen obermeldter Witber.

IV. Dem

IV.

Dem Hochwohlgebohrnen Herrn
August von Leisch,

Auf Marck • Bippach und Dielstorff,
 F. C. Goth. Kriegs-Rath, und Obrister über
 ein Regiment Dragoner,
 welcher

An. MDCLXVI. den VII. Aug. zu Heldringen
 geboren, und den 23. Sept. an. MDCCXII. hier
 in Gotha selig entschlaffen,
 Widmete als ihrem herzgeliebtesten Gemahl
 dieses kleine Monument

in größter Betrübniß und Sehnsucht,
Christiana Dorothea v. Leischin,
 geb. Freyin Bachoffin von Echt.

Weil sie aber ihr Herz zu Gott u. ihren Gemahl
 gen Himmel geschickt hatte,
 konnte sie nicht länger auf Erden bleiben,
 Sondern eilte in eilsamer Gottes Ergebenheit
 und eifrigen Gebets • Krafft zur Ewigkeit,
 Wohin sie den 21. Mart. MDCCXV. in freudig-
 gem Glauben und Verlangen erhoben
 worden,

Ihres Alters 31 Jahr, 1 Mon. u. 4 Tage.
 Mit Zurücklassung 1. Sohns und 5. Töchter,
 Auch allgemeinen Nach-Ruhme
 Eines Gott und Menschen gefälligen Tugend-
 vollen Wandels, und nach göttlichen Be-
 gehn löbl. geführten Wittwen-Standes.

V. Mo-

v.

Monumentum generosis-
simæ Westerhagianæ sobolis
quintuplicis,

Gestavit teneris
Nos sedula mater in ulnis,
Nunc manus
Excelsi
Nos fover
Ipsa Dei.

Cap. XIII.

De dormitorio GLAS-
SIORUM. In hoc epitaphia
apparent sequentia.

I.

D. O. M. S.

Nomen

Optima spei adolescentuli,

Johannis Christophori
Jageri,

Nati d. 25. Jul. 1655. Den. d. 22. Sept.
1669.

Fiducia in merito Christi

Cælo hoc est æternitati

Favor amicorum

Fallacibus coronis & fragili tabulæ
credidit.

Tantum honor christiani trophæa
mortalium præstitit.

11.

Defloreo.

Defecror.

Zeichen; Text

Rom. 8. v. 28.

Alhier

Ruhet in Gott

Frau

Anna Margaretha

Weyl.

Balthasar Glasii

Med. Doct. und F. S. Leib-Medic. zum

Friedenstein

Mittlere Tochter,

Die geboren zu Arnstadt den 26. Febr. 1638.

Ehelich sich verlobet den 26. Dec. 1658.

Copulirt in Gotha den 21. Jul. 1659.

Im Ehestande erzielet 3. Söhne

und 7. Töchter,

Davon sie 2. voran zu Gott geschickt,

Als

Anna Sophia

1661. den 28. Novemb. geb. und den 2. Dec.

wieder abgeschieden;

Dorothea Catharina

Anno 1675. geb. die ihr Alter auf 30 Wo-
chen gebracht.

D 2

Die

Die Dritte in ihrem Arm mit sich in die Gruft
genommen,

Gestorben an einer incurablen Blutstürzung
den 26. Nov. 1676.

Zur Erden bestattet den 29. ejusd.

Hat im Ehe-Stande gelebe 17. Jahr 5. Mon.
10. Tage, 4 und eine halbe St.

Zu immerwährenden Andencken
richtet dieses

Ehren-Gedächtniß
auf

Deren nachgelassener
Ehe-Herr

Zeit Lndewig Göckel

Der Zeit F. S. Hoff-Regirungs und
Ober-Vormundschafts-Rath
zu Gotha,

Auch Canzelen und Consistorial-Dire-
ctor in der Herrschaft

Donna

An.

1690.

Amputor

Consumor.

III.

D. O. M. S.

Huic

Monumento sequestro

Creditum quicquid mortale habuit

Vir magnus

Balthasar Glassius

An. 1596. men. Jun. d. 19.

Ex celebri familia natus ac Christi sanguine re-
natus,

Cujus maturum ingenium Academiae &
Italia Eruditionis,

Indefessam industriam Phil. Chymica & Medi-
ca Doctoris,

Raram experientiam Saxon. & Schwartzburgica
aula Archiatri,

Strenuam curam artesque medendi fau-

stus eventus Claritatis,

Sinceram integritatem virtus boni viri,

Infucata fides pietas probitatis

Titulo nobilitavit.

Tandem ter maritus, XX. liberorum pater, XXX.
nepotum avus, satur vitæ, vanitatis
mundi

LXX. annorum labores & miseras

An. 1666. d. 2 S. Jan.

Cum immortali electorum felicitate in Christo
placide, pie ac bene commutavit,

IV.

Apoc. 14. Selig sind die Todten ꝛc.

Sap. 4. Seine Seele gefällt Gott ꝛc.

Christian Gottlieb Glas

Ist geboren den 15. Febr. an. 1662. und selig
im Herrn Christo verstorben den 11. Sept.
1676.

Seines Alters 14. Jahr 5. Mon.
26. Tag. 10. St.

Jerem. 13.

Ich habe dich je und je geliebet.

Der von dem Löwen ist, und auch vom
Glas entsprossen,
Liegt hier in dieser Gruft bey seiner
Ruh' verschlossen,
Gott hat ihn lieb gehabt, so daß die
Löwen-Art
Gefiegt, und dieses Glas zum Him-
mels Demant ward.

V. Hier

V.

Hier ruhet in Gott
 Die Weyland Wohl-Edle, Hoch-Ehr
 und Tugendreiche
 Frau

Anna Maria Gläsin,

geborne Löwin,

Des sel. Herrn D. Glässens gewes-
 senen F. S. Hof- und Leib-Medici
 uf Friedenstein

Frau Eheliebste,

Ist geboren auf Weynachten zu Salkungen

An. 1624.

Gestorben den 4. Jun. an. 1701.

Ihres Alters 76. Jahr, 5. Monate;

hat 7. Kinder erzielet,

als 4. Töchter und 3. Söhne,

davon der jüngste Sohn

noch am Leben,

Und dieses zu letzten Ehren aufrichten lassen.

Leich-Text

Joh. 17.

Vater, ich will, daß wo ich bin auch die
 bey mir seyn die du mir gegeben hast.

Caput XIV.

De dormitorio Breit-
hauptiorum. In hoc cippus
invenies sequentes.

I.

D. O. M. S.

Anna Sophia Breit-
hauptin

In arce Kranichfeld

An. MDCXXXIII. nata,

Fœmina genere, vitæ integritate, & omni
matronali virtute conspicua,Cum quinque carissimis conjugii pignoribus,
Quorum pars eam antegressa,

Pars secuta est,

Hic quiescit,

Uxor nobiliss. Dom.

Johannis Breithauptii,

Hereditarii in Gospitroda &c.

Camera Ducalis Saxo-Gothanæ Consiliarii
Dignissimi,

Filia perreverendi

Dom. M. Antonii Mylii,

Illustriss. Princip.

Do-

Dominæ Annæ Sophiæ,

Quæ natalibus Anhaltina,
Conjugio comes Schwartzburgica,
Et tum temporis vidua fuit,
Concionatoris aulici, dictionisque Kranichfel-
densis Superintendentis,
Neptis Dom.

D. Georg Mylii

Augustani SS. Theol. Professoris Jenæ primarii,
VVitebergæ demum Superintendentis
generalis,
Et supremi Theol. Profess. famigeratissimi;
ut &

Dom. D. Heinrichi Gebhardi
alias Wesener,

Consiliarii intimi & Cancellarii Ducalis
Saxo Altenburgensis.

Hæc cum mortalis immortalia assidue optasset,
Voti compos Gothæ d. 15. Octob. 1630.
Mortalitatem exiit.

Vale.

Lector acquiescenti ejusque Domino
marito, qui hoc ei amoris & honoris
monumentum mœrens

F. F.

Bene precatus abi.

II.

Siste viator gradum,
 Ac cerne humanæ fragilitatis monumentum,
 Ludibrium mortis,
 Sed prudentiæ dexteritatisque non vulgaris
 Exemplum,

Quæ omnia exhibet vir quondam
 generis nobilitate ac virtute clarus;
 Principibus juxta ac populo charus.

Johann Breithaupt,

Cruciburgi An. 1606. Nov. 18. natus,

Patre

Sebastiano Breithaupt,

Ibidem Consule,

Matre

Anna Michaelis,

Eccardi municipii Cruciburgensis Præfecti

Filia,

Spilhusina, Mylia,

laudatiss. conjugum maritus,

Serenissimi quondam ERNESTI Pii Saxon. Jul.

Cliv. Mont. &c. Ducis

Primum ærarii municipiique Saxo-Gothani

Præfectus,

Dein ejusdem ERNESTI superstitumque filiorum

Principum Communis Cameræ Consiliarius;

Cui

Cui mors tandem

D. 29. Apr. an. 1681.

Luctuosissimam familiæ toti,

Bonis omnibus,

Attulit Catastrophæ,

Exactis ætatis suæ 74. annis, 23. hebdomadi-

bus, 39. filiorum filiarumque, ut &

nepotum

ac neptium pater,

Quorum 27. adhuc superstites.

Vale viator memor mortis;

Cœlestia meditare;

Terrena caduca;

Homo bulla.

Monumentum hoc lugentes F. F. heredes

An. 1681.

III.

Hic requiescit in Christo
Virago heroica

Elisabetha Anastasia,
Genere Spielhusia,

In arce Cruciburgi an. 1615. Apr. 20.

Patre

Heinrico Philippo,
Præfecto Saxon. emerito,

Matre Sibylla,

Ex *Strausiorum* magnifica prosapia nata :
Vita reliqua & matrimonio annorum 18

Breithauptia,

Nobili viro *Johann Breithaupt* in Gospitroda,
Ærarii municipiique Saxo-Gothani Præfecto
Carissima marita,

Et mater filiolarum denatarum

Annæ Dorotheæ,

Atque superstitum filiorum

Johannis Georgii, Johannis Friderici, Jo. Philippi,
Jo. Ernesti,

Et filiarum

Elisabethæ Anastasiæ, Johanna Christina, Anna
Sibylla & Anna Sophia.

Curriculum ætatis eluctans

Animam Jesu Christo Salvatori reddidit

An. Salv. 1655. Nov. 4.

Hanc memoriam indelebilis affectus posuit

Maritus tristissimus,

Cap.

Cap. XV.

De dormitorio Reyherc-
rum.

GOECKELIORUM quia dormi-
torium vacat, & in illo, quod MEYE-
RORUM familiæ proprium, unicum
modo temporis mordacitate corrosum
upparet epitaphium, merito ad *Rey-
herorum* me converto sepulcra, qui-
bus superimpositi cippi se-
quentes.

I.

CHRISTO JESU

Omnium redemptori sacrum.

Sitæ hic sunt exuviae Matronæ piæ, quæ erat uxor

M. *Andrea Reyberi* G.G. Rectoris,*Catharina Abeßeria,*

Mater filiorum 7. superstitum,

Et filiarum inter 5. superantis unius;

Nata Schleusingæ an. 1612. die Jun. 4.

Denata Gothæ an. 1657. die Mart. 21.

Dum mortalis vixerat prope 45. annos.

Jam inter coelites ejus anima triumphat

Corporis unionem expectans.

Monumentum hoc posuerunt maritus & filii

mortales, immortale visuri,

Quando æterno patri videbitur

M. A. N. D. R.

II.

Adita viator:

Hoc monumentum reconditum habet

Virum dum vivere licuit

Amplissimum atque Consultissimum,

EPHRAIMUM REYHERUM,

Sereniss. Duc. Saxon. ab administratione

Redituum Cameralium fidelissimum.

Nil sibi laudi unquam duxit,

Quam strenue sequi sanctioris vitæ atque innocentie vestigia,

Quæ habuit in parentibus,

M. ANDREA REYHERO,

Illust. Gymn. Goth. antehac Rectore

Meritissimo,

Et

ANNA BLANDINA BACHOVIA,

Illi adhuc puero ereptis mature.

Ab his ortus est Gothæ d. 17. Apr. An. clcIcLX.

Aluit illum per XXXI. annos amor conjugis
suavissimæ,

Quam reliquit viduam,

**ELISABETHÆ ELEONORÆ
BORCKMANNIÆ,**

Cum qua nunquam rediit in gratiam.

Octo liberos genuit,

Quorum dimidiam partem in tribus filiabus

Et

Et filio optimæ spei sibi mature ereptam
Doluit.

Quatuor autem filios superstites ipse moriturus
adhuc vidit.

Nulli morbo cessit nisi supremo;

Quem Tenesium vocant.

Hujus diuturnitate per 9 menses

Enervatus

GOTHÆ

d. 8. Novembr. clō Idcc xlx

Spiritum cœlestem Deo reddidit,

Munus bene gestum Principi,

Posteris virtutis exemplum.

Reliquit viduam & quatuor filios,

Qui hoc monumentum mœstissime posue-
runt.

Cap. XVI.

De dormitorio Pabstiorum. In hoc sequentia reperienda epitaphia.

I.

Tretet her ihr Lebenden, und betrachtet das Abs-
sterben zwey ungeschiedener Ehe-Gatten,

Herrn

Johann Friedrich Pabstens,
Weyl. F. C. Cammer-Verwalters zum Frie-
denstein,

So den 30. Aug. 1629. geboren, und den
17. Jul. 1700. gestorben;

Und Frauen

Even Julianen geb. Richterln,
Welche den 23. Nov. 1638. geboren, und den
11. Febr. 1699. verschieden.

Die Liebe hat sie inniglich verbunden,
Des Priesters Hand den 31. Aug. 1658. noch
mehr verknüpffet, aber der Tod. wiederum
getrennet, jedoch nicht gänzlich geschieden.

Denn ihre Leiber liegen hier neben einander, und
ihre Seelen sind in der Ewigkeit vereiniget:

Ob sie auch der Tod des Lebens beraubet, so leben sie dennoch
bey Gott der Seelen nach in der unendlichen Herrlich-
keit. Bey denen Menschen in dem Segen

Ihrer hinterlassenen Kinder und Kindes Kinder.
Beyderseits Leichen-Text.

Psal. 116. v. 7. 8. 9. *Phil.* 1. v. 23.

II.

Hier ruhet in GOTT

Hr. Jeremias Christianus Pabst,

B. N. Candidat

Ein einiger und enig geliebter Sohn

Chrestlicher Eltern,

Hrn. Johann Friedrich Pabsts

S. S. Cammer-Verwalters zum

Stiedensteln,

Und Frau

Even Julianen geb. Richterin,

Groß war die Freude d. 7. Jan. an. 1668.

Als er gebohren,

Noch grösser die Hoffnung so von ihure
geschöpfft,

Weil bey zunehmenden Jahren bey ihme zu-
nahmen Gottesfurcht, Weisheit, Tugend
und Geschicklichkeit:

Jetzt desto herber das Leid,

Da durch desselben frühes Absterben am 22.

May. 1692. die Hoffuung, mit der Hoff-
nung die Freude verschwunden.

Doch grünt des Seltgen Hoffnung,

Seine Freude ist vollkommen.

Symbolum

Ich werde, sagt er, ewig in Jesu Wunden leben.

Damit trösten sich die betrübten Eltern,

Und haben zum Andencken dieses Grabmal
aufgerichtet.

Geliebter Leser
 Beschau hier die vollbrachte Pilgrimschafft
 Frauen
Johannen Magdalenen
 Scheinerin,
 Herrn
Heinrich Wilhelm Schneegaßens
 S. Sächs. Rent-Schreibers zum
 Friedenstein
 Und Römihildischen Cantzeley-Actuarii
 lieben Ehe-Weibes.
 Sie hatte dieselbe angetreten durch ihre den
 15. Jan. An. 1679. zu Barbey ge-
 schehene Geburt,
 Fortgesetzt in dem am 20. Jun. An. 1698.
 In Gotha angefangenen Ehestande,
 Geendiget durch den 27. Apr. An. 1706.
 Daselb. in seinen seligen Tod,
 Und also in derselben
 27. Jahr/ 3. Mon. 2. Woch. und 6. Tag
 zugebracht;
 Da sie kurz vor deren Beschließung 3. obgesetzte
 liebe Kinder in das wahre Vaterland mit
 Thränen ziehen lassen.
 Leichen-Text.
 Psal. 116. v. 7. 8. 9.

Cap. XVIII.

De dormitorio Rudolphino.

Præcedit quidem hoc epitaphium
Laurentii Martini, *Johannis Casimiri*,
Johannis Ernesti atque *Ernesti Pii* olim
 ministri cari; sed quia rudera illius
 vix supersunt, hîc solummodo allega-
 bo cippos Rudolphinos, qui hanc
 habent inscriptionem.

I.

Dormitorium Rudolphinum,

In quo conduntur ossa fundatoris

Hujus familiæ

ANDREÆ RUDOLPHI

Architecti & Bibliothecarii Saxonici,

Nati MDCL. d. 1. Octob. Denati MDCLXXIX.

d. 14. Decemb.

Et conjugis ejus

Anna è familia *Hackenbergi*orum,

Natæ MDCII. d. 1. Sept. Desponsatæ MDCXXVII.

Denatæ MDCLXX, d. 31. Dec.

Hi ex famosissimo Magdeburgensium naufragio

Ad litus Ducum

Primum Vinariæ Saxon.

MDCXXXII.

Dein Gothæ MDCXLI accessere.

P 3

Quorum

Caput XIV.

De dormitorio Breit-
hauptiorum. In hoc cippos
invenies sequentes.

I.

D. O. M. S.

Anna Sophia Breit-
hauptin

In arce Kranichfeld

An. MDCXXXIII. nata,

Fœmina genere, vitæ integritate, & omni
 matronali virtute conspicua,

Cum quinque carissimis conjugii pignoribus,

Quorum pars eam antegressa,

Pars secuta est,

Hic quiescit.

Uxor nobiliss. Dom.

Johannis Breithauptii,

Hereditarii in Gospitroda &c.

Camera Ducalis Saxo-Gothanæ Consiliarii

Dignissimi,

Filia perreverendi

Dom. M. Antonii Mylî,

Illustriss. Princip.

Do-

Dominæ Annæ Sophiæ,

Quæ natalibus Anhaltina,
 Conjugio comes Schwartzburgica,
 Et tum temporis vidua fuit,
 Concionatoris aulici, dictionisque Kranichfel-
 denfis Superintendentis,
 Neptis Dom.

D. Georg Mylii

Augustani SS. Theol. Professoris Jenæ primarii,
 VVitebergæ demum Superintendentis
 generalis,
 Et supremi Theol. Profess. famigeratissimi;
 ut &

Dom. D. Heinrichi Gebhardi

alias Wesener,
 Confiliarii intimi & Cancellarii Ducalis
 Saxo Altenburgensis.

Hæc cum mortalis immortalia assidue optasset,
 Voti compos Gothæ d. 15. Octob. 1630.
 Mortalitatem exiit.

Vale.

Lector acquiescenti ejusque Domino
 marito, qui hoc ei amoris & honoris
 monumentum mœrens

F. F.

Bene precatus abi,

II.

Siste viator gradum,
 Ac cerne humanæ fragilitatis monumentum,
 Ludibrium mortis,
 Sed prudentiæ dexteritatisque non vulgaris
 Exemplum,

Quæ omnia exhibet vir quondam
 generis nobilitate ac virtute clarus;
 Principibus juxta ac populo charus,

Johann Breithaupt,

Cruciburgi An. 1606. Nov. 18. natus,

Patre

Sebastiano Breithaupt,

Ibidem Consule,

Matre

Anna Michaelis,

Beccardi municipii Cruciburgensis Præfecti

Filia,

Spilhusina, Mylia,

laudatiss. conjugum maritus,

Serenissimi quondam ERNESTI Pii Saxon. Jul.

Cliv. Mont. &c. Ducis

Primum ærarii municipiique Saxo-Gothani

Præfectus,

Dein ejusdem ERNESTI superstitumque filiorum

Principum Communis Cameræ Consiliarius;

Cui

Cui mors tandem

D. 29. Apr. an. 1681.

Luctuosissimam familiæ toti,

Bonis omnibus,

Attulit Catastrophen,

Exactis ætatis suæ 74. annis, 23. hebdomadi-

bus, 39. filiorum filiarumque, ut &

nepotum

ac neptium pater,

Quorum 27. adhuc superstites.

Vale viator memor mortis:

Cœlestia meditare:

Terrena caduca:

Homo bulla.

Monumentum hoc lugentes F. F. heredes

An. 1681.

III.

Hic requiescit in Christo

Virago heroica

Elisabetha Anastasia,**Genere Spielhusia,**

In arce Cruciburgi an. 1615. Apr. 20.

Patre

Heinrico Philippo,

Præfecto Saxon. emerito,

Matre Sibylla,Ex *Strausiorum* magnifica prosapia nata :

Vita reliqua & matrimonio annorum 18

*Breithauptia,*Nobili viro *Johann Breithaupt* in Gospitroda,

Ærarii municipiique Saxo-Gothani Præfecto

Carissima marita,

Et mater filiolarum denatarum

Annæ Dorotheæ,

Atque superstitioni filiorum

*Johannis Georgii, Johannis Friderici, Jo. Phi-**lippi, Jo. Ernesti,*

Et filiarum

*Elisabethæ Anastasiæ, Johanne Christinæ, Annæ**Sibyllæ & Annæ Sopiæ.*

Curriculum ætatis eluctans

Animam Jesu Christo Salvatori reddidit

An. Salv. 1655. Nov. 4.

Hanc memoriam indelebilis affectus posuit

Maritus tristissimus,

Cap.

Cap. XV.

De dormitorio Reyherc-
rum.

GOECKELIORUM quia dormi-
torium vacat, & in illo, quod MEYE-
RORUM familiæ proprium, unicum
modo temporis mordacitate corrosum
upparet epitaphium, merito ad *Rey-
herorum* me converto sepulcra, qui-
bus superimpositi cippi se-
quentes.

I.

CHRISTO JESU

Omnium redemptori sacrum.

Sitæ hic sunt exuviæ Matronæ piæ, quæ erat uxor

M. *Andrea Reyberi* G.G. Rectoris,*Catharina Abeßeria,*

Mater filiorum 7. superstitum,

Et filiæ inter 5. superantis unius;

Nata Schleusingæ an. 1612. die Jun. 4.

Denata Gothæ an. 1657. die Mart. 21.

Dum mortalis vixerat prope 45. annos.

Jam inter coelites ejus anima triumphat

Corporis unionem exspectans.

Monumentum hoc posuerunt maritus & filii

mortales, immortale visuri,

Quando æterno patri videbitur

M. A. N. D. R.

II.

Adita viator:

Hoc monumentum reconditum habet

Virum dum vivere licuit

Amplissimum atque Consultissimum,

EPHRAIMUM REYHERUM,

Sereniss. Duc, Saxon. ab administratione

Redituum Cameralium fidelissimum.

Nil sibi laudi unquam duxit,

Quam strenue sequi sanctioris vitæ atque inno-
centiæ vestigia,

Quæ habuit in parentibus,

M. ANDREA REYHERO,

Illust. Gymn. Goth. antehac Rectore

Meritissimo,

Et

ANNA BLANDINA BACHOVIA,

Illi adhuc puero ereptis mature.

Ab his ortus est Gothæ d. 17. Apr. An. c1313cLX.

Aluit illum per XXXI. annos amor conjugis
suavissimæ,

Quam reliquit viduam,

**ELISABETHÆ ELEONORÆ
BORCKMANNIÆ,**

Cum qua nunquam rediit in gratiam.

Octo liberos genuit,

Quorum dimidiam partem in tribus filiabus

Et

Et filio optimæ spei sibi mature ereptam
Doluit.

Quatuor autem filios superstites ipse moriturus
adhuc vidit.

Nulli morbo cessit nisi supremo;

Quem Tenesmum vocant.

Hujus diuturnitate per 9 menses

Enervatus

GOTHÆ

d. 8. Novembr. clō Idcc xlx

Spiritum cœlestem Deo reddidit,

Munus bene gestum Principi,

Posteris virtutis exemplum.

Reliquit viduam & quatuor filios,

Qui hoc monumentum mœstissime posue-
runt.

Cap. XVI.

De dormitorio Pabstiorum. In hoc sequentia reperienda epitaphia.

I.

Tretet her ihr Lebenden, und betrachtet das Abs-
sterben zwey ungeschiedener Ehe-Gatten,

Herrn

Johann Friedrich Pabstens,
Weyl. F. C. Cammer-Verwalters zum Frie-
denstein,

So den 30. Aug. 1629. geboren, und den
17. Jul. 1700. gestorben;

Und Frauen

Even Julianen geb. Richterin,
Welche den 23. Nov. 1638. geboren, und den
11. Febr. 1699. verschieden.

Die Liebe hat sie inniglich verbunden,
Des Priesters Hand den 31. Aug. 1658. noch
mehr verknüpffet, aber der Tod. wiederum
getrennet, jedoch nicht gänzlich geschieden.

Denn ihre Leiber liegen hier neben einander, und
ihre Seelen sind in der Ewigkeit vereinigt:

Ob sie auch der Tod des Lebens beraubet, so leben sie dennoch
bey Gott der Seelen nach in der unendlichen Herrlich-
keit. Bey denen Menschen in dem Segen

Ihrer hinterlassenen Kinder und Kindes Kinder.
Beyderseits Leichen-Text.

Psal. 116. v. 7. 8. 9. Phil. 1. v. 23.

II.

Hier ruhet in GOTT

Hr. Jeremias Christianus Pabst,

B. N. Candidat

Ein einiger und einig geliebter Sohn

Chelstlicher Eltern,

Hrn. Johann Friedrich Pabsts

S. S. Cammer, Verwalters zum

Stiedensteln,

Und Frau

Even Julianen geb. Richterin,

Groß war die Freude d. 7. Jan. an. 1668.

Als er gebohren,

Noch grösser die Hoffnung so von ihme
geschöpfft,

Weil bey zunehmenden Jahren bey ihm zu
nahmen Gottesfurcht, Weisheit, Tugend
und Geschicklichkeit:

Jetzt desto herber das Leid,

Da durch desselben frühes Absterben am 22.

May. 1692. die Hoffuung, mit der Hoff-
nung die Freude verschwunden.

Doch grünt des Seltgen Hoffnung,

Seine Freude ist vollkommen.

Symbolum

Ich werde, sagt er, ewig in Jesu Wunden leben.

Damit trösten sich die betrübten Eltern,

Und haben zum Andencken dieses Grabmal
aufgerichtet.

III.

Hier ist zur erwünschten Ruhe befördert
worden

Hr. Johann Friedrich Nehring/

SS. Theol. stud. und Candid. des H. Ministerii,

Ein einiger und Hoffnungs voller Sohn

Hrn. Johann Cyriac Nehrings,

Weyl. J. U. D. Hochverordneten S. C.

Cammer, Fiscals,

wie auch Ordinair-Hoff-Advocati auf Frie-
denstein,

Und Frauen

Susannen Dorotheen geb. Pabstin.

Er kam an das Licht dieser Welt An. 1685.

d. 29. Mart.

Gieng aber als ein Licht da er erst recht zu scheinen
anfieng An. 1718. d. 27. Apr. frühzeitig
wieder aus/

Und sagte die hinterlassenen Angehörigen

In die betrübteste Finsternis/

Welche in etwas zu mindern

Er ihnen aus seiner Grufft nochmals zurufft:
Hochbetrübte seydt zufrieden,

Muß ich gleich früh von euch gehn,

Bleiben wir doch ungeschieden:

Ich will euch bald wieder sehn.

Cap. XVII.

Cap. XVII.

De dormitorio Schnegaf-
fiorum.

In isto unicus apparet cippus
sequens.

Sophia Rosina Schneegassin

Ward geböhren den 30. Mart. 1705.

starb selig den 26. Jul. 1705.

Ihres Alters 15. Wochen, 5. Tage, 9/ und
eine viertel Stunde.

Leichen = Text.

Baruch 14. v. 19. 20.

Siehet hin ihr lieben Kinder etc.

Johann Georg

Schneegass

Trat an dieses Zeitliche
den 22. Jun. 1701.

Und verwechselte sol-
ches mit dem ewigen
seligen Leben

den 20. Jul. 1705.

Da er sein Leben ge-
bracht auf 4. Jahr

6. M. 1. W. 4. T.

Leichen = Text.

Psal. 73. v. 25. 26.

Heinrich Wilhelm

Schneegassens

Leibliche Geburt gescha-
he d. 24. Jan. 1703.

Dessen seliger Abschied
aber erfolget d. 20.

Maj. 1705.

Nachdem er auf dieser

Welt gelebt 2. Jahr

4. M. 3. Tag,

18. St.

Leichen = Text.

Sap. 4. v. 13. 14.

P 2

Ge

Beliebter Leser
 Beschau hier die vollbrachte Pilgrimschafft
 Frauen
Johannen Magdalenen
 Scheinerin,
 Herrn
Heinrich Wilhelm Schneegasens
 S. Sächs. Rent. Schreibers zum
 Friedenstein
 Und Römheldischen Cantzeley Actuarii
 lieben Ehe-Weibes.
 Sie hatte dieselbe angetreten durch ihre den
 15. Jan. An. 1679. zu Barbey ge-
 schehene Geburt,
 Fortgesetzt in dem am 20. Jun. An. 1698.
 In Gotha angefangenen Ehestande/
 Beendiget durch den 27. Apr. An. 1706.
 Daselb, in seinen seligen Tod,
 Und also in derselben
 27. Jahr/ 3. Mon. 2. Woch. und 6. Tag
 zugebracht;
 Da sie kurz vor deren Beschliessung 3. obgesetzte
 liebe Kinder in das wahre Vaterland mit
 Thränen ziehen lassen.
 Leichen-Text.
 Psal. 116. v. 7. 8. 9.

Cap. XVIII.

De dormitorio Rudolphino.

Præcedit quidem hoc epitaphium
Laurentii Martini, *Johannis Casimiri*,
Johannis Ernesti atque *Ernesti Pii* olim
 ministri cari; sed quia rudera illius
 vix supersunt, hîc solummodo allega-
 bo cippos Rudolphinos, qui hanc
 habent inscriptionem.

I.

Dormitorium Rudolphinum,
 In quo conducuntur ossa fundatoris
 Hujus familiæ

ANDRÆ RUDOLPHI

Architecti & Bibliothecarii Saxonici,

Nati MDCL. d. 1. Octob. Denati MDCLXXIX.

d. 14. Decemb.

Et conjugis ejus

Annæ è familia *Hackenbergi*orum,

Natæ MDCLII. d. 1. Sept. Desponsatæ MDCXXVII.

Denatæ MDCLXX, d. 31. Dec.

Hi ex famosissimo Magdeburgensium naufragio

Ad litus Ducum

Primum Vinariæ Saxon.

MDCXXXII.

Dein Gothæ MDCXLI accessere.

P 3

Quorum

Quorum liberi

Anna ab *Heinrico Reumelburgio* ducta nata
MDCXIIIX. Desponsata MDCLI, denata MDCLII.

Hic sepulta;

Margaretha

Nata MDCXXIX. denata MDCXXXI.

Sepulta Magdeburg.

Anna Martha nata MDCXXXIII.

Andreas natus MDCXXXVI.

Denatus MDCXCIII. sepultus hic.

Johannes Emanuel

Præfectorum Leuchtenberg. & Orlamund, qua-
stor natus MDCXXXIX.

Fridericus

Politice Commissarius & à Secretis Feudalibus
Saxo-Goth. natus MDCXLII. d. 15. Jun.

Ejus conjux

Juditha Sophia Erfurthi oriunda è familia

Gerstenbergiorum

Nata MDCLIV. Desponsata MDCLXXI. Denata
MDCXCI. Et hic sepulta.

Horum liberi

Andreas Fridericus J. U. C.

Natus MDCLXX. d. 14. Apr. MDCCI. Denatus.

Hic sepultus.

Anna Sophia

Nata MDCLXXVIII. Nupsit *Johanni Basilio*
Gupnero Præfecto Leuchtenb. & Orlam.
Commissario MDCXCIX.

Ernst Gottlieb Natus MDCLXXXI.

II.

Dreyer Welt berühmter Sachsen Gothaischer
Fürsten

Herrn Ernst des Frommen, *Friderici* des I. u. II.

26. Jähriger treuer Diener beym Archiv,
Lehn, Hoff und Policen,

Der Hoch, Edelgebohrne und Hochgelahrte
Herr

Friedrich Rudolph,

Hochmeritirter Pollicey Commiss. und Lehn, Se-
cret. gebohren den 15. Jun. 1642. st. v. ver-
storben den 17. Aug. 1722.

Selnes Alters 80. Jahr, 1. M. 22. T.

Ruhet unter diesem Monument.

Ein 22. Jähriger Ehe-Mann einer so frommen
als aus echter Familie erzeugten

Frauen

Judithen Sophien

von Gerstenberg,

Ein Vater 3. wohlgerathener Kinder, davon der
männliche Stamm nebst ihrer Frau Mutter
bereits in diese Grufft verschlossen,

Die einzige hinterlassene Tochter aber **Anna
Sophia** hat nebst ihrem Eh. Gemahl **Janß
Basilio Edlen von Gleichenstein** Königlichen
Preussischen Justiz- und Hoch, Fürstl. Commiss.
Rathe allhier dieses Ehren, Gedächtniß
nicht ohne grosse Betrübniß verfer-
tigen lassen.

Cap. XIII.

De dormitorio VVachle-
rorum,In hoc sequens apparet epita-
phium.

Allhier hat sich sein Ruhe, Kämmerlein

Der sel. Sächf. Vorsteher, Herr

Ambrosius Wachler,benebenst den lieben Getnigen
auserlesen,Und ruhen zu Weymar 2, Söhne, als
Michaelgeböhren daselbst den 16. Apr. 1643. ge-
storben den 19. Nov. 1643.**Johann Martin**

Ward auch daselbst geböhren den 24. Aug. 1645.

Und den 15. Apr. 1647. gestorben.

Allhier in Gotha ruhen 2, Töchter, als

Jungfer Catharina Othelia,Ward allhier den 20. May. 1649. geböhren,
und gestorben den 9. Aug. 1669.

Denn

Jungfer Rebecca Maria

So auch allhier geböhren den 21. Nov.

1652. gestorben den 11. Nov. 1669.

Und denn endlich

Frau

Frau Susanna Wachlerin

geb. Höcknerin,

So geboren zu Weymar den 17. Jan. 1614.
gestorben allhier den 3. Dec. 1674.

Den Herrn Vorsteher belangend, so ist derselbe
zu Weymar den 13. May. 1614. seine
beyden Söhne, als

Herr Johann Ambrosius

J. U. S. auch zu Weymar den 19. Apr. 1647.

Und

Herr Johann Gottfried

Allhier den 15. Jan. 1651. geboren.

Gott verleihe den Verstorbenen eine sanffte Ruhe,
und den noch Lebenden eine selige Nach-
sarth um Christi willen. Amen.

So spielt die Welt, den würget Feuer
und Brand;

Den Wasser-Fluth / den elne Kenters-
Hand,

Der fällt sich tod, der muß vom Feinde
sterben,

Ein andrer muß nach andrer Art ver-
derben.

Wohl dem der aus der Erden Schran-
cken geht /

Und droben an dem Himmels Berge
steht,

Den da kein Brand, Fluth, Schwerdt,
Feind, Fall verlegen,

Denn Gott will ihn mit Himmels Ruh
ergerzen.

II.

D. O. M.

Viro illustri

Heinrico Rudolpho Heydenreich,

Jcto, in Sereniss. Princ. Saxo Gothan. sancto
tribunali consiliario,

Fama majorum, suaque dexteritate,

Virtute, meritisque in Rempubl.

Immortalem nominis celebritatem adepto.

Qui d. 7. Mart. 1649. Erfurti natus,

Cum ex duabus uxoribus lectissimis,

Una

Magdalena Catharina Danielis Richteri

Principis Hass. Darmst. consiliar. intim.

Filia; Altera

Dorothea Maria Caffia,

Novem liberos,

Et ex una filia

Susanna Christina

Johanni Guilielmo Thiloni J. U. D.

Arc. Fridenst. Advoc. Ordin. nupta

Sex nepotes vidisset,

A tot vitæ munerisque laboribus,

Quibus publicam salutem juit,

1721. d. 25 Sept. annos habens 72 pie acquievit,

Juxta filium suum *M. Rudolphum* ipsi carissimum
contumulatus.

Memoriæ pietatisque causa vidua, filius filiaque

mœrentes cippum posuerunt 1722.

Leich, Sept. 2 Cor. 12. v. 9,

Cap. XX.

De dormitorio Saulorum.
In hoc sequentia erecta cernuntur
epitaphia,

I.

Christo

Et beatis manibus

MAGNI SAUL

An. clō Ibc XXXVIII.

Tenstadii nati,

Gothæ, Halæ, Lipsiæ, Argentinæ,

Bonis artibus jūribusque imbuti,

An. clō Ibc LXVIII.

Consilarii Palatini

An. clō Ibc LXXV.

Consilarii Saxo Gothani,

Et ad aulam Cæsaream legati,

An. clō Ibc LXXX.

Præsidis Consistorii,

An. clō Ibc XCIV.

Consilarii intimi & Vice-Cancellarii

Optime meriti,

An. clō Ibc XCIX.

KL. Aug. defuncti,

Vidua mœstissima

H. M. P. C.

II.

II.

Hoc busto

Viator

FRIDERICI MAGNI
SAULI*Magni* Parentis

Superstitis filii.

An. clō lōc LXXXVII.

5 Id. Maj. nati,

Rursusque clō lōc III. 6. Cal. Nov.
denati,

Exuvias mortales

Clausas cernis,

Quibus mæstissima mater

Elisabetha. Salome Tentzelia

Hoc monumentum posuit.

An. clō lōccv.

Cap. XXI.

Cap. XXI.

De dormitorio Kutzle-
biano. In hoc sequens appa-
ret epitaphium.

Leser

Führe eine gute Handelschafft
auf Erden,

Damit du einen Schatz im Himmel gewinnest.

Lerne an dem Fürbilde

Eines hier ruhenden aufrichtigen und
redlichen Vorgängers,

Herrn Johann Balthasar
Kuglebens/

Vornehmen des Raths und Cämmerers, auch
berühmten Kauff, und Handels,
Manns,

Der geböhren 1656.

Zweymahl verhehlicht, und ein Vater von
zwölff lieben Kindern worden,

Davon er die Helffte Gott wieder
gegeben,

Und endlich gestorben in einem rühmlichen Alter
1721.

Derselbe machte seine Kundschafft mit Gott,
und erhielt ohne Geld was mit keinem
Gelde zu bezahlen;

Denn

Denn er kaufte Wahrheit,
 Auf daß er sich von der Lauterkeit des Christen-
 Wandels nicht abwendete,
 Er erhielt Klugheit,
 Auf daß er klüglich handelte,
 Und Gottesfurcht,
 Damit er sein Gewissen vor Unrecht bewahrte,
 Seine geistliche Rechnung führete er richtig,
 Denn er wuste,
 Daß er Rechenschaft geben müste,
 Und zehlete seine Tage,
 Damit ihn der Tod nicht übereilete.
 Er ist im geringen treu gewesen,
 Und Gott hat ihn nunmehr über vieles gesetzt.
 Du aber Leser handle klüglich,
 Denn du weißt nicht wenn der Herr der Rech-
 nung die Rechnung fordern wird;
 Verlasse die Welt,
 Und folge Christo,
 So wirst du einen Schatz im Himmel haben.

Leich, Text.

Nun ich geb meinen Geist nochmahls in deine
 Hände,
 Und warte bis du kömst mit einem selgen Ende,
 Daß du mir nach dem Tod drückst selbst die
 Augen zu,
 Und bis an jüngsten Tag schenckst eine sanffte
 Ruh.

Cap. XXII.

De dormitorio Thunio-
rum, In hoc cippus positus
sequens.

Monumentum

Der Thunischen Familie/

Deren Vater war

Herr Johann Thun/

Erb- und Gerichts-Herr, auch Kirchen-Patron in
Gospiteroda, F. S. Steuer-Commissarius,
und Münz-Meister,

So geböhren den 9. Apr. 1655. und selig
verstorben den 17. Mart. 1723.

Alt 68. Jahr.

Dessen durch Priesterliche Einsegnung den 3.
Mart. 1685. treu verbundene

Ehe-Liebste,

Mater Familiæ,

Frau

Barbara geb. Neubauerin/

So geböhren den 18. Sept. 1667.

Selig entschlaffen

den 17 im Jahr.

Welche in jähriger gesegneter Ehe 18. Kin-
der erzeuget, und Kindes-Kinder erlebet.

Die

Die Kinder sind

1. Herr Johann Heinrich Thun, Fürstl. Sächs. Amtmann zu Zschershausen, so geboren den 20. Sept. 1686. und mit Frauen Dorotheen Marien, geborenen Kesseln 1 Sohn und 3 Töchter erzielet.
2. Friedrich Günther nat. d. 2. Apr. 1688. den. d. 10. ejusd.
3. Herr Christian Heinrich, Fürstl. Sächs. Capitain, geboren den 11. Aug. 1689. und mit der ersten Liebsten Frau Susannen Margarethen gebornen Kesseln 1 Sohn, und mit der andern Liebsten Fr. Belgitten Elisabethen geb. von Sclerlin 1 Sohn und Töchter gezeuget.
4. Uxor Herr Amtmann Carl von Zeppen/ Frau Maria Catharina geb. den 15. Jan. 1791. auch 1 Sohn und Töchter erzielet.
5. Uxor Herr Rath und Kriegs-Commissarij Schultheß, Frau Sibylla Christina geb. den 10 Octobr. 1693. gleichfalls 1 Sohn und Töchter erzeuget.
6. Dorothea nat. d. 19. Maj. 1695. denat. d. 28. Aug. 1696.

7. **Maria Dorothea** nat. d. 24. Novembr. 1696. den. 1. Febr. 1700.
  8. **Herr Ludewig Gottfried** / so den 9. Aug. 1698. geboren, und mit Frauen **Christlanen Philippinen** Gräfin von **Lossa** Sohn und Töchter erzielet.
  9. **Johann Christian** nat. d. 1. Jan. 1700. den. d. 27. Dec. 1717.
  10. **Georg Jacob** den 9. Apr. 1701. nat. den. d. 27. Sept. 1703.
  11. Uxor Hrn. Rentmeisters **Johann Christian Schmidts** Fr. **Susanna Maria** geb. den 1. Mart. 1703. Sohn und Tochter erzielet.
  12. **Henrich Friedrich** nat. d. 5. Febr. 1705. denat. den 13 Jun. 1708.
  13. **Johanna Catharina** nat. d. 24. Maji 1707. denat. d. 26. ejusd.
  14. **Augusta** nat. d. 29. Aug. 1708. den. d. 23. Jun. 1709.
  15. **Christian Wilhelm** / nat. d. 16. April. 1710. den. 20. Septemb. 1712.
- Tod sind an diese Welt kommen 3. Söhne, als
An. 1688. 1592. 1702.

Cap. XXIII.

De dormitorio Weitziano.

Epitaphiis quidem & cippis
 istud hucusque caret; sed ja-
 nuæ insculpta sequens
 inscriptio.

JACOB WEITZ,

Phil. & Medic. Doct. F. S. Rath und
 Leib - Medicus,

Auch Ober-Steuer-Einnehmer, Bürger, Mei-
 ster und geistl. Unter-Richts - Assessor
 Annor. 78.

Und Sein Weib

Christina geb. Jägerin,

Annor. 74.

Beide von Schmalkalden,
 Haben nach ihrem Ehlichen Jubilæo

Dieses zu ihrer

Und der nunmehr schon
 an 77 Seelen

vermehrten lieben Jhrigen

In Christo seligen Ruhestädte

Erbauen lassen

Im Jahr ihres Erlösers

clb lccc xlx.

Cap. XXIV.

De dormitorio Muhl- pfortiorum.

In hoc se quentia deprehendenda
epitaphia.

I.

Hier ruhet in Gott
Heinrich Christian Mühlpfort/

Welcher gebohren wurde

Den 18. Novembr. 1702.

Und wiederum in seinem Erlöser

Christo Jesu

Ganfft und selig entschlief

Den 5. Septembr. 1703.

Wobey der Leser zu bedencken hat/

Daß die rechte Glückseligkeit

Erst in dem seligen Tode angehe/

Und der recht lebet

Welcher in Gott ewig lebet.

Leich. Text Hiob 14. v. 1. 2.

Der Mensch vom Weibe gebohren lebet
kurze Zeit, und ist voll Unruhe: Gehet
auf wie eine Blume, und fället ab/
fleucht wie ein Schatten und bleibet
nicht.

II. Hier

II.

Hier ruhet in Gott

Magdalena Elisabetha
Mühlpsfortin.

Eine liebevolle Tochter

Des Hochfürstl. Sächsl. Hof Justicien und Ober-
Vormundschafft's Rath's zum Friedenstein,

Herrn

Christian Hieronimi Mühlpsfort's,

Und

Frau Susannen Marien
geb. Heydenreichin/

Geböhren am 25. Feb. 1695.

Und selig wieder verstorben den 23. Apr. 1702.

Zwar jung nach der Anzahl der Jahre/

Doch vor sich alt genug/

Wenn nach dem Spruche des Weisen

Klugheit das rechte graue Haar,

Und ein unbefleckt Leben

Das rechte Alter ist.

Als worinnen die Wohlfeltige viele

alte und junge Leute rühmlich

übertroffen hat.

Q 3

III. Hier

III.

Hier ruhet in Christo ihrem Erlöser

Die

Hoch-Edle Frau,

Frau

Susanna Margaretha/

Des weyl. Hoch-Edlen Herrn,

Herrn

Jacob Heinrich Heydenreichs

Jen F. S. Hochverdienten Præsidentens, wie
auch Hof- und Justicien-Raths zum
Friedenstein

Interblichene Witbe,

Und einige Tochter

Weyl. Herrn

ÆGIDI HUNNII,

SS. Theol. berühmten Doctoris und General-
Superint. zu Altenburg.

Ward geboren den 18. Septemb. 1539.

Lebte 17. Jahr im Ehestande,

Zeugte 10 Kinder, von denen 4 in ihrer Kind-
heit gestorben.

Starb den 1 Jul. 1699.

Nachdem sie 25 Jahr im Ehestande gelebt,
und ihr Alter gebracht auf 59 Jahr
9 Mon. 13 Tage.

IV. Bea-

IV.

Beatis manibus

Et æternæ memoriæ

MARIÆ LOUISIÆ,

Fœminæ lectissimæ,

Conjugi & matri incomparabili;

Quæ, si genus & dotes consideres,

Nulli secunda fuit:

Illud ex *Heydenreichiorum & Hunniorum*

Familiis famigeratissimis

Traxit,

Has longe præstantissimas natura
tribuit.

Hinc cum omnibus grata,

Marito jucunda,

Filio exoptata vixisset,

Hemanno ætat. 33. mens. 6. d. 11. Id. Ap.

Post Christum natum 1704.

Immature fato obiit.

Maritus.

Christianus ab *Ausem* J. U. D.

Et filius

Henricus Christianus

Mœstissimi hoc monumentum

F. D.

V.

Leich-Text 2 Cor. 4. v. 17. 18.

Zu der über alle Masse wichtigen Herrlichkeit
Ist der Seelen nach gelanget

**Jacob Friedrich
Bachoff,**

Ein Sohn von guter Hoffnung,
Des weyl. F. S. Cangeley und Consistor. Af-
fessoris auch Amtmanns der Herr-
schaft Donna,

**Herrn Michael Christoph
Bachoffs**

Und

**Frauen Elisabethen Sophien
geb. Hendenreichin,**

Er war gebohren in Gotha
den 14. Jan. 1686.

Une entschlief selig wieder
den 23. Mart. 1703.

Dessen Leib erwartet hier seines Erlösers
Christi Jesu.

VI. Leich-

VI.

Leichen-Text.

2. Tim. 4. v. 18.

Nach erlangter Erlösung von allem Ubel
Ruhet nun hier

Frau

Elisabetha Sophia Bachoffin

geb. Hendenreichin,

Des weyl. F. S. Canzelen und Consistor.
Assessoris auch Amtmanns der Herrsch.

Donna,

Herrn

Michael Christoph Bachoffs

hinderlassene Fr. Wittbe,

welche in Gotha

den 12. Mart. 1659. gebohren,

In 8. Jähriger Ehe 5. Kinder erzeugt,

Und als eine 16. Jährige Wittbe den 4. May.

1712. im 52. Jahr ihres Alters selig

wieder verstorben.

Wenn das unsterblich wär was tugend-
haft gewesen,

So würde man allhier nicht diese Grabs-
schrift lesen.

Dieses Ehren-Gedächtniß

Haben die 2. hinderlassene Töchter und Schwie-
ger Söhne aus kindlicher Liebe und Treu
aufrichten lassen.

Q

Cap.

Cap. XXV.
De dormitorio VVeyero-
rum & Witzmannorum-
In hoc cippi positi sequentes.

I.

Nobili Weyerorum familiae
 Ex Franconia in has terras translatae

A

Johanne Rogerio Weyero
 Nato Bischoffshemiae an. 1622.
 Primum Catholico,
 Cohortisque Caesareae praefecto,
 Hinc Lutheranus
 Et praefecto Ducali Saxo Hallensi,
 Tum Saxo Gothano,
 Trium utrobique praefecturarum.
 Quo Wafungiae an. 1666. 30. Jan. defuncto
 Et sepulto

Vidua *Rosina Kundmannia* ;
 Nata Sclavovvertae an. 1620.
 Septem liberis comitata Gotham secessit,
 Et an. 1686. 14. Jan. mortua,
 In hoc coemeterio cum illorum triga locum
 Quietis invenit

Præeuntibus *Adelgunde* filiarum minima
 An. 1677. d. 17. Dec.
 Nata Querfurti An. 1660.

Et

Et *Johanne* filiorum medio
Jurium Candidato

An. 1684. d. 6. Aug.

Nato *Querfurti* An. 1658.

Sequente *Sophia Catharina* filiarum secunda

An. 1604. d. 3. Jul.

Nata *Lipsiæ* An. 1652.

Filiorum tertius *Gottlob*

Natus *Wafungia* An. 1663.

Militum Officialis in *Hungaria*

An. 1686: obiit.

Filiarum tertia *Susanna Rosina*

Nata *Querfurti* An. 1656.

Nunc vidua inter peregrinos dedit,

Gothæ superstites

Filius & frater primogenitus

Ludovicus Weyerus

Consiliarius bellicus & Colonellus

Locum tenens *Saxonicus*,

Et filia sororque primogenita

Maria Brigitta Weyeria

Martini Ludovici Witzmanni

Commissarii bellici primarii uxor

An. 1701.

Hoc monumentum fieri curarunt,

Valete charissimi,

Nos stirpis nostræ in *Thuringia* ultimi

Quandocunque fata jusserint

Læti lubentesque sequemur.

II.

Sequitur ergo

LUDOVICUS WEYERUS

Confiliarius bellicus

Et colonellus locum tenens Saxonicus

An. 1654. men. Apr.

Hale Saxonum procreatus,

Atque Gothæ

An. 1700. d. 9. Jul.

Annorum 46. men. 3. dier. 6.

Placide extinctus,

Et cum sororum tertia,

SUSANNA ROSINA BEYERIA

An. 1646. d. 24. Nov.

Querfurti nata,

Et Montibus

An. 1707. d. 8. Jan.

Ann. 50. hebdom. 6. dier. 3.

Exanimata,

Ibidemque sepulta,

Beatam sui memoriam relinquit.

III.

Tandem sequitur

Martinus Ludovicus**Witzmann****Commissarius in rebus bellicis
primarius****Saxo Gothanus****An. 1645. d. 30. Maj.****Gerae natus,****Gothæ****An. 1709. d. 23. Mart.****Annorum 63. men. 9. dier. 10. cor-
pore seclusus,****Ipfiusque conjux****MARIA BRIGITTA****nata WETERIA****An. 1660. d. 12. Jan.****Dresdæ in lucem prognata,****Et an. 17. annorum men. dier.****Ex mœrore atque gemitu****Ad meliorem vitam vocata****Familiam Weyerianam****Exitu suo concludit.**

IV,

IV.

Allhier ruhet
 Dem Leibe nach
 In ihrem Erlöser Christo Jesu
 Bis auf dessen grossen Erscheinungs-Tag
 Eine fromme und Christliche Jugend-Matron,
 Die Weyl. Wohl-Edle Frau,

Anna Elisabetha Hertelin/

geb. Braunin,

War eine Tochter

Des sel. Herrn

Franz Albrecht Brauns

Hoch-Fürstl. S. Lauenburgischen Amtmanns
zu Schwarzenbeck,

Woselbst sie 1647. den 24. Octobr.
gebohren,

Wurde an. 1679. verehlicht an den Wohl-
Edlen und besten Herrn

Johann Jacob Herteln/

Hoch-Fürstl. Sächs. Ober-Kriegs-Commissar,
zum Friedenstein,

Starb nach Christ. löblicher Wahlsahrt
ihres Lebens
zu Gotha,

In beständigen Glauben und völliger Hoff-
nungs-Gewißheit ihren Gott und Er-
löser selig zu schauen,

Als

Als sie ihr Alter gebracht auf 58 Jahr 9 Mon.
2 Woch. und 6. Tage.

Ihre durch Christum gerechtfertigte Seele sey
in der Hand Gottes und keine Quaal
rühre sie an.

Ihr Leichen-Text, welchen sie wohl bedächtig
zu Bezeugung des Grundes der Hoff-
nung die in ihr war erwehlet,
ist enthalten

Psal. 17. v. 17.

Ruhe wohl in deiner Grufft/
Und schlaf aus in deiner Höle,
Bis dich Gottes Stimme ruft/
Und der Goel deiner Seele
Wird mit Himmels Klarheit
zieren,
Und zum Schauen GOTTES
führen.

V.

Allhier ruhet in Gott selig
Der Wohl . Edle Herr

Johann Jacob Hertel,

In das 39. Jahr gewesener F. S. Ober . Kriegs-
Commisarius zum Friedenstern,

Ist gebohren in der Chur . S. Residentz
Stadt Dresden d. 26. Nov. 1633.

Sein Vater war Herr Jacob Hertel aus der
Braunschweigisch . Lüneburgischen Berg-
Stadt Zellerfeld bürtig,

Seiner Chur . Fürstl. Durchl. zu Sachsen
biß an sein seliges Ende gewesener
Münk , Oheim und Reichs
Gesell,

Die Mutter aber Frau Regina Herrn
FRANCISCI BAUDIX

Gewesenen Fürstl. Hof . Apotheckers zu Al-
tenburg andere Tochter ;

Starb im hohen Alter nach überstandenen Lei-
des , Schmerken allhier zu Gotha in seinem
Erlöser selig

den 11. Mart. An. 1714.

Seines Alters 80. Jahr.

Ruhe wohl du werther Mann
Nach so grossen Schmerz und Leiden/
Deine Seel ist Himmel an
Kommen zu der Cron der Freuden.

Cap. XXVI.

De dormitorio Feustckin-
giano. In hoc sequentia appa-
rent epitaphia.

I.

Alhier haben Ihre Ruhe Städte nicht gesucht,
Und doch dem Leibe nach gefunden

Sophia Magdalena

Und Carl Willhelm/

Zwey liebe und Hoffnungs volle Kinder
Des weyl. Hochwürdigten Magnifici, in Gott
andächtigen und hochgelahrten Herrn,

Hrn. Johann Heinrich Feustckings,

Hochberühmten Doctoris Theologiae,
Er. Hochfürstl. Durchl. zu Sachsen Gotha hoch-
verordneten Ober. Hof. Predigers, Beicht. Va-
ters, wie auch Ober. Consistorial- und

Kirchen-Raths,

Und der Hoch. Edlen, Hoch. Ehr und Jugendbe-
lobten Frau.

Sr. Magdal. Elisabethen geb. Meyerin.

Jene ist d. 11. Oct. 1707. Dieser aber d. 11.

Aug. 1709. zu Zerbst gebohren worden, bey-

de aber sind zu Gotha

Neml. jene d. 5. Aug. 1713. Dieser d. 20. Nov.

1714. als Christen Kinder zum ewige Leben

gestorben, und haben in wenig Jahren

viele erfüllet:

2. Cor. 6. v. 9. Als wie die Sterbenden 2c.

R

II.

II.

Unter diesem Stein
 Ruhet, der erblaste Leib
 Des Wohlseiligen
 Herrn

Sebastian Detleff
 Feustkings,

Hoch = Fürstl. Sächs. wohlbestallt
 gewesenem Steuer- und Hof-Com-
 missarii zum Frieden-
 stein;

Dessen Wunsch und Verlangen der, der ihn
 vorlängst in die Hände eingezeichnet,
 erfüllet,

Und seine theure Seele dem Seelen-Bräu-
 tigam zugeführet

Nachdem er im 49. Jahr seines Alters
 verschieden

Am 6. Octobr. An. Chr. 1722.

Leichen-Text.

Esa. 49. v. 16.

Steh in die Hände habe ich dich ge-
 zeichnet.

Cap. XXVII.

De dormitorio Zorniano.

In hoc apparent epitaphia
sequentia.

I.

Uxori incomparabili & amabilissimæ

MARGARETHÆ JACOBÆ

de ZORN,

De Plopsheim,

Natæ *Deuffelin* de Pirckensee.

D. 17. Jan. 1659. Ortenburgi Wetteraviæ
Sine luce in lucem ærumnosam prognatæ,

D. 21. Maj. 1689. sibi vinculo conjugali

Latis auspiciis sociatæ,

Et tandem

Post turbines admodum procellosos

D. 7. Aug. 1715.

Ita & mortalitate functæ,

Hoc quaecunque monumentum in testimonium
sui doloris acerbissimi, in encomium fidissimæ

conjugis, & in memoriam nunquam inter-
morituram lugens posuit

Wolff Christophorus Zorn

De Plopsheim.

Eröffne dich du Todes-Pfort?

Auf daß an schönen Sternen-Ort

Durch dich ich möge fahren.

R 2

II.

II.

Hic jacet

Non tam natalium splendore,
Quam munerum officiorumque
plurium,

Quibus præclare functus est,
Industria inclytus heros,

WOLFF CHRISTOPH ZORN
de *Plopsheim*,

Dynastra in Hittigheim & Oberhau-
senberg, supremus vigiliarum, rei ædi-
litæ, tormentariæ, arcis Fridenstei-
niæ, urbisque Gothanæ præ-
fectus & chiliarcha.

Natus MDCLV. d. 20. Octobr.

In urbe Montisbellicardi

Patre *Wolffgango Friderico*,
Morum præfecto & consiliario

In aula ibidem,

Postea civitatis Argentoratensis
Magistro.

Matre *Anna Juliana de Grun*,

Cujus animus

Uti litteris, linguis, & studiis,

Imprimis Mathematicis,

Architectonicis, militaribus,

Itine-

Itineribus præterea variis,
Per Germaniam, Galliam, Daniam,
Hungariam, Italiam, Belgium
Et Angliam

Institutis egregie erat excultus;
Ita experientia usuque,
Quo admiranda varii generis ædificia
Principis ac Domini sui indulgentissimi

FRIDERICI II.

Ducis Sax. Gothani

Jussu

Feliciter exstruebat,
Didicerat quam caduca & cum tempo-
re peritura sit Ædium, templorum
etiam eximiorum structura.

Quare in tempore cogitavit de domo
Quæ non manibus facta,

Et in qua noverat esse mansiones
multas & æternas;

Eaque mente ædiculam hanc corpo-
ris sui

Die ix. Aug. MDCCXXI.

Vita defuncti,

Perinde ac uxoris MDCCX, præmissæ
reliquias excepturam ædificavit.

Tu quisquis es qui legeris hoc dicito:

Pax huic domui.

R 3

Cap.

Cap. XXVIII.

De dormitorio Ludvvi-
giano. Interjectum Hertzogia-
num vacat, in hoc vero cippus
erectus insequens.

Hier ruhet in ihrem Erlöser, und erwartet der
völligen Verherrlichung der gläubigen

Kinder, Gottes

Eine in ihrem Leben erfundene, gottselige

Tugend Matron,

Weyl. Frau

Maria Christ. Ludwigin.

Ihr Herr Vater war

Herr Elias Rudolph Heidenreich

Hochfürstl. C. Hochverdienter Rath
auf Friedenstein,

Die Frau Mutter aber

Frau Anna Catharina

geb. Bangerin.

Sie war in diese Zeitlichkeit geboren allhier
in Gotha d. 8. Jul. 1668.

Nach schmerzlichen Hintritt beyderseits Eltern.
hat sie durch Gottes Schickung auf Einwilli-
gung vornehmer Freunde und Anverwand-
ten sich an. 1692. d. 20. Sept. in den
H. Ehestand eingelassen,

Und

Und ist an Herrn
Johann Jeremias Ludwig
 Fürstl. Sächsis. Land-Commissarium auf
 Friedenstein

verheyrathet worden,
 Mit welchen sie eine rechte vergnügte Ehe,
 wiewohl ohne Leibes Erben,
 In die 25. Jahr besessen:
 verschiede selig

d. 3. August. 1717.

Ihres Alters 49. Jahr 15. Tage.

Zum Andenken ist dieser Leichen-Stein ge-
 setzt worden

Von ihrem treuen Ehe-Mann,
 Herrn

Jeremia Balthasar Ludwigs
 Hoch-Fürstl. Sächsis. Hof-Predigers,
 Beicht-Vaters und Consistorial-Assess.
 zum Friedenstein,

Und

Frau Marien Jacobinen
 geb. Hermannin
 hinterlassenen Sohne/

Welcher gebohren in Erffurth
 d. 7. Maj. 1663. ft. v.

Und gestorben

Seines Alters

R 4

Cap.

Cap. XXIX.

De dormitorio Gottero-
rum, In hoc epitaphia de-
prehendes hæc.

I.

Alhier ruhet in seinem Erlöser Christo Jesu
Und wartet der frölichen Auferstehung,
Der weyland.

Fürstl. Sächs. Cammer-Secretarius
zum Friedenstein,

Herr

Johann Ernst Fergen/

Des weyland

Fürstl. S. General-Superintendentens
und Consistorial-Assess. alhier,

Herrn Heinrich Fergens

Nachgelassener ältester Sohn
anderer Ehe.

Ward gebohren d. 5. Aug. 1678.

Morgens früh 5. Uhr;

Verheyrathete sich d. 24. Nov. 1711.
verschied selig

d. 9. Mart. 1718.

Morgens früh 5. Uhr.

II.

II.

Allhier

Ruhet in seinem Erlöser

Christo Jesu,

Und erwartet der frölichen Auferstehung,

Weyland

Herr M. Georg Heinrich
Fergens,

Des Weyland

Fürstl. G. General-Superint. und Confi-
storial-Assessoris

allhier,

Herrn Heinrich Fergens
Nachgelassener dritter Sohn

anderer Ehe,

Ward gebohren

den 9. Novemb. 1686.

Morgens früh um 6. Uhr,

Entschlief selig

den 19. Mart. 1719.

vormittage.

Beyder Leichen-Text.

Dan. 12. v. 13. Joh. 3. v. 16.

R 5

III. All

III.

Alhier ruhet in Christo
Der weyl. Fürstl. Sächs. Secretarius und
Archivarius,

**Herr Conr. Ludwig
Wagner**

J. U. L.

Ein Sohn

Herrn Berner Wagners,

Fürstl. Braunschw. Amtmanns,

Und

**Frauen Lucien Katharinen
Haußmannin,**

Geböhren zu Braunschweig

den 12. Aug. 1679.

Lebete im Glauben zu Gott,

Und in der Liebe zum Nächsten,

Bis zum seligen Ableben,

Welches den 28. Maj. 1716. in Gotha
erfolget,

Nach

Nachdem er
Mit Frau
Susannen Catharinen
Gotterin,

In 4. und ein halb jährigen liebevollen Ehe
1 Tochter und 1 Sohn gezeuget,
Davon der letztere bey ihm ruhet.
Seines Alters 36 und 3 Viertel Jahr.

Tritt her du Sterblicher,
Betrachte der Menschen Sterblichkeit,
Hier liegt ein Lazarus,
Ein frommer Mann den Gott geliebet,
Und der sich auch zu jederzeit,
In Gottes Lieb' geübet;
Doch sieh'st du daß er sterben muß:
Wiewohl sein Tod ist kein Verderben;
Denn Gottes Lieb' ist stärker als der Tod,
Und bringet ihn vom Tod zum Leben:
Drum Leser liebe Gott,
So wird dir Jesus auch im Tod das Leben
geben.

IV.

Sterblicher
 Strebe nach der Unsterblichkeit
 In der Sterblichkeit:
 Folge dem löblichen Exempel
 Einer hier ruhenden Tugend belobten
 Vorgängerin,

Frau

Susannen Catharinen

Gotterin/

geb. Zindernagelin/

Herrn

Ludewig Andrea Gotters

Gehelmden Secretarii,

In das 27 Jahr treu gewesene

Ehe-Genosin,

Welche eine krebreiche Mutter von 16. lieben
 Kindern worden.

Diese da sie lebete starb täglich sich und
 der Welt,

Und lebete was sie lebete im Glauben
 des Sohnes Gottes,

Auf daß sie ewig leben möchte;

Nun lebet sie hier und dort;

Hier

Hier in unvergeßlichen Andencken ihres
Eheliebsten,
Im Gedächtniß ihrer Frau Mutter,
Im Herzen der unter ihrem Herzen getragenen
Kinder,
Und in fortwährender Treue
Treuer Freunde.
Denn alle haben sie als ein tugendsam
Weib erkant.
Dort lebet sie in und bey Gott.
Sie hat ihm vertrauet, geleet, gedienet,
So hat er sie erlöset,
Aus dem Tode gerissen,
Und zu Ehren gebracht,
Und ihr Gedächtniß bleibet ewig im Segen.
Lerne demnach an ihr Sterblicher,
Stirb weil du noch lebest,
Und tödte die Glieder so auf Erden sind
So lange du auf Erden lebest;
Befleißige dich aber des Lebens aus Gott
So wirst du nicht sterben wenn du stirbst,
Sondern vom Tode zum Leben,
Und von der Sterblichkeit zur Unsterblich-
keit kommen.
Gehab dich wohl.

Leich. Text Joh. 3.

Also hat Gott die Welt geliebet ic.

Cap. XXX.

De dormitorio Schar-
schmidiano, In hoc unicus
positus cippus.**Ehren-Gedächtniß,**

Dem im Glauben und Liebe beständig geblieben
nen Fürstl. G. Geh. Kriegs-Secretario
zum Friedenstein,

Herrn Johann Georg Scharschmiedens,
Welcher im Voigtl. Glaucha geboren

Den 27. Jun. 1655.

In Gotha selig wieder verstorben

Den 23. Jun. 1718.

Aufgerichtet von Frau

Johannen Magdalenen Scharschmiedin,
geb. von Waltern,

betrübten Witbe, und dero selben Kindern

Johann Friedrichen, Joh. Christianen,
Christianen Soph. Scharschmieden.

Ob ich gleich tausendmahl von euch beweinet werde,

Doch schlaf ich in der Ruh', mich deckt die kühle Erde;

Ich leb' in meinem Gott, im schönen Himmels Saal;

Ich bin in Gottes Hand, mich rühret keine Quaal.

Drum hemmt den Thränen-Bach, und stellt das Weinen
ein;

Ich wünsch', daß nach der Zeit ihr auch möcht bey mir
seyn.

Memento mori.

Cap. XXXI.

Cap. XXXI.

De dormitorio Mahnio-
rum, Hoc unicum exhibet
epitaphium sequens.

Thue Rechnung. Luc. 16. v. 2.

Betrachte Sterblicher dein Sterbe, Bild im
Leben;

Hier ist dein Todten, Haus schon eh du stirbst
bereit;

Man wird dir einen Ort bey denen Todten ge-
ben;

Da wird dein Leib zu Staub vielleicht in Fur-
ker Zeit.

Drum dencke weil du lebst, wo wird die Seele
bleiben;

Wird solche wenn du stirbst in Gottes Hän-
den ruhn?

Ja soll dich Jesus nicht von seiner Rechten treis-
ben,

So Sorge wie du dort magst richtig Rechnung
thun.

Beystetem Gedencken an eine unsterbliche Seele

In einem sterblichen Leibe

Machte Richtigkeit vor dem Tode in der

Rechnung

Nach dem Tode,

Unter

Unter vielen wichtigen Rechnungen in nichtigen
 Gütern,
 Sorgete vor die Ruhe der Seelen im
 Himmel,
 Bey deren Unruhe auf Erden,
 Vor die Wohnung des Leibes unter denen
 Todten
 Bey dessen Wohnung unter denen
 Lebendigen,
 Und lies dieses Grabmahl aufrichten
 Der Fürstl. Sächs. Rent- u. Meister zum
 Friedenstern

Heinrich Christian Mahn

Im Alter des mit Gott beschliessenden 45 ten
 Jahrs war der 3te Jan. 1724.

Ermahnet anbey die jetzt und künftig Lebenden
 daß sie unter denen Lebendigen so leben,
 daß sie ewig wohl leben,
 Und so lange sie noch dencken dieses ein-
 zige mit Ernst stets bedencken:
 Nach der Zeit folget eine Ewigkeit,
 Deren Anfang heisset:
Thue Rechnung.

Cap. XXXII.

De dormitorio in cœmeterio patulo epitaphiisque notabilioribus, quæ haud sine acumine composita monstrantur, sed non adeo frequentia sunt, propter longævi temporis mordacitatem plurimis corrosis: hinc notabis sequentia.

I.

Anno 1597. den 5. Septembris

Ist der erbare Wolff Dœnel

In Gott selig vorschieden,

Seines Alters 33 Jahr.

Anno 1595. den 30. Martii

Ist Wolff Dœnels Soehnlein

Daniel genanndt

In Gott selig vorschieden

Seines Alters 1. Jahr.

Anno 1597. den 9. Septembris

Ist Wolff Dœnels Tœchterlein

Susanna genandt

In Gott vorschieden,

Ihres Alters 5. Jahr.

**Gott verleihe ihnen allen eine freliche Auff-
erstehung,**

S

II,

II

Monumentum
Clarissimi Amplissimique
Dn.

JOHANN WEIDE-
MULLER,

Consulis Gothani
Primarii.

Natus Cruciburgi
D. 26. Apr.
cl515 LXXI.

Denatus
D. 28. Novembr.
cl515c XLVI.

Vixit annos LXXV. Mens. VII.
D. III.

III.

Hier ruhet in ihrem Erlöser Jesu Christo
 Bis zu dem grossen Versammlungs-Tage
 Die weyl. Hoch, Edl. u. hochtugendbegabte
Frau Rosina Sanderin
 gebohrne Strampffin,

Welche am 7. Octobr. 1698. st. v. gebohren/
 den 28. Mey. 1716.

Mit dem Hoch, Edlen und hochmannvesten
Herrn Levin Martin Sandern
 Ihro Hoch, Fürstl. Durchl. zu Sachsen
 Gotha wohlbestallten Hauptmann
 Unter dero löblichen Erb, Prinz Friedrichs Re-
 giment zu Fuß vermählet,

Und am 18. Nov. 1716. selig verschieden,
Ihres Alters 18. Jahr, 4. Woch. 14. Tag.
 Leichen-Text,

Weg mit den Hütten dieser Welt ;

Ich schwinde mich in Himmel,

Wo meines Jesu Lust-Gezelt ;

Weg irdisches Getümmel ;

Mein Jesus hat mich eingeführt

In's Lust-Haus seiner Freuden,

Das keines Menschen Hand geziert ;

Weg Purpur, Gold und Seiden ;

Weg Cedern, Marmor und Saphier ;

Es ist nur eitles Wesen ;

Dit Haus hat zehnmal grössre Zier ;

Nun bin ich recht genesen ;

Kein Welt Wort kömmt mir mehr in Sinn ;

Ich will von Himmels Dingen,

Dahin ich nun gelanget bin,

Hinfort auch ewig singen.

IV.

Jehovæ, luci & salutis mortaliūm
sacrum.

Vir eximius & doctus,
SAMUEL ABESSER,
Serenissim. Saxon. Duc. & Princ.
Ernesti

Ab epistolis.

Natus an. 1617. d. Octobr. 7.

Cum filio *Samuele*

Nato 1651. d. 17. Apr.

Denato 1658.

Ad cœlica gaudia evocatus,

Hic situs terras reliquit

An. 1655. d. 29. Septem.

Quibus

CATHARINA VOLCKIA

Uxor & mater

Fragilitatis humanæ memor,

In spem resurrectionis vitæque beatæ
certissimam

Hoc monumentum poni curavit

An. 1661.

Vita, labor, mors, requies.

Sap. 5. v. 16. C. 3. v. 9.

V.
 Hier ruhet in Gott
 Herr
Johann Christoph
Möller

Stadt. Fähnrich allhier,
 Ward gebohren in Erfurth 1609. d. 3. Oct.

Berehlichet an Frau

Marien Hoffmännin

1643.

In der Ehe gelebt 22. Jahr 43. Wochen,

Starb den 3. Dec. 1673.

Seines Alters 63. Jahr 10. Wochen.

Grab- Schrift.

Hier dient ich Fahn und Wassen,

Mein Thun war so beschaffen,

Daß weder Treu noch Müß

Ich sparte, auch mein Guth

Stund zu der armen Hand bey schwerer
 Zeit.

Geistlich und leiblich hat ich zu streiten;

Doch scheut ich keinen Feind bey Jesu Gesa-
 ten,

Bis ich durch ihn den Sieg und Lauff

Führt triumphirend Himmel auf.

VI.

Hier ruhet in GOTT
Herr Elias Dürfeldt,
 Des Raths und Handels-Mann allhier,
 Ward geböhren 1622. d. 5. Dec.
 Und im Herrn selig enischlaffen
 1673. den 2. Jul.
 Hat mit Frau

Elisabethen geb. Bähringern
 Im Ehestande gelebt 22. Jahr,
 Darinnen erzeuget 4. Söhne und 4. Töchter,
 Davon 3. Söhne hiernächst ruhen.

Grab-Schrift.

Wahrheit, Treu, Aufrichtigkeit,
 Fleiß, Fried und Bescheidenheit,
 Gottesfurcht zum Tugend-Spiel
 War mein Thun in allen Ziel.
 Jesu starb ich eh ich starb,
 Der um meine Seele warb:
 Drum so ist mir ewig wohl/
 Nun in ihm ich ruhen soll.

Cal. Maj.

A. O. R. clbCLXXIV.

VII.

Ehren Gedächtniß
Dem Fürstl. S. Cammer-Secretario zum
Friedenstein

Herrn Christian Pizen/
Welcher zu Tanne im Voigtlande
d. 8. Aug. 1670. geboren,

Und zu Gotha
Am 31. Jul. 1716. selig verschieden/
aufgerichtet

Am 31. Jul. 1720.

Von

Frau Susannen Elisabethen

gebohrnen Richterinn,
Als hinterlassenen Wittben/
Und Kindern,
Namendlich

Frau Marien Christianen/

Des Fürstl. S. Steuer-Secretarii

Herrn Rudolffs

Eheliebsten

Herrn Johann Friedrichen J. U. C.

aus erster Ehe,

Und Jungfer

Johannetten Elisabethen Pizen

aus anderer Ehe.

Leichen = Text.

Mich. 7. v. 7.

**Ich aber will auf den Herrn schauen,
und des Gottes meines Heils erwarten,
mein Gott wird mich hören.**

Zur Rechten dieses Grabmals

Ruhet auch in Gott selig

Des Herrn Secretarii erste Ehelebste,

Frau Maria Catharina

Des weyl. Fürstl. S. Cammer-Registr.

Herrn Daniel Löwens,

Und

Frau Marthen Elisabethen

geb. Dürrfeldin

Älteste Tochter,

**Welche nach einen 5. jährigen Ehestande bereits
am 4. Apr. 1705. ihrem Ehe-Herrn in die
Ewigkeit vorgangen.**

Desgleichen 3. Söhne und 1. Tochter,

Als

Johann Georg,

Christian,

Johann Christian

aus erster,

Und

Maria Magdalena

aus anderer Ehe,

**Welche alle vor obgedachten ihren lieben
Eltern sehr jung verstorben.**

VIII.

D. O. M. S.

Petrus Ernestus
Davidis Godelmanni

Redituum Ducalium Gothæ præ-
fecti,

Et

Elisabethæ vonder Eichen
Filius.

Nascitur Coburgi

D. 24. Sept. A. C. 1617.

Moritur Gothæ

D. 2. Sept. A. C. 1629.

In defuncti memoriam

Et sui solatium

Hoc amoris & mœroris monu-
mentum Parentes

P. C.

IX.

Hic

Ossa quiescunt

**M. DANIELIS
KIESLINGII**

Principum juvenum

Ducum Saxon,

Præceptoris,

Nati die 26. Jan. 1692.

Defuncti die 25. Sept. 1722.

Domine miserere mei,

X. Dei

X.

Deo misericordi, redemptori,
Resuscitatori sacrum.

Sub hoc tumultu humanum caducum
Reposuerunt,

Et gloria qua ipsi beati mox æter-
nandum expectant,

Sati familia

*WILCKIO HESSO WOLFIA,
ANDREAS*

biennis 1641.

MARGARETHA ELISABETHA

femestris 1644.

SUSANNA ELISABETHA

annua 1652.

His ut tandem aggregentur,
Et visione beatifica fruantur,

Unice desiderant

Testanturque hoc monumento

Parentes,

GEORG HESS

Gymnas. Conrect.

ANNA ELISABETHA WOLFIA,

Et cæteris liberis

AN.

ANDREÆ, JOHANN MARTINO,
CATHARINÆ, SOPHIÆ,
ANNÆ MARIÆ

aliquando exoptant

Ex hac morte ad vitam eundem
transitum

Et creationis finem.

Homo

Mortis & æternitatis memento,

Et vivus

Ubi post mortem commorandum
cogita:

Moriendum est ut vivamus,

Vivendum ut beate moriamur.

Suspiremus hic,

Adspiremus illud ad regnum,

Cujus rex Trinitas,

Lex caritas,

Modus æternitas.

Quicquid hic est

Modicum est,

Breve est.

Valete omnia

Tu sola salve æternitas.

XI.

H. S. E.

SOPH. ELISABETH.

Nata *Giesbachia*,

Fœmina rarissima singularis exempli,

Pietatis patientiæque,

Quæ

Ex conjugio priore cum

THOMA ab AUSEN

Inspectore Eccles. Saxo - Goth.

Filiū reliquit

D. CHRISTIANUM CONSILIARIUM,

Ex posteriore cum

D. ADAMO TRIBBECHOVIO

Theol. summo & Superint. Gen.

Saxo Gothano

Filios 2 *Abrab. & Frider.*

Et filiam

MARIAM ELISABETHAM.

Filiū & 5 filias præmisit,

Placidissime vero expiravit

Prid. Non. Jun. 1713.

Explectis in hac mortalitate an. 58.

mens. 7. D. 13.

Liberi & generi moerentissimi

P. C.

XII. D.

XII.

D. O. M. S.

Tumulo huic creditum
 Quicquid mortale habuit
 Nobilis vir

THOMAS de AUSEN,

Quem

Colonia Agrippina an. 1641. genuit.

Lips. Erfurt. & Jenæ Philosophiam

Et sacras litteras excoluit.

ERNESTUS P. Dux Saxon. munere provincialis

Inspectoris eum decoravit.

Jam totum visitationibus intentum

Præmatura mors an. 1673, d. 28. Decemb.

Intervenit, turbavit, cohibuit.

Quid cohibuit?

Imo promovit.

Nunc cœlestia visitat, cognoscit, penetrat.

Ergo in cœlis

Ovantis juvenis mariti

Exuviis in terris

Lugens juvenis vidua

SOPHIA ELISABETHA GIESBACHIA

Et anniculus vagiens filius

Monumenta hæc erexere.

An. MDCLXXIV.

XIII, Con-

XIII.

Conditum hic exanime corpus
Viri plurim. Reverend. Ampliss.

Abraham Giesbach

Diac. aul. Assess. Consist.

Theologi Meditatione, Oratione,
Tentatione, Exercitatione

Spiritus.

Nat. MDCXIII. d. 13. Maj.

Denat. MDCLXXXI. d. 16. Maj.

XIV. Hier

XIV.

Hier hat die allgemeine Mutter
In ihren Schoß mit Ehren aufgenommen
Die Weyl. Wohl-Edle Hoch-Ehr und Zue-
gendsbelobte Frau

Anna Maria Maßnin

geb. Weizin,

Welche die Güte Gottes allezeit danckbarlich
dafür gepriesen,

Daß er sie von an. 1654. den 22. Febr.

Da sie zu leben angefangen,

Ihren Waisen-Stand hindurch,

Darein sie anfänglich als ein Kind von
21 Wochen

Durch den sel. Tod ihres Vaters
Weyl.

Herrn M. Johann Weizens

Pfarrers in Goldbach,

Zum andernmahl durch den in ihrem 9ten Jahr
erfolgten seligen Hintrit ihrer Mutter

Frau

Barbaren geb. Bachoffin

gesetzt worden.

Ferner in ihrem 2 mahligen Ehestande,

Darinnen sie mit weyl.

Herrn Jacob Herrn

Schul-Diener in Hayna 1 und 3 Viert. Jahr

Und

Und Weyl.

Herrn Johann Georg Mahnen

Pfarrer in Eberstädt und Sonneborn

10 Jahr vergnügt zugebracht,

Und mit jenem 1 Sohn, mit diesem aber 2 Söhne

und eine Tochter gezeuget,

Behl. Zeit ihres 30jährigen Witwen-Standes,

und also ihre ganze Lebens-

Zeit hindurch,

Welche 60 Jahr, 12 Tage und 9 St.

gewähret,

Nach seinem Rath geleitet;

Und nachdem sie ihre mit größter Sorge und

Mühe erzogene Kinder

In erwünschter Ehre gesehen

An. 1714. den 18. Mart. zu sich mit Ehren

genommen hat.

Und wie sie der Höchste zeitlicher Ehren gewür-

diget, also haben vermöge kindlicher Pflicht

auf diesem geringen Grabmahle

Die Selige nach ihrem Tode noch beehren

wollen

Ihre 2 am Leben übrige Söhne

Johann David Herr, Hoch-Fürstl. Sächsf.

Rath und Amtmann zu Altenburg,

Und

Heinrich Christian Mahn, Hoch-Fürstl.

Sächsf. Rent.-Verwalter zum Friedenstein.

XV.

Hier schläfft ein tugendhafftes und
seliges Kind,

Das einzige Töchterlein

**Herrn Johann Caspar
Reinhardts**

F. C. Hof-Advocat zum Friedensteyn, und ver-
schiedener Adel. Gerichte Directoris,

Namens

SYDONIA HELENA,

Geböhren den 12. Decemb. 1594. in Christo se-
lig verstorben den 18. Septemb. 1700.

Ihres Alters 5 Jahr 9 M. 6 Tage
11 St.

Sie war hier völlig Gott ergeben,
Und ihres Vaters Lust im Leben;

Nun soll auch dieser feste Stein

Ein Denckmahl ihrer Tugend seyn.

Ihr Geist lebt in den Sternern Höhen

Der Leib wird gleichfals auferstehen.

Drum soll sie diese Grabschrift haben,

Hier liegt ein Engels Kind begraben.

Leich-Text. Sap. 4. v. 7.

XVI. Er

XVI.

Erkennt ihr noch nicht eure Hinsälligkeit ihr Menschen,
die ihr wie die Blumen auf dem Felde blüht;
So sehet an den unter diesem Steine versephten
Herrn

D. Joh. Mart. Floribus,

Fürstl. Sächsis. Goth. Land, Physic. und Guarnis.
Medic.

Welcher in seiner Blüth abfiel, wie die Blume Heme-
rocallis.

Er lebte zur Ehre seines Vaters

Herrn Johann Georg Floribus,

Von dem er nechst Gott den 4. Dec. 1670.
des Lebens Ausgang erhalten;

Er lebte zur Freude und Trost seines Weibes

Frau Marien geb. Zielbaumin,

Mit welcher er den 22. Apr. 1699. in Jena sich copuliren
ließ;

Er lebte zur Stütze und Aufnahme seiner Kinder,

Davon die Helffte unter der Erde,

Die andern als 3. Söhne und 3. Töchter auf der Erden sich
amnoch lebend befinden.

Er war ein wachfamer Beystand der Kranken in der

Stadt, bey der Guarnison, auf dem Lande,

Von denen viele wie die Rosen blühen da er zu Grabe
gangen:

Denn da er am muntersten war die Blumen zu nähen,

ward er zur Erden, in welche er den 13. Sept. 1718.

eingelegt wurde, aber zugleich ein Erbe des Him-

mels, in welchen er bereits eingegangen ist.

Leichen-Text. Psal. 39 v. 6.

Ruhe wohl in deiner Gruft:

Dann deine Toden-Kammer

Ist ohne Leid und Jammer:

Ich aber will stets dein gedencken,

Bis Gott dich mit wird wieder schencken

Wann er mich einsten zu dir rufft.

XVII.

Hier ruhet in Christo ihrem Erlöser, die wehl.
Wohl-Edle Viel-Ehr und Jugendbel. Frau

Johanna Magdalena/

Tit. Herrn

Gottfried Siegmund Engerts

F. S. Wohlbestallten Cammer-

Dieners allhier

Hertzlich geliebteste Ehe- Frau

Welche den 24 Decemb. 1665. zu Altenburg ge-
bohren, und den 14 Novemb. 1705 all-
hier selig verschieden,

Ihres Alters 39 Jahr 10 M. 16 T.

Gott verleihe dem entselten Körper eine selige
Ruhe, und am jüngsten Tage eine
fröliche Auferstehung.

Wandersmann

Schau diese Grabstadt an

Als eine Thür zu jener Seligkeit,

Hier in der Welt ist Müh und Streit.

Die beste Lust versatzet Angst und Weinen,

Und will ein jeder Weg dem Fuß gefähr. scheine,

Dargegen steckt das Leben in dem Tod,

Und Sterben ist das Ende aller Noth.

Denn weiß das Aug von keinen Thränen;

Denn ist die Seel den Aergernissen,

Ja gar dem Tod entrissen.

Stelt nun der Tod so edle Gaben,

O! was vor Herrlichkeit muß jenes Leben haben.

XVIII.

Jacet hic

Filius magnæ spei,

MAGNUS RUDOLPH**HEYDENREICH**

Juris Candidatus

Natus d. 29. Apr. an.

MDCLXXXIX.

Defunctus ex Academiis Giesena

& Jenensi

In patriam redux

In medio ætatis, studiorum & spei

Ipso Christi natalitio die

Anno **MDCCX.**Ætatis **XXI.** Mens. **IX.**

T 3

XIX. Hic

XIX.

Hic quiescunt ossa

Matronæ nobilissimæ

SABINÆ FUHRMANNIÆ

Quæ nata Islebiæ an. 1607.

Patre **JACOBO RITTERO**,

Comitatus Mansfeldici Cancellario,

Matre **JUSTINA FROEHNERIA**:

Nupsit an. 1634. Hainæ in Silesia

CASPAR. FUHRMANNO

Cæsareo Telenario & Pharmacop.

Cum quo annos 23 in matrimonio

Suaviter & jucunde vixit.

Mater facta 4 filiorum & 2 filiarum:

Post fata mariti in aulam Gothanam
adscita

Magnanimi Ducis *Friderici* Serenissim.

Conjugi & liberis per integros

10 annos

Officia & servitia non ingrata præstitit.

Tandem per varios casus ad summum

vitæ fastigium provecta

Placide obiit

Gothæ 1692.

Cujus memoriæ hoc monumentum

poni curavit

A. C. R.

XX. Diene

XX.

Dienstag nach S. Marcus
verschiede

Margaretha Meusemañin

Und sie war

Die erste

Nach der Belägerung

hier hauffen begraben.

Ihr Alter XXX Jahr.

Der Gott gnade.

XXI.

XXI.

ΕΝΘΑΔΕ ΦΡΙΔΡΙΧΟΝ ΚΑΤΕ
 ΚΡΥΨΕ ΜΥΚΩΝΙΟΝ ΑΔΡΩΝ
 ΓΑΙΗ ΘΤΡΙΓΕΤΩΝ ΦΡΑΓΚΟΝ
 ΕΟΝΤΑ ΓΕΝΟΣ
 ΦΩΣ ΕΤΑΓΓΕΛΙΟΥ ΓΟΤΘΑΙ
 ΟΙΣ ΟΣΠΕΡ ΑΝΗΠΤΕΝ
 ΕΥΣΕΒΕΩΣ ΤΕΖΗ ΕΝ
 ΔΕΚ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑΖ· Κ. Α.

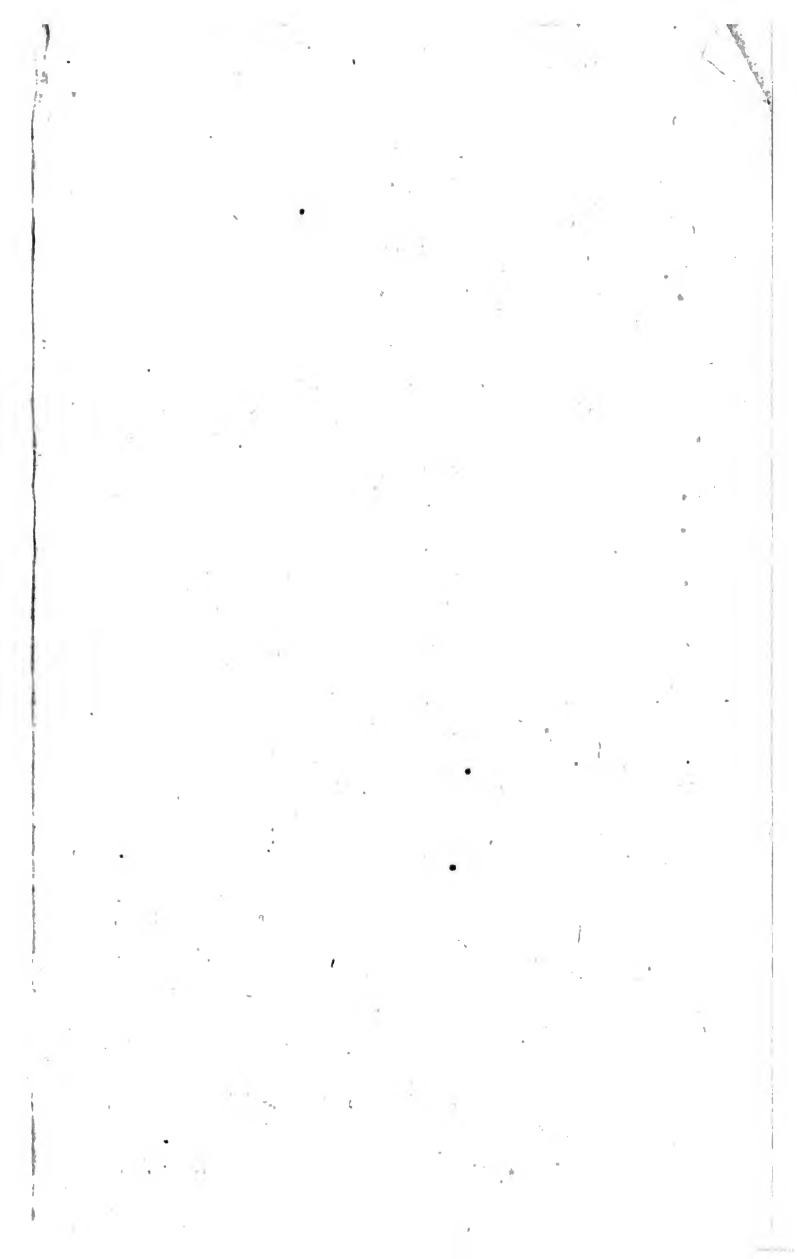
*Quo duce Gotha tibi monstrata est gratia
 Christi*

*Hic pia Myconii contegit ossa lapis.
 Doctrinae & vitæ tibi moribus ille reliquit
 Exemplum hoc ingens Gotha tuere decus.*

* * *

Hæc sunt epitaphia fere omnia
 notabiliora quæ Gotha nostra
 ostendit; si quæ nova cum tem-
 poris successu accesserint, & præ-
 sens opusculum mereatur applau-
 sum, itidem & illa in vulgus edere
 & lectori curioso exhibere
 non deero.

F I N I S.

180

B

6

